

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

№ 23911
III 8787/1927
1927

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імені
ШЕВЧЕНКА
у Львові.

Ч. 8767 / 1927

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим одатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1

З М І С Т:

Для вдів і сиріт	1— 3
о. Др. Г. Костельник: Психологія віри	3— 10
В обороні чести нашого Богосл. Виділу	10—24
З 50 літню і історію Скільсько-Тухлянської Верховини	24—29
о. Д-р Г. Костельник: Помічання до коляди „Бог Предвічний“	29—32
† о. Симеон Біленький	32
Нові книжки	32—35
Всячина	35—40
Проповіді	1—16

Н И В А

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2^{1/2} арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1

Для вдів і сиріт

Жаль, що наші предки священики протягом цілого XIX ст. так мало зробили для забезпечення вдів і сиріт по священиках. А могли були багато зробити й без надзвичайних зусиль, якщо б їх жертви, що їх давали на добродійні цілі, були скоординовані. Ціла вулиця у Львові нині могла бути нашою. Але, видно, їх мабуть ся справа не так дуже пекла, як нас нині, бо були заняті відродженням нації й міжусобицями між „старою“ й „новою“ струєю в мові, в письмі, в обряді, в національній концепції, в політичній орієнтації і т. ин., а вдови й сироти таки лекше давали собі раду, як нині, бо часи були лекші.

Зрештою, якби були й зложили грубоміліоновий фонд, то — після тодішньої концепції — певно те майно ульюкували би були в касах, у дорогоцінних паперах, і війна знищила би все, як знищила вдовичосирітський фонд, що виносив перед війною звиш 400.000 корон.

Нема отже чого нам дуже нарікати на наших предків, але самим треба братись до діла. Тільки те буде зроблене, що самі зробимо. Правда, коли біда, то нараз дві біди: одна, що вдови й сироти не забезпечені, а друга, що саме тепер нема в нас тих гроший, які були в наших предків за „добрих часів“.

Так щож? Випадає або бездільно піддатись непривітній долі, або борикатися з нею. Живі вибирають те друге й не сміють нічим зражуватися. Зрозуміли се й самі жінки, тай взялись до діла, щоби бодай найконечнійше зробити.

Про властиву розвязку забезпечення вдів і сиріт по священиках будемо писати пізнійше. Тепер займемося тільки висвітленням акції священичих жінок.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ Ж-2045 5057

Комітет священичих жінок, що завязався у Львові, розіслав свій відклик до всіх священичих родин львівської Аепархії. Там і зясована їх властива ціль.

Ми від себе подаємо такі пояснення. Нехай ніхто не гадає, що священичі жінки полагодять ту незвичайно тяжку й складну справу, якої доси не могли полагодити їх мужі при найліпшій волі. Акція жіночого львівського Комітету не є подумана в тому напрямі, що вже раз кінець-кінцем її вислідом мали би бути належно забезпечені вдови і сироти по священиках. Жінки хочуть подати руку тим з поміж священичих вдів і сиріт, котрі найбідніші, котрі просто не мають де притулитися. Ось се їх властива ціль. Ціль виключно харитативна.

Воно й дуже добре навіть для очищення характеру цілої справи, що жінки взялися до такого діла. Дотепер ціле наше старання про забезпечення вдів і сиріт мало переважно харитативний характер. Останній уже час, щоби сей характер здиференціювався на асекураційно-обовязковий і на харитативний (добровільний, з милосердя). Нехай жінки переймуть тягар харитативної акції, а мужі нехай переймуть на себе тягар „примусової асекурації“ (саме про се маємо намір пізніше писати).

Таким поділом роль zarazом стане ясно, що сама харитативна акція не в силі дати відповідного забезпечення вдовам і сиротам, отже конче треба подбати про введення в життя нового правильника, свого рода асекурації.

* * *

Львівський жіночий Комітет розписав надзвичайні вкладки на три роки, щоби в той спосіб дійти до основного фонду. Комітет, як уже буде мати майно, певно перетвориться в товариство священичих жінок. Вкладки мають стягати і вплачувати такі самі священичі жінки. Річно кожда має зложити 50 зл., в трьох роках 150 зл. Буде се майно тих священичих жінок, котрих мужі належали чи належать до львівської Аепархії.

В кождім деканаті повинні бути відпоручниці львівського Комітету, які стягатимуть вкладки й пильнувати справу, щоби не заснітилась. Законного обовязку до давання тих вкладок вправді нема; алеж є моральний обовязок так, що ніодна жінка священика не повинна вилотитися зпід нього. Очевидно, що дуже вбогі можуть давати й менші вкладки. Тільки не треба страхатися тягарів! 1 зл. тижнево через три роки — чиж то щось неможливого? Скількиж ми тих золотих даємо

тижнево на преріжні добродійні цілі — чи тільки для наших найблизших нас би не стати?!

З наскладаних грошей мається купити дім у Львові або кілька менших у більших містах, що на території львівської Аепархії, де примістились би найбідніші в вдів і сиріт по священниках.

Зрештою про се рішать самі жінки, як справа назріє і як вже будуть зложені гроші.

Ми віримо, що та акція вдасться і цілою душею поручаємо її. *Редакція.*

О. Др. Г. Костельник

Психологія віри

(Продовження)

Ніодна релігійна догма не є така близька наглядности, як і істнування Бога. Не тільки схоластики, але й деякі старинні поганські філософи вважали отсю догму за наглядну правду. Годиться тут ще раз навести вже звісні нам слова Цицерона: „Се таке наглядне (*perspicuum*), що боги істнують, що того, хто се заперечує, ледви можу вважати за чоловіка із здоровим розумом“ (*De nat. deor.* I, II c. 16). Є підстава до такого говорення, а її найкрасше можна виказати на такому примірі: Коли із землі викопано якусь старинну вазу з окрасами, або старинний гріш з написом, то всі люди із здоровим розумом без надумання скажуть, що знайдене є твором чоловіка. Безперечно, що таке пізнання належить до сфери знання. Алеж у природі є ще куди більше скомпліковані доцільно виконані твори (всі організми). Хочби отже в природі був тільки один такий твір, то вже була би достаточна причина, щоби Творця вважати за розумного й свідомого. Виходило би отже, що се заключення також належить до сфери знання, що воно є дійсно і властиво наглядне.

Але якби се так було, то не було би — бодай учених — атеїстів, як нема людей, котрі вчили би, що 2×2 не є 4.

Тому, що Бога в досвіді не стрічаємо, то він для земської „аври“ також наче казка. Головним прибіжищем для атеїстів се природа. Людські твори (як ваза, гріш...) не мають у собі того чинника, який виконав їхню доцільну конструкцію. Сей чинник знаходиться зовні них (людський розум). І тому се є наглядною річю, що природа матерії, з якої зроблена ваза чи гріш, не могла бути автором їхньої доцільної конструкції. Зовсім инакше мається справа з природними доцільними конструкціями. Природа

криє в собі ті чинники, які виконують усяку доцільність, що її знаходимо в світі. З приводу тої різниці не можемо казати, що „ваза витворила вазу“; але вповні слушно говоримо, що „природа витворила доцільні природні конструкції“. А „природа“ се безмежне багатство сил — годі нам дійти в ній до кінців. Скільки загадок розв'язали новочасні природні науки, але скільки притому нових загадок видвинули! Завсіди отже можна покликуватись на те, що „ще не знаємо всього“, і на підставі того заступати якийнебудь погляд на природу (натуралістичний, моністичний, матеріалістичний...). Скільки субтельної наглядної доцільності відкрили новочасні науки в природі, а одначе се не причинилось до знищення атеїзму. Новочасні матеріялісти застосувались до нових відкриттів: відпекались думки старинних матеріялістів про „льотерію“ (припадкову) причину доцільності в світі, і навчають, що матерія має „душу“ (яка одначе є тільки додатковим, а не матірним явищем для матерії). Значить, що матерія має ті чинники, які творять життя в природі і виконують усяку її доцільність. Отже доцільні природні організації не повстали випадково (через „*concursum atomorum*“), але мусіли повстати, бо чинники, які є в матерії (природні закони), простою дорогою, а не граючися в льотерію (як собі уявляли старинні атомісти), довели до саме такого ладу в світі. Для всякого погляду на природу (чи на світ), як побачимо, рішальною є вихідна інтуїція, а подрібне уаргументування (усистемізування) погляду є тільки розвалюванням вихідної інтуїції. Алеж вихідні інтуїції залежні від психологічних (а не тільки від льогічних) чинників. *) Отже віра в існування Бога залежна також від суб'єктивного психологічного стану, й саме тому вона не може уходити за знання.

Се з усякою певністю належить до знання, що Абсолют існує. Але який він? Чи трансцендентний у відношенню до природного світа? особовий? свідомий?... З того, що Абсолют — із зовсім певних рацій — неподібний до еств у світі, ріжні ріжно уявляють собі його природу. Так пр. *Spinoza* заключає, що Абсолют є несвідомий, бо в нього нема розділу між „ідеєю“ (поняттям) і „предметом“. Отже Абсолют замість уперед подумати собі предмет (як се є в людей), відразу — значить: без „ідей“ — має (творить) предмет... Природа Абсолюта — саме задля своєї неподібности до сотвореного світа (Аб-

*) Се знайде читач розвинене в моїх „Трьох розправах про пізнання“ (в перших двох).

солот є вічний...) — є принципіальним предметом віри, принципіальним „*non apparens*“, „*absens*“.

Ніщо не є таке понижаюче для чоловіка, як те, що він не знає: відки взявся на землі? Вправді ми нині куди краще стоїмо під сим оглядом, як Аристотель, котрий просто не міг собі дати ради з поставленою квестією, і уважав людський (тай загалом усякий органічний) рід за вічний на землі. Новочасні природничі науки виказали, що чоловік повстав — згідно з св. Письмом — яко останнє сотворіння на землі. І тому нам легше вірити в сотворення чоловіка (в часі), як схолястикам, котрі придержувалися філософічних поглядів Аристотеля, свого „*κατ' ἐξοχήν*“ „філософа“. Ба, але новочасні науки відгребали нові труднощі в сій квестії: факти, які вказують на якусь еволюцію, довжезний вік земського життя... Хто знає, як остаточно усталиться вік людського роду?

При сій нагоді, видається мені, треба перестерегти нинішніх віруючих християн — бодай освічених, щоби не улягали похибці старих схолястиків, яку ми вже підносили. Правди божого світа, як се природничі науки виказали не на одному примірі, не лежать на простій лінії людської перспективи, — а люди заєдно схильні думати саме противно. І сонце і місяць кружать по небі, а земля стоїть... Така перспектива нашого щоденного досвіду. А однак тільки місяць кружить довкола землі, земля не стоїть, але кружить довкола сонця; а сонце з усіми планетами жене по просторах вселенної... Не йде тут про догми, тільки про ті думки, які ми додаємо до догм, щоби їх достроїти до цілого нашого погляду на світ. Іде про асиміляції нашого світогляду з догмами віри. Люди, звичайно, дуже „скупі“, вузькозорі, односторонні при таких асиміляціях, все „своє“ схильні вважати за „боже“, а з того повстають для віри труднощі, без яких можна би обійтись (як пр. історія з системою Коперника).

Одною з початкових догм віри є, що в Бога все можливе. Однак люди мало собі роблять з тої догми — бодай там, де саме треба. Жиди вузькоглядно уявляли собі Христа, і осудили його. А Христос приніс світові і більше і менше, як сподівалися жиди. Можна сміло твердити, що християнські теологи, коли знайдуться на другому світі, також найдуть і менше і більше, як думали про се, доки пробували в земському життю. Се загальне правило божої економії, що божя правда приносить нам „і більше і менше“, ніж люди сподіються. А се тому, що вона не лежить на одній і тій самій площі з людськими думками. Подібно різняться діточі думки від думок старших людей. Діти думають тільки самими схемами: для них все на світі або святе або грішне,

присмне або неприсмне, мудре або немудре... Незвісні ще для них ті посередні чинники, які в'яжуть отсі діточі суперечности (що в дійсности є тільки противенствами). І коли зрілий чоловік порівняє свою життєву дійсність з своїми діточими мріями, то бачить, що життя принесло йому „і більше і менше“, як він уявляв собі в молодости.

Образ вселенної, який відкрила новочасна астрономія, дає нам то „менше“, що за сферою сталих зізд не знайдено Бога на престолі (як собі се уявляли давніші віки); а дає він нам те „більше“, що страшенні розміри вселенної поширили нашу уяву про велич Бога.

Як з наведених примірів видно, деякі догми віри — через те, що змінюється позиція їх предмету супроти предметів нашого знання — можуть стати для нас або лекші, або тяжші. Так пр. тяжше приходить нам вірити в воскресення мертвих, у вічне пекло, як пр. у друге життя. Тяжше для нас нині вірити в Христа, як се було для християн середніх віків. Їх „малий“ світ і „один“ світ легко було достосувати до божої економії щодо відкуплення людського роду і Відкупителя. А наш нинішній образ вселенної, де вимірено вже величини на сотки тисяч літ світляної дороги, з міліонами і міліонами світів (сонць) і навіть з многими „молочними дорогами“, насуває нам чималі труднощі. Є в євангелію слова, які дались би ужити, щоби бодай загально усунути отсю трудність: „і інші вівці маю, що не є із сеї кошари, і ті маю привести і мойого голосу слухатимуть, і буде одно стадо і один пастир“ (Йоан 10, 16). А як доповнення до тих слів міг би послужити висказ Христа (про страшний суд): „І пішле своїх ангелів з голосною трубою і зберуть його вибраних від чотирох вітрів, від краю неба аж до краю“ (Мат. 24, 31).

Знаю, що старші і новіші ексегети беруть ці слова у вузькому значінню (розуміючи під „кошарою“ ізраїльський нарід, а не землю загалом), — але чи тут не може повторитись те боже „і більше і менше“?

До земського життя Христос і нині так само добре стосується, як в усіх попередніх віках. Його наука відноситься до внутрішнього духового людського життя, яке — без огляду на величезні поступи новочасних природничих наук — остається таке саме. Тут Христос незрівняний учитель і взір — і таким остане на віки.

Лекше нам нині вірити в Христові чуда, як пр. раціоналістам з XVIII. ст. Раціоналісти знали тільки ту сторону природи, яку творить звичайний чито правильний людський досвід, і забсолютизували її (себто вважали її за α і ω в буттю). А нині вже викрита й друга, таємна сторона буття (гіпнотичні, медіюмістичні процеси, спіритистичні

явища...), яка всякі чуда, себто появи і діла, що не стоять на площі звичайної природи, робить бодай загально зрозумілими (тим, що усуває раціоналізмови ґрунт зпід ніг).

6. Як сказано, віра є мішаниною знання й незнання. А між людьми завжди є такі одиниці, або й цілі школи, що невдоволені „золотою серединою“, і стремлять до крайностей. І в нашій випадку одні чіпаються знання в вірі (логічної сторони віри), і в сей чи той спосіб хочуть „віру“ застудити „знанням“. Гностицизм — очевидно в різних своїх формах — вічний у культурніших народів. Про старих схолястиків і їхній спосіб ми вже говорили. Але перед ними — в перших віках християнства — були властиві гностики; а в нових віках виступили раціоналісти і всі ті, як вони не звалися, що відкидають віру в імені „науки“ — „знання“. Присвічує тут ідеал: що чоловік повинен жити тільки правдою, самою і повною правдою; що віра має бути саме виразом тої повної правди (отже має вона бути знанням), бо тільки знання спасає... Яко ідеал отсе стремління без закиду. Але його сторонники тим проґрішуються, що свій ідеал роблять вимогою практичного життя. Вони відкидають усе, чого не „розуміють“, і тут розходяться на два противні боки: одні — ті, що мають велику віру (гностики, схолястики), вмовляють у себе, що все „розуміють“; а другі — ті, що мають малу віру, зводять отсю віру до кілька точок (раціоналісти, деїсти), або й до зера (атеїсти), щоби в той спосіб одержати тільки „чисте знання“.

Інші знов, зважаючи більше на практичну вартість віри, чіпаються „незнання“ в вірі (чито загалом психологічної її сторони), і цінять головню, або й виключно, релігійні внутрішні переживання, а не розуміння релігійних правд. Так містики всякого покрою тай новочасні релігійні психологи (Kant, Schleiermacher, James, модерністи...).

Більше, як денебудь инде, тут спасенне належне розмеження противних елементів (знання й незнання в вірі). Слушні межі дуже часто цілу справу рішають. Ось кілька примірів: комунізм — приватна власність, поступовість — консерватизм, вільнодумність — авторитет, розум — змисли... Одначе в нашій припадку трудно приходить ся подрібніше представити отсю „золоту середину“, щоби не наразити читача на невластиві дальші висновки. Така вже доля найінтимніших людських річей, що дуже легко можуть спричинити соблазн у „неповнолітних“ віком чи духом.

Фактом є, що ні в одного чоловіка на світі нема й не може бути „чистої віри“ — себто: віри, яка містила би в собі тільки правду без усякої домішки не-

правди. Слідують із сього ствердження незвичайно важні конклюзії практичної вартости; одначе можна з нього висновувати також різні заключення, які підуть у розріз з правдою. Мусимо отже застерегтися бодай проти засадничих таких евентуальних висновків. Маємо тут на увазі не поодинокі догми, але цілий об'єм людської індивідуальної віри. Се ми вже основно пояснили, що віра є мішаниною знання й незнання. А якщо річ так мається, то абсурдом є, щоби чоловік всюди там, де місце його „незнання“ в вірі (а того є безкрає море), так на сліпо попав на правду. Значить, що чоловік просто природою віри виставлений на різні преріжні ложні уяви й осуди. Історія справджує отсе твердження в цілості. Між т. зв. вітцями церкви мабуть не було ніодного такого, котрий був би правовірний з огляду на нинішні обов'язуючі догми в католицькій церкві. Навіть у самім Римі в XIII ст., як про се свідчить Тома з Аквіну*, не признавали непорочного зачаття Преч. Діви. Доки догми не були проголошені за такі, доти в церкві були різні думки про сей предмет віри.

А скількиж більше неправди містилось у вірі всіх християн попередніх віків з огляду на природну дійсність. Віра, яко заголовок цілого світогляду, з природи річи мусить засимілюватися, замальганізуватися з цілим нашим поглядом на світ. А що в сьому погляді завсіди були, є і будуть хибні поняття й осуди, які входять у будову подрібнійше розвиненої віри, то з того ясно, що людська віра ніколи не зможе бути „чистою“ — себто: такою, щоби в ній не було домішки неправди. Ще раз підношу: годіж людям мати знання про ціле буття-життя. А де нема знання, там місце для всіляких хибних понять. Очевидно, що з божого становища — із становища абсолютної правди — в вірі кожного чоловіка повно антропоморфізмів, наївности, невластивих понять. Атже про Бога доступні нам тільки анал'огічні поняття. А в усякій аналогії тим самим уже є різні невластивости (неточности).

Віра під індивідуальним оглядом се наше найвище життєве змагання, наша безнастанна праця у винниці Господній. Вона в земському життю ніколи не може бути закінченою — себто: доведеною до льогічного совершенства, очищеного від усякої неправди. Робітник при роботі в засмарованому одягови — се явище звичайне, природне. А таким робітником є наш розум у винниці Господній.

*) „Romana ecclesia et plurimae aliae considerantes Conceptionem Virginis in originali peccato fuisse, festum Conceptionis non celebrant“. Quodlib. VI, 25.

Коли ми були дітьми, то ми мали діточу віру: уявляли собі Бога, ціле життя й ціле життя по діточому. Діточі були наші поняття про буття-життя, отже й віра була збудована з тих понять. З розвою досвіду й розуму позбувались ми діточих невластивих понять, отже й наша віра очищувалася. Але чи ми не остаємо до смерті дітьми перед Богом і перед його повною правдою? Отже й наша віра може бути збудована тільки з тих наших „діточих“ понять.

Всежтаки з того приводу наша віра не тратить на вартости. Се і є ратуєча антитеза до слабих точок у вірі. Цілі віки гляділи на зоране небо як на „царство небесне“ в євангельському значінню, уявляли собі, що там Бог сидить на престолі, оточений ангелами... Помилялися. Та яку шкоду мали вони задля того невластивого поняття в релігійному життю?... Ніяку. Ложно маємо собі Бога і навіть Ісуса Христа (бо не знаємо його дійсного історичного виразу лица). Але яку шкоду спричинює отся ложність у нашому релігійному життю?... Ніяку. Ажте тут не розходиться про точність образу, тільки про загальну вартість, яку образ символізує.

Вірою годують ся людська душа. Але на землі нема такого організму, який брав би тільки „чисту“ поживу. А всежтаки організм через те ще не затроюється, але нормально розвивається. Природа подбала про се, що кожний організм має свій „афедрон“, і викидає з поживи, що не є для нього придатне. Подібно й віра не є „чистою“ поживою для людської душі; однак саме в тому безнастанному відділюванні неправди від правди міститься найцінніше змагання і розвій нашої душі. Саме через те скаля нашого життя стається якнайширшою: приходить нам числити не тільки з позитивними, але й з негативними вартостями життя.

Кожде тіло на світі має свою тінь. А однак тому, що для нього сонце не може бути доступне нараз з усіх боків, тіло не мусить оставати холодним з того неосвітеного боку. Освітений бік передає теплоту неосвітеному... Правда, яка міститься в вірі, просвічує й годує цілу душу.

Домішка неправди в вірі тільки тому може бути нешкідлива, що головна вартість віри практична, а не теоретична. Люби Бога понад усе, а ближнього, як себе самого—ось у тому „весь закон і пророки“.

„Склянка води“, про яку Христос допитуватисьме на загальному суді, ясує всі труднощі. В Бога має вартість тільки те: чи ми придержувалися того, що знаємо; а не те: що ми знаємо. Бог хоче від нас добрих діл (для себе, для нас і для наших ближніх), а не знання, яко такого. Можна мати хибні поняття про Бога, про друге життя.

про божу нагороду — але склянка води, подана спрагненому, остає добрим ділом. Ось тому всякий гностицизм є промахом.

З того одначе зовсім не слідує агностицизм або індиферентизм чи якийсь інший погляд, що зовсім нехтує логічною вартістю віри. З того, що нема поживи, з якої організм не мусів би виділювати екскрементів, не слідує, що всі поживи є однаково добрі, або навіть: що всяка пожива є непотрібна. Якщо покидаємо свою діточу віру (а так усі поступають), то тим самим даємо собі й другим рішаючий доказ, що не кожда віра має однакову об'єктивну вартість. Зрештою се для неупереджених таке ясне, що просто зайва річ про се й говорити. Атже квестія (тому, що віра є заголовком світогляду) остаточно сходить на отсю основну: чи всякий світогляд має однакову об'єктивну вартість? А ціла людська історія дає відповідь, що ні.

(Продовження буде)

В обороні чести нашого Богословського Виділу

До нашого Богословського Виділу у Львові спрямувало дев'ятох перемиських видніших громадян *) під датою 29. жовтня м. р. письмо з просьбою, щоби їм з наукового католицького становища в'яснити: чи вони — у діленням дозволу на відслушення православного богослуження в часі свят м. р. (т. є. 1925) нашим браттям емігрантам в ідальні Бурси св. Николая в Перемишлі — прогрішилися проти своєї католицької віри, бо з огляду на останні випадки в Перемишлі (відкликання відпоручників перемиського й станиславівського Ординаріятів з Української Шадниці) много з віруючих гр. катол. інтелігентів Перемишля почуло велике занепокоєння в совісті. До сього письма був залучений опис обставин, у яких те відступлення салі відбулось.

Дня 3. листопада м. р. отся справа була розважана на конференції професорів Богослов. Виділу. По вичерпу-

*) Др. Теофіл Кормош, адвокат, предсідатель Земель. Банку і голова Народної Організації; Роман Дмоховський, надрадник Окруж. Суду і заступник директора Української Шадниці; Олексій Ярема, емерит. професор гімназ. і директор Української Шадниці; Ізидор Білинський, книговець Україн. Шадниці і голова Бурси св. Николая; Др. Володимир Загайкевич, адвокат, член Виділу Україн. Шадниці і директор Міщанської Каси; Др. Степан Дмоховський, лікар; Др. Петро Войтович, адвокат, член Виділу Україн. Шадниці і директор „Віри“; Др. Микола Хробак; Дмитро Гроголинський, професор гімназій.

лючій дискусії тут рішено: 1) що муситься відповісти на прислане письмо, 2) що з'ясування квестії повинно бути в формі *casus-a*, 3) однак справа така своєрідна, що годі би її розв'язати в цілком відорваній, сфінгованій формі, тому треба базуватись на конкретних обставинах, поданих у письмі перемиських громадян. Вибрано комісію з трьох фахових професорів, котрим поручено зладити подрібну розв'язку справи після прийнятих вказівок.

Дня 8. грудня м. р. на руки Дра Т. Кормоша вислано з Деканату Богосл. Виділу письмо такого змісту:

„До Високоповажаного Добродія Д-ра Теофіля Кормоша, адвоката в Перемишлі. — Отсим маю честь на Ваші руки переслати відповідь на цінне письмо, яке дня 29. жовтня с. р. спрямували до тутешнього Богословського Виділу деякі з чільних світських перемиських громадян, між ними Ви на першому місці. Се Ваше письмо було розважане на окремо скликаному засіданню професорів Виділу дня 3. падолиста с. р., де вирішено передати Вашу справу фаховій комісії, зложеній з трьох наших ОО. професорів для подрібнішого розсліду і зладження відповіді. — В залученню маю честь переслати парере сеї комісії ОО. професорів тутешнього Богословського Виділу. Від Деканату Богословського Виділу у Львові, дня 8. грудня 1926. О. Др. Костельник вр. декан“.

До сього письма був приложений залучник такого змісту:

„Квестія: — Чи вільно було настоятелеви бурси св. Отця Николая в Перемишлі, католикови, відступити в виїмкових випадках їдальню тоїж бурси Українцям емігрантам православної віри для відправлення їхнього богослуження.

Розв'язка квестії: — Се питання доторкається засад католицької моралі, що відносяться до співділання з іновірцями. — Основною засадою католицької Церкви є, що формальне співділання, в якому співділаючий католик лучиться в самім ділі і в намірах з ділаючим іновірцем, не є ніколи дозволене, бо воно містить у собі потвердження засад іновірця, а тимсамим заперечення засад католицької віри. — Однак инакше трактує катол. Церква співділання матеріальне. А матеріальне співділання є тоді, коли нема морального споєння волі співділаючого з ділаючим, нема ні внутрішнього, ні зовнішнього потвердження і одобрення самого вчинку, яко такого, отже моральна відповідальність за самий вчинок полишається самому ділаючому. Таке співділання не є властивою причиною, тільки услів'ям (*condicio*)

для вчинку іновірця. — Матеріальне співділання з іновірцями є дозволене тільки з відносно важних мотивів, в яких основі лежить добро чи то одиниці чи якоїсь збірноти, а виключена при тім яканебудь шкода для катол. Церкви. — Оцінка матеріального співділання з іновірцями в конкретному випадкові залежна то від місцевих обставин, то від культурних і конфесійних обставин в краю і є річю християнської мудрости. — Треба відрізнити Українців православних, які вродилися в католицькій вірі, а потім від неї відступили і стали її ворогами, що ділають на шкоду і знищення Церкви, від Українців, які вродилися і виховалися в православній вірі і засад сеї віри бережуть у своїм життю. До першого роду православних чи інших яких сектантів відношення Українців-католиків мусить бути вповні негативне. З ними є заказане яканебудь співділання, навіть матеріальне, посередне і найдалше. Тут мусить бути засадою приказ св. Ап. Павла: „Не беріть участи в неплідних ділах тьми, але радше картайте їх“ (Ефес. V, 11.) —

Але инакше є відношення Українців-католиків до православних, які в сій вірі вродилися і зросли. Співділання з ними матеріальне, безпосередне, чи посередне є з відповідно важних причин дозволене, якщо не заходить небезпека для католицької віри, шкода для гр. кат. Церкви і причина соблазну. Що до небезпеки, яка загрожувала би гр. кат. Церкві, то вона в нинішніх часах виключена ось якою обставиною. Від упадку російського царату православ'є на нашому галицькому терені перестало бути не тільки агресивне, але втратило взагалі всю свою силу, приневолене боротися за своє власне існування на тих землях, де воно було від віків насаджене. — Православні Українці-емігранти, які опинилися між Українцями гр. католиками на Галицькій Україні, се люди, що ніяк не могли погодитися з більшовицьким режимом і мусіли покинути власну вітчину. Вже самі обставини їхнього життя, як нещасних емігрантів, ледви чи можуть давати їм спромогу займатися православною пропагандою. За шість літ не було ні одного бодай явного случаю, щоби хтось з них виступив ворожо проти гр. катол. Церкви. — Православні емігранти—Українці в Перемишлі могли собі салю на своє богослуження винаймати і в Поляків, які є римо-католиками, і в Жидів, бо Перемишль се більше місто, так що невідступлення салі в Інституті св. о. Николая на сю ціль ніяк не було би перепинило відправи їхнього богослуження, а противно, воно було би огірчило тих емігрантів до уніятів і роз-

віяло би ті симпатії, які вони мали тай мають до Українців-уніятів. І се перша причина, яка дозволяла на відступлення салі. — Дальшою причиною є та обставина, що в теперішніх часах, коли пропаганда безрелігійности така сильна і повсюдна, ліпше є і моральнійше пособити релігійному чуттю іновірця, чим штовхнути його в цілковиту безрелігійність. До тогож у теперішній, під оглядом віроісповідань так дуже різноманітній суспільности, відступлення салі на богослуження іновірцям не вважається пособлюванням їх вірі, а радше вважається горожанською, товариською прислугою, а навіть чисто матеріальним інтересом, коли салю винаймається і за гроші на подібну ціль. Доказом чисто матеріальної кооперації є в нашім случаю ще й те, що заряд Бурси ані не запрошував православних, ні не агітував за участю в богослуженню, тільки на просьбу відступив салю на богослуження православним рішенням після засад своєї віри і обряду відправити для своїх одновірців таке богослуження. На матеріальну співпрацю і то посередню вказує ще й та обставина, що члени заряду Бурси св. О. Николая є свідомі і практикуючі католики, котрі — як самі висловлюються — з братньої любови і милосердія відступили безпритульним емігрантам салю на православне богослуження в часі, коли в Бурсі задля святочних ферій не було ні учеників, ні служби, яких віра евентуально могла би бути наражена через участь в такім богослуженню, а інші вірні нашої Церкви не мали приступу до того приватного, від вулиці відсепарованого, льокалю. — Ввиду всього наведеного, Управа Бурси св. о. Николая в Перемишлі, може себе вважати за оправдану в совісті, коли в виїмкових випадках відступила православним Українцям-емігрантам салю на їхнє богослуження".

Перемиський „Український Голос“ в ч. 52 з 16. грудня м. р. випечатав отсе парере (гадку) комісії ОО. професорів Богослов. Виділу, а „Нова Зоря“, орган Української Християнської Організації, в ч. 1—2 з 7. січня с. р. подала ось яку критику на цілу ту справу:

„РІШЕННЯ“

Гр.-кат. Богословського Факультету у Львові в справі уладження православного Богослуження в бурсі ім. св. о. Николая в Перемишлі.

„Український Голос“ з дня 26. грудня 1927. р. ч. 52. приніс давно заповіджене і нетерпеливо вижидане „рішення“ гр. кат. Богословського факультету в справі

уладження православного Богослуження в бурсі св. о. Николая в Перемишлі. Ми самі хотіли висказати наш погляд на сей так дивний, а в історії Церкви може одинокий інцидент, де наукова богословська початкуюча інституція „вирішує“ справи, котрі переходять її компетенцію.

Тимчасом ми одержали від одного з наших священників із провінції вправді не „глибокоумного богослова“, але обізнаного з богословськими науками, критику на вище назване „вирішення“, котру тут подаємо.

Перемиські „оборонці церкви“ звернулися недавно до львівських богословів з проською, щоби їм прояснити, чи бурсі св. Николая годилося відступити свою кімнату на відправу православного богослуження.

І була дуже вдячна нагода подати людям доброї волі помічну руку, яка вивела би їх з деморалізуючої боротьби з Єпископом. Саме звернення перемиських інтелігентів за світлом до львівських богословів вказувало на те, що вони в боротьбі проти свого Єпископа не чують ґрунту під ногами. Сталося однак інакше. Потопаючих місто ратувати, відіпхано ще більше на глибшу воду.

Зміст „вирішення“ львівських богословів подає в ч. 52 „Укр. Гол.“ від Деканату гр. кат. Богословського Факультету у Львові о. др. К. Костельник письмом з дня 8 грудня 1926 р. ч. 133/26, зверненим до др. Теофіля Кормоша, адвоката в Перемишлі. А розв'язку цілої справи заключає словами: „Управа бурси може себе вважати за оправдану в совісті, коли в виїмкових випадках відступила Українцям-емігрантам салю на їхнє богослуження“.

І торжествує „Укр. Гол.“. „От маємо рішення учених богословів, які єдино є компетентні рішати такі справи. В світлі глибокоумних аргументів, укази єп. Коциловського являються самоволею і химерою“.

За скоро радість — скажемо. Хиба некритичні читачі „Укр. Голосу“ або цілком не обізнані в дотичних квестіях можуть так легко уважати справу вирішеною. Люде поважні шукають в „глибокоумних“ аргументах не деклямації, а доказової сили, а такої в дійсности не дає нам Львівська богословська комісія, а те, що подає, зовсім не рішає конкретного випадку, який збувся в Перемишлі, і де його „рішати“ львівські богослови компетенції не мали і не мають ніякої.

Богослови, чи поодинокі, чи комісійно не можуть про богословські квестії висказувати свою опінію відірвано (in abstracto). Рішати в конкретному случаю (casus in concreto) може в совісті (in foro interno) лише

сповідник, а на вні (*in foro externo*), церковна власть пастирська, якої богослови-професори не мають. Бо до такого рішення треба мати знання не самих тільки загальних основ даної квестії, але головно всіх її конкретних обставин, а понадто й відповідну юрисдикцію. Львівські богослови, видаючи своє рішення про конкретний випадок перемиської бурси вийшли поза межі знання його конкретних обставин, *per nefas* заузурпували собі власть, котра до них ніяк не належить.

Та і в „глибокоумних“ аргументах не оказались глибокоумними богословами.

Сеж не є ніяка глибокоумність зазначити, що відступлення кімнати на богослуження іновірцям, — се є лиш матеріальне співділання, яке з відносно важких мотивів буває дозволеним, як що не заходить небезпека для кат. віри, шкода для кат. Церкви і причина згіршення, — бо се нам подає кожний підручник моральної теології. Умности шукаємо шойно в розвиненню аргументів, які доказувалиби, що в данім випадку не заходить небезпека для кат. віри, шкода для Церкви і причини згіршення. Та як раз в сім доказуванню невдача!

1. Пропустили наші богослови те, що в розв'язці конкретного випадку є найважливіше, а саме, що авторитативним суддею, чи заходять або не заходять вище наведені мотиви, і чи вони дозволяють або не дозволяють на матеріальне співділання, та чи не заходять ще й інші мотиви, є тільки один дієцезіяльний Епископ. Думаємо, що пропущення сего моменту не буде припадкове. Творці розв'язки відай розуміли дуже добре, що узгляднення того одного моменту повелоби розв'язку зовсім не в той бік, якого бажали перемиські „оборонці Церкви“.

2. З трьох вище наведених мотивів до матеріального співділання, розв'язка старається освітити тільки перший з них, покриваючи два прочі глибокоумною мовчанкою.

А перший мотив, себто відсутність небезпеки для кат. віри видить розв'язка лиш в тім, що православні емігранти не виступають ворожо проти гр. кат. Церкви, а противно відносяться з симпатією до Українців-уніятів. Отже відмова на їхнє богослуження певно огричила би їх, тим більше, що відступлення салі на богослуження іновірцям не вважається у теперішній суспільности посябленням їх вірі, а радше вважається горожанською, товариською прислугою.

На основі такої аргументації треба би хіба отворити нині кімнати і баптистам і штундистам і іншим-

протестантам та автокефалістам — бо чимже вони гірші інновіrcі від православних?! Що православні емігранти не виступають ворожо, а симпатизують з Українцями, се їхні суб'єктивні почування, які до рiчи в нашій квестії не належать, як і те, що салю на богослуження відступлено безплатно та що члени бурси є свідомі і практикуючі католики. Річ є в тім, чи православне богослуження допущене до льокалю кат. бурси в Перемишлі, в конкретних обставинах, в яких відбулося, не дало католицькому населенню згiршення і вже тим самим не пошкодило католицькій справі. А тої річи глибокоумні аргументи творців розв'язки зовсім не виправдали і не вибілили.

Думаю, що того рода „вирішення“ не принесе львівському гр. кат. Богословському Факультетови слави“.

Сама Редакція „Нової Зорі“ зазначає, що сю „критику“ якогось безіменного „священника з провінції“ бере за свою. А зміст і оконечний тенор сеї „критики“ підкопує славу-честь нашого Богословського Виділу. Воно тим більше болюче, що саме орган Християнської Організації виступив у такій ролі.

З огляду на такий витворений стан річи було би просто дивним і депримуєчим, як би ніхто не дав річевої відповіді „Новій Зорі“, хоч суперечки з домашніми і близькими не належать до приємности. Але річ надто поважна, щоби її можна поминути мовчанкою.

* * *

Передовсім треба звернути увагу на те, що „Нова Зоря“ має дивну, неекономічну тактику в полеміці. Воюючи з „Українським Голосом“, вона, думаючи, що се найкрасша оборона, бе по голові кожний авторитет, хочби їй був і близький, на котрий „Україн. Голос“ покликується. Так пр. поступила з о. Костельником (гл. „Нива“ ч. 11—12 з 1926, стр. 428—429), так само тепер з Богословським Виділом.*) Тим — очевидно — зражує і огірчує близьких собі людей і сама собі утруднює свою справу. Притім вона ставить справу не чисто, підсуваючи один момент під другий, змішуючи чужі собі річи, яких не ялося змішувати. Ясна річ, що наш Богосл. Виділ не поносить відвічальности за коментар, який додав „Укр. Голос“ до його відповіді на письмо перемиських громадян, так само, як не поносить відвічальности за той коментар, що його виписала „Нова Зоря“. Назвав „Україн.

*) Се недвозначно вказує на те, що автором тих її полемічних статтей є одна й та сама особа.

Голос" отсю відповідь „рішенням" (який термін має юридичну закраску), назвав її аргументи „глибокоумними" і т. ин., а „Нова Зоря" бере те все так, якби воно вийшло від самих професорів Богосл. Виділу, і тим воює, глумлячи собі з того. Тай загалом видно, що „Нова Зоря" змішуючи, натягаючи, вириваючи поодинокі моменти, має тільки одну ціль: „зрізати" Богословський Виділ. Не має вона в тій справі доброї волі, щоби широко прислужитися правді й справедливості, але заняла ярко сторонниче становище.

Якби Редакція „Нової Зорі" мала добру волю, то легко могла довідатися, що Богосл. Виділ має сказати на своє оправдання, і повинна була свою статтю менше-більше так закінчити: „Так представляється справа одному з наших священників із провінції, але ми хочемо бути об'єктивними, і просимо Богосл. Виділ, щоби на сторінках нашого часопису сказав, що має на своє оправдання". Ба, навіть більше! „Нова Зоря", як католицький орган, повинна була би взяти наш Богосл. Виділ в оборону навіть тоді, якби він дійсно „пошпотнувся" в якомусь випадку, а не щоби вона перша за весь час його існування кидала на нього неславу. І якби при тому Богосл. Виділ знайшовся в колізії з якимсь іншим органом нашої Церкви, то „Нова Зоря" повинна була би старатися, щоби прикру справу вигладити як з найменшою шкодою для обох сторін. А вона так легко пожертвувала Богосл. Виділом!

* * *

Передовсім і головно закидує „Нова Зоря", що львівські богослови „per nefas заузурпували собі владу, котра до них ніяк не належить". Дивна суматоха понять у того „священника з провінції"! Він якось цілий просяк монашими категоріями думання, і уявляє собі, що весь світ — се великий монастир, а люди в ньому — монахи, що відреклися своєї волі, і всякий їх рух, чи то написання якоїсь статті чи хочби прилюдне висказання свого погляду залежне від згоди настоятеля. Якщо монах має таку згоду, то має право чи владу се чи те сказати; а якщо не має потрібної згоди, то не має права... Алеж не так воно на світі!

З найдавніших часів існують церковні канони, котрі забороняють єпископови присвоювати собі юрисдикцію в чужій єпархії, а парохови в чужій парохії. Сього вимагає логіка порядку в Церкві. „Нова Зоря", ставлячи своє твердження про „узурпацію влади" Богосл. Виділом, повинна була доказати, що Богосл. Виділ своєю відповіддю на рушив юрисдикцію перемиського Ординарія. Чим? Як?

В тій відповіді ні тіни такого порушення, бо вже сам факт і перемиськими громадянами і Богослов. Виділом був поставлений як *quaestio facti*, а не як *quaestio juris*. Якби справа малась инакше, пр. так, що заряд Бурси св. Николая в Перемишлі щойно має намір відступити салю православним на Богослуження, а місцевий Ординарій се заборонює з рацій, що вказують на можливе згіршення, а Богослов. Виділ, запитаний, радив би Управі не слухати свого Ординарія, але таки відступити салю, тоді сей факт кваліфікувався би як *quaestio juris*. Та ще й тут Богослов. Виділ властиво не узурпував би юрисдикції Ординарія, тільки ворохолюбив би його вірних. Властива узурпація юрисдикції була би щойно тоді, якби Богослов. Виділ написав до Управи Бурси таке: „Ви не маєте слухати свого єпископа, бо він не має на те влади; ми сю владу маємо й кажемо вам так і так поступити“.

Але дійсний случай був такий, що вже давно було по факті, на який то факт місцевий Ординарій мовчав через пів року (значить: толерував його), і стояла тільки kwestія: чи Управа Бурси своїм поступком провинилася проти засад католицької науки, чи ні? Якби тут ходило о відпущення провини Управи, й тоді треба би мати юрисдикцію. Алеж на письмі сповідь у католицькій Церкві не допускається, отже хочби вже з тої причини, що Богословський Виділ дав свою відповідь на письмі, нема ні тіни пенітенціального юрисдикційного акту в тій відповіді. О щож отже тут ходило? Тільки о з'ясування справи зі становища католицької науки. А тепер запит до „Нової Зорі“: Де то пише, чи в канонічному праві, чи може в етиці, що якесь моральне наукове тіло, або хочби й одиниця не має права висказати своєї гадки (свою критику чи з'ясування) проте, що діється в єпархії чужого єпископа? Ніде такого писаного закону нема й не може бути, бо такий закон був би просто убійством для людського духа, що стремить до щирої правди й добра, а задля такого закону не мав би можности диференціюватися. Але якби такий закон існував, то проти нього ще перед нашим Богословським Виділом грубо прогрішилася би була така сама „Нова Зоря“. Вона то випечатала статтю о Горчинського, в якій він різький критиці піддає слова й діла підляського єп. Пшездзецкого, що відносилися до унії... Чи не знала „Нова Зоря“, що тим порушує авторитет сього єпископа і т. ин.? Певно знала, але уважала, що таке порушення є меншим злом для унії, як фактичне відношення сього єпископа до унії і уніятів, а зрештою могла надіятися, що в наслідок її статті єпископ змінить те своє відношення.

В надії на досягнення правди, справедливості й добра в дійсності бувають подібні контроверзії навіть між епископом і підвладними йому органами, тай між поодинокими групами або й особами. Се відвічне явище на світі — тим повна історія кожного народу, кожної церкви. І нема в тім не тільки нічого злого, але навіть нічого неприємного, якщо з обох сторін є щира охота пізнати правду і прилична форма в контроверзії. Пізнати суцю правду, слушну міру справедливості і т. ин. се не раз дуже субтельна справа. Буває, що присяжні судді, хоч мають однакове знання предмету, при кінцевому голосуванні діляться: одні *pro*, другі *contra*. В таких випадках одна сторона повинна бути просто вдячною другій за її уаргументуване становище. А часописи в нинішніх часах про все пишуть, шукають розвязки, й ніхто їх не питає: чи мають право (!) писати про се, чи ні. Атже тут не ходить о юрисдикційну компетенцію, тільки о стійність, або нестійність рацій.

Також про перемиську справу писали часописи, подаючи своє ясування, а „Нова Зоря“ якось забула закинути їм некомпетенцію. Тільки Богосл. Виділови відмовляє вона компетенції в тій справі...

З огляду на сказане дійсно дивною виходить алузія „Нов. Зорі“, що „в історії Церкви се може одинокий інцидент, де наукова богословська початкуюча інституція „вирішує“ справи...“ А ось дійсно початкуючий орган Укр. Христ. Організації, навіть ніким не запитуваний, взявся „вирішити“ справу Богосл. Виділу, який своїм становищем і складом осіб, отже й авторитетом хіба перевищує Редакцію „Нової Зорі“, з тим „священником із провінції“ включно. Чи „Нова Зоря“ уважає себе настоятелем Богосл. Виділу, що вона собі дозволила на те? Де потрібна власть? де компетенція?!... Чи не виходить сміх? Не зважала „Нова Зоря“ на те, що своїм виступом підірве авторитет нашого Богосл. Виділу бодай у тих, котрі того шукають *), — авторитет того Виділу, котрий щойно добробляється і з такою жертвенністю удержується. Вона знайшлася в колізії, і постановила: радше пожертвувати авторитетом Богослов. Виділу, аніж своїми спеціальними цілями. Тай ще до того помагала собі кпинами й маловаженням, щоби їй справа лекше вдалась...

Воно й дійсно характеристичне, як хто вивязується з подібних колізій: чи пристане до Бога чи до мамони; до

*) *Gazeta Kościelna* в ч. 3 з. с. р. покванпо подала се до відомости польській суспільности: „*Nowa Zorja*“ uważa, iż powyższe „rozstrzygnięcie“ ani pod względem merytorycznym, ani pod względem formalnym nie przyniesie teologom lwowskim sławy“.

правди чи до особи; до „огня“, що його Христос кинув на світ, щоби розгорівся, чи до „святого“ спокою.

* * *

Ось ми тут при властивому стадієви справи. Простою інсинуацією є висунення гадки „Новою Зорею“, що професори Богослов. Виділу „не випадково“ пропустили момент про юрисдикційну власть дієцезального єпископа. А вже тут не ходило о ніякі канони і о ніяку власть, тільки о належну вічливість для єпископа сусідньої єпархії — так само, як у тому випадкові, коли „Нова Зоря“ піддавала критиці діла й слова єп. Пшездзецького. Відповідь Богосл. Виділу могла бодай посередно поставити єпископа в менший чи більший клопіт супроти воюючих з ним громадян. Алеж обставини так склались без усякої вини Богосл. Виділу. Задля письма перемиських громадян Богосл. Виділ найшовся в накиненій йому колізії, і його річю було тільки те, щоби вивязатися з тої колізії совісно, як з найменшою шкодою для Церкви. Перед Богосл. Виділом стояли такі евентуальности: 1) або цілком не відповідати на письмо перемиських громадян, 2) або дати виминаючу відповідь. 3) або дати відповідь по совісти. Якби був Богосл. Виділ рішився пристати до одного з перших двох випадків, то через те зовсім не сталось би те, що „Нова Зоря“ віддає словами: „І була дуже вдача нагода подати людям доброї волі помічну руку, яка вивела би їх з деморалізуючої боротьби з єпископом“. Те певно не сталось би, але зате Богосл. Виділ стратив би свою честь в очах мірян і дав би привід до поширювання між ними руйнуючих понять про Церкву у вузькім значінню, себто про духовенство. Такий евентуальний крок Богосл. Виділу перемиські громадяни певно так коментували би — очевидно по часописах: Коли професори Богосл. Виділу нам не відповідають, то ясно, як сонце, що наша правда! Бо якби могли дати відповідь проти нас, то певно дали би її. Але які то там люди сидять, що бояться дати свідоцтво правді! Як то нині Церква т. є. духовенство мало цінить божу правду, а зважає тільки на свою вигоду, щоби не наразитися на неприємности, лицемірство тріумфує!...

Чи в нинішніх часах, де в тім дусі так багато пишеться по часописах*), а протестантські секти головним таким аргументами воюють, було би меншим лихом для Церкви давати нового жиру для насаджу-

*) От хочби в найновіших чисел „Діла“: „Організація, політика, плекання привичок, зовнішнє заховання форма — трафарет релігійности — заміняла повноту релігійного життя з ділами віри, з чинною любовію“. „Діло“ ч. 11 з с. р. в фейлетоні „Віра і наука“.

вання подібних понять між мірянами, ніж є той особистий клопіт перемиського єпископа, в який могла поставити його відповідь Богосл. Виділу? Ось тяжка колізія, де треба було рішитися або на одну, або на другу сторону. Згаданий клопіт єпископа і так уже існував без усякої участі Богосл. Виділу. А відповідь Богосл. Виділу могла стати щойно дальшим звеном у ланцусі фактів того клопоту. Щож у такій тяжкій колізії мав зробити Богосл. Виділ?

Пішов він за тою стороною колізії, котру по совісті вважав за ліпшу, хоч певно знав, що за такий крок можуть стрінати його менші чи більші неприємности. Свою колізію порішив Богосл. Виділ по світлих і вічних взорах св. Письма — на всякий випадок і більше по християнськи і більше по людськи, аніж „Нова Зоря“ порішила свою колізію.

У відповіді Богосл. Виділу нема ні натяку про єпископа, про перемиську борню, про її різні стадії й факти. Відповідь обмежується тільки на одним факті — саме на тім, котрий підходить під *casus*-овий, академічний осуд. Форма відповіді типово *casus*-ова. А *casus*-и хіба має „право“ розв'язувати кождий Богосл. Виділ, ба й кождий професор з осібна — навіть після понять „Нової Зорі“. Вправді вона пише: „Богослови, чи поодинокі, чи комісійно не можуть про богословські квестиї висказувати свою опінію відірвано (*in abstracto*)“. Але се певно буде „*lapsus calami*“, бо якби не те, то нещасні богослови не могли би навіть етичних засад викладати, щоби — борони Боже — на підставі тих засад хтось не осудив якогось такого, кого „Нова Зоря“ заступає. Тай загалом богослови властиво не потрібні були би на світі — й неможливі.

„Нова Зоря“ з початку своєї „критики“ закидає відповіді Богосл. Виділу, що вона сходить до конкретних обставин (і тому професори „заузурпували собі владу, котра до них ніяк не належить“), а під кінець своєї „критики“, що не узглядняє достаточного конкретних обставин, і тому вона справи не рішає. Напад з двох боків, але чи не суперечить сам собі? Нема й не може бути ніяких приписів на те, яку міру конкретности може узглядняти *casus*-ова розв'язка. Прецінь поважні *casus*-и з практичною життєвою вартістю не можуть бути вповні сфінговані, але мусять сходити до конкретности, щоби мати зв'яз з річевим світом. А яка міра конкретности „допускаема“, про се властиво рішає сама річ, якої розв'язки шукається.

Мусить бути подана розв'язка саме тої річі, а не іншої. Якби так Богосл. Виділ подав був розв'язку в сфінгованій формі, то „Нова Зоря“ певно поспішила би написати: що се розв'язка якогось випадку в Румунії чи де там на світі,

тільки не в того, що збувся в Перемишлі. Авжеж і фактична розв'язка для „Нової Зорі“ є ще замало конкретна!

Тільки одно щодо конкретности диктує casus-ова форма: той, хто розв'язує casus, не відповідає за конкретні обставини, узгляднені в casus-i, і не входить в саме meritum конкретности. Йому їх піддають, а він має тільки логічний висновок подати, і бере на себе відвічальність тільки за те, що має загальну (а не льокальну) вартість.

Дивується „Нова Зора“, що розв'язка, яку подав Богосл. Виділ, „старається освітити тільки перший з наведених мотивів“, а інші два покриває „глибокоумною мовчанкою“... Та тут критик „сільський священик“ з „Нової Зорі“ вдійности сам із себе глузує, бо не розуміє того, що повинен би розуміти.

Богосл. Виділ згідно Комісія, що з його рамени зладила розв'язку, з природи річи casus у бере на себе відвічальність тільки за засади катол. етики, які навела, та за моменти загальної натури (характеристика нинішнього стану православної церкви, характеристика емігрантів під оглядом їх відношення до нашої церкви, Перемишль — більше місто й безпосередні консеквенції з того). А за льокальні відносини, які наводяться, комісія не поносить ніякої відвічальности. Вонаж не їздила на місце, не переслухувала сторін — бо се й не належить до casus-ової розв'язки справи. Її льокальні обставини подали перемиські громадяни в своїм письмі. Тому в розв'язці й не є доказувані мотиви, вилучені з льокальних обставин. Їх не вільно було Комісії доказувати — з природи річи, бо Богосл. Виділ не мав судейського мандату, і міг подати тільки академічну розв'язку справи, а не судейську. З тої причини стійність сеї розв'язки залежна від правдивости наведених льокальних обставин. Тому то її конклюдія й починається словами: „Во виду всього сказаного“ (що „Нова Зоря“ пропустила). Якщо ті обставини були саме такі, а не інакші, то подана розв'язка так зложена, що по совісти кождий католицький священик мусів би її підписати — і навіть сам критик з „Нової Зорі“.

Вдійности „Нова Зоря“ ані одного аргументу сеї розв'язки не була в силі опрокинути (хоч і називає ті аргументи „деклямацією“!). Аргументи загальної натури признає, а проти льокальних нічого конкретного не вміє навести, тільки загально квестіонує їх („чи православне богослуження... не дало... згіршення“). Але се не є ніяким опрокиненням. Власне така неміч противника сеї розв'язки й проти його інтенції надає їй більше конкретне значіння, чим вона мала сама з себе.

На кого отже паде та неслава, якою погрожує „Нова Зоря“, нехай судить кождий, хто має розум і совість.

* * *

Певне на рахунок зденервовання „сільського священика“ з „Нової Зорі“ треба віднести ті його нещасні слова, що викликали найбільше обурення в нашого загалу: „На основі такої аргументації треба би хіба отворити нині комнати баптистам і штундистам і іншим протестантам та автокефалістам — бо чим же вони гірші іновірці від православних? Що православні емігранти не виступають ворожо... се їхні суб'єктивні почування, які до річи в нашій квестії не належать“. Рівняти православних з штундистами і т. д. — і то нині і то в Польщі — лишіть се іншим, що надуживаючи титулу унії, секвеструють православні церкви й зражують православних до унії. В Ваших устах се свого рода садизм! Не так відносився до православних Лев XIII., не такі інструкції дав і теперішній папа! Як Ви, отче зі села, призабулись, пишучи свою „об'єктивну“ критику! Зрештою ціла та алюзія оперта на несовісно вирванім одним реченням з цілоти контексту. Авжеж у Львові від десятків літ рік річно „Народний Дім“ винаймає за гроші свою велику салью жидам на молитву в судний день... І з цього нема згіршення для католиків, і ніхто з духовних чинників — навіть „Нова Зоря“, хоч вже рік існує, не робить з того соблазну. А в Німеччині є церкви, що їх спільно вживають католики і протестанти. Чому така нагінка саме на православних — і то нині, коли вони повалені, для нас не небезпечні?! Очевидно треба ріжницю зробити між православними, як се з'ясоване в розв'язці Богослов. Виділу, а „Нова Зоря“ те просто затаює і справу несовісно перекидає. „Суб'єктивні почування“ православних емігрантів, що вони не відносяться ворожо до нашої Церкви — се власне те, о що головнo розходиться в нашій річці*), а „сільський священик“ з „Нової Зорі“ так забувається, що говорить саме на відворот! Так звичайно забуваються ті, що черпають свої аргументи не з тверезого розуму, тільки з пересердя.

* * *

На кінець одна пояснююча алюзія. „Нова Зоря“ в ч. 3. з с. р. жалується, що деякі українські установи прямо нехтують „Нову Зорю“, і відповідає, що можна найти тільки одну причину того, а саме, що напрям „Нової Зорі“

*) Ябиди се були православні, що воюють з нашою Церквою то їм очевидно — не годилося би відступати сали.

є „широ католицький“. За українські установи не можемо нічого сказати. Але за ту часть духовенства, котра не зовсім вдоволена напрямом „Нової Зорі“, можемо сміло сказати, що вони інакше розуміють „ширий католицизм“, як „Нова Зоря“.

Напря́м „Нов.Зорі“ представляється їм не як „широ католицький“, тільки як „формалістично, шаблонно католицький“. Для „Нової Зорі“, як се видно особливо з її полемічних статей, більше значить католицьке „знамя“ (форма), як зміст; більше власть, як правда; чоловік і його справа для неї стільки варта, скільки його шаржа в Церкві; загалом важнійше для неї те, що Церкві дає канонічний Кодекс, як те, що дає і має дати Церкві Євангеліє... А се зовсім інший дух*), як той, що шукає „передовсім царства божого і правди його“. І в практичнім життю з того приводу мусить приходити до лекших або й тяжших конфліктів. Під тим кутом треба глядіти й на поставу „Нової Зорі“ до відповіді, яку Богосл. Виділ подав перемиським громадянам.

Редакція „НИВА“.

З 50-літньої історії Скілесько-Тухлянської Верховини

(З нагоди канонічної архієрейської візитації 1926. року)

IX

Коли на східних окраїнах Галичини велися дальше з різним щастям позиційні бої, то в той час в Верховині, вернувши з заточення оо. душпастирі, хоч не всі, бо деякі з них інтерновані перебували ще по різних місцевостях австрійської монархії, другі в тім воєннім лихолітті померли, як о. Ем. Петрович, парох Оравчика, о. Теодозій Строцький, парох Синевідська вижнього, о. Алекс. Здерковський, парох Крушельниці, о. Волод. Сабат, парох Синевідська нижнього, о. Мих. Тиндюк, парох Ялинковатого (ум. в Талергофі), о. Іван Кулик в Підгородцях, — (деякі з них на плямистий тиф — який тоді лютився по Верховині), розпочали свою працю від того, що взялися найперше до відбудови ушкоджених своїх мешкальних і еконо-

*) Очевидно, сей „дух“ не в чімсь випадковим для „Нової Зорі“, але одідиченим уже з „уродження“. Вона ж заснована в часі прикрої сдсиї (целібатна боротьба) між низом, що міг покликуватися тільки на самі радії, та між горою, що покликувалася на свою власть. А „Нова Зоря“ вироста з каменя, що відвадився від сеї „гори“, і мав би накрити весь світ, як у сні царя Навуходоносора.

мічних будинків, церков та різних громадських інституцій. Праця та була получена з великим накладом сил, з великими труднощами і видатками ізза браку майстрів, робітників, матеріалів та ізза великої дорожні. — Декотрі парохії стояли ще опущені задля недостатків священників, котрих ряди сильно прорідились через злидні війни і смерть — Деякі стоять ще до нині необсажені душпастирями. — Треба було і тими парохіями заопікуватися і з поручення духовної власти — ними *excurrendo* завідувати. — З призначенням належить тут піднести діло громади Тарнавка, дочерної церкви парохії Лавочне. — Громада та за ініціативою свого пароха взялася в тім часі до будови нової величавої деревляної церкви на місці старої сильно ушкодженної і подіравленої кулями, котра стала вже неможливою до відправи богослуження. Громадяни Тарнавки докінчили будову нової церкви з великим вкладом праці і коштів під проводом дяка і громадського комісара Николая Матіційовського. — О. парох не діждався однак її укінчення і благословення.

Митрополича консисторія у Львові не предприняла в тім воєннім часі нічого, а ограничилася лише до видавання розпоряджень в конечних адміністраційних справах АЕпархії та потребах духовенства, обсаджуючи, оскільки се було можливе, поодинокі вакуючі парохії. Не було верховного управителя — Митрополита, котрий від р. 1914 томився в російській неволі, далеко від свого престолу і дієцезії. Тому й не було в тім часі жадних важніших заряджень, ані постановлень в АЕпархії. — Розпочались вони щойно по щасливім і радіснім для всіх повороті Архієрея до краю в 1917. р.

Тимчасом скінчилася в осени р 1918 світова війна, а вслід за тим наступили дуже важкі світові події в Європі. Творились нові держави, змінилася карта Європи, а з тим мали наступити також нові зміни в церковнім життю і в нашій Галичині. — Та скінчилася одна війна, а вибухла друга, польсько-українська, що тревала цілий рік, котра знова огорнула цілий край, поперетинала всю звязь зі Львовом, нанесла нові рани, нові муки по різних вязницях, Бригідках, Домбях, Берестях і т. п., по цілій польській державі. Закінчилася та нова війна дуже сумно для нашого народу і нашої нової держави.

По кілька разів були арештовані і томлені по вязницях оо. душпастирі, котрі підносили свій голос в обороні прав народу, як о. Качмарський з Славська, о. Мосора зі Скольного, о. Дикий з Козьови, о. Левицький з Плавя, о. Іван Кузьмович з Лавочного і Тухлянський декан, котрий вивезений до вязниці в Бригідках — і вернувши звідти хорим — передчасно закінчив своє праведне життя на весну 1920. р.

Прочих душпастирів тягано на різні переслухання і протоколи по судах та старостах.

При таких стані не можна було ніде зійтися, порадитися, подати собі взаємну поміч. — Устали зібрання і соборчики деканальні, навіть чисто просвітні і економічні наради були заборонені, а староста в Сколім показував свою „sprężystość“ і давався добре в знаки людям. В тім часі Ексц. Митрополит знова покидає край і виїжджає на довший час з Аепархії. Духовенство остало знова без проводу і помочі і кожний душпастир ограничує свою діяльність лише на свій приход. По краю ідуть утиски конскрипційні і виборчі — наповняються незвинними людьми суди і кримінали — переводяться слідства, засуди... — Такий стан триває в Галичині до р. 1923, в котрім наступає инший політичний зворот і зглядне успокоєння краю.

X

Та каже народна приповідка: „Силен діявол у своїй злобі, але сильніший Г. Бог у своїй милости! Де біда найбільша, там Божа поміч найближша“.

Повернув нам Бог найперше нашого Архипастиря, котрий по довгій апостольській подорожі по Америці, по подорожі до столиць держав західної Європи та до апостольської столиці в Римі і перебувши вкінці довшу польську квантану, вернув шасливо до своєї столиці у Львові і наново розпочав свою діяльність. — Провидіння боже зарядило, що в тім саме часі, себто 1923. р. випав 300-літній Ювілей памяти славної мученичої смерти св. священ. Йосафата Кунцевича, великого покровителя і подвижника св. Унії і гр. кат. Церкви та українського народу. Видане з того приводу посланіє св. Отця Папи Римського, а в слід за ним і посланіє цілого Епископату нашої провінції, що торкались торжественного і гідного відсвятковання згаданого ювілею, порушили український нарід і духовенство до праці, до обнови християнського життя і Божого царства між нашим народом. Розпочалися зібрання, наради. Позавязувано різні комітети, епархіяльні, деканальні, повітові. Розпочався новий рух, нова праця в краю, в епархії. Не остала позаду і скільсько-тухлянська Верховина. Наступило і тут оголошення того торжественного ювілею. конференція повітового духовенства в Сколім, а за тим відповідні церковні торжества, получені з духовними науками і Богослуженнями по парохіях, закупно образів святого Христового мученика за правду і церковну єдність. Відбулися для верховинського народу нові місії, віднова читалень, заложення кооператив і т. п. Провід у тій роботі дає знова почин громада і парохія Славсько з своїм невтомимим душпастирем, о. Качмарським. Устро-

юється в Славську за його почином друга з ряду місія осінню 1924. р., в котрій бере участь духовенство і маси народу. Відновляється каса Райфензенка, закладається кооператива, громадський склеп. В слід Славська вступає Сколе, Синевідсько вижне. Корчин Орава. Відбуваються ювілейні торжества в Сколім, місія в Синевідську під проводом оо. Редемптористів 1925. р. і Жупаню під границею Бескиду.

На деканальних соборчиках обговорювано різні справи церковні, релігійні і обрядові. Митрополичий Ординаріат видає різні нові розпорядки, особливо дотично заключеного новою державою конкордату з Апостольською столицею, дотично нової прагматики для дяківського стану в Аепархії, в справі ґрунтів і церковно-парохіяльних маєтків та їх завідування. Розбудилося таким чином наново духовне, просвітне та економічне життя не лише на долах, але також і в Верховині і по таким відносно малім приготуванню терену, наступає сего року (1926), важлива подія для Верховини — заповіджена ще в 1909. році, канонічна архієрейська візитація деканату Тухлянського. Відбулася вона сего літа в часі між 2. і 6. липня в головних осередках Верховини: в Тухлі, Славську, Лавочнім і Хитари, до котрих прилучилися сусідні другі села і парохії цілого деканату.

Відбулася та візитація славно і торжественно, зовсім не виглядала на звичайні архієрейські відвідини — а була торжественним і тріумфальним походом Архієрея через села і парохії нашої бідної Верховини.

XI

В товаристві крилошанина о. В. Томовича виїхав Архієрей дня 2. липня зі Львова до першої, програмою означеної, парохії Тухля.

Раділи Верховинці бо вони вже давно — 50 літ тому назад оглядали лице свого архієрея у своїх церквах і в парохіях. Довідалися о приїзді Митрополита і Верховинці Скільського деканату, і по дорозі, на самім вступі у верховинські гори, на стації в Синевідську вижнім, витають його славні колись синевідчанські Бойки з процесією, відтак витають його парохіяни міста Сколе.

Та така то вже наша доля, що нам все вітер в очи. Серед зливноґо дощу приїхав поїзд до Тухлі. Тут вже від 10-ої години рано ждав у церкві нарід, що мимо слоти і дощу прибув численно з самої Тухлі, а також з сусідних парохій: Либохори, Головецька, Грабівця, Рикова з своїми душпастирями і процесіями. Злива не устає та ще змагається, і поїзд, цілу годину спізнений, заїздить на перон стації, а рівночасно відзиваються дзвони. Все, що жило

і могло при великій зливі дістатись до села, спішило до божого храму. Церква виповнена по самі береги а сама церква прикрашена цвітами й лентами. З причини безустанного дощу відпадає повитання Архієрея при тріумфальних воротах. За малу хвилю затуркотіли повозки, стають перед церковною брамою, висідає Архієрей, і при помочи двох сильних парохіян, піднімається сходами на церковне подвір'я та стає на порозі божого храму. Тут в імені парохії витає Архієрея місцевий парох промовою, в котрій підносить вагу і значіння сеї канонічної візитації для духовенства і народу цілої Верховини, віддаючи йому церковні ключі, просить о благословення для себе і парохіян та принятием церемоніялом вводить його в церкву при звуках пісні „Буди ім'я Господнє благословено“. Архієрей стає на коротку молитву, а відтак убирається в мантию і мітру та з жезлом в руках стає при престолі і розпочинає молебн. По закінченню молебена оглядає кивот і пушку з Найсвятішими Дарами, накриття і урядження престолів, виходить з олтаря на уготоване для нього місце серед церкви (трон), та звертається до зібраного народу і духовенства з вступною наукою о цілі архієрейського канонічного посіщення й заповідає порядок. Потім удається разом з усіми оо. кондеканальними до парохіального дому на обід і короткий відпочинок. В тім саме часі устає дощ, розступаються мраки, а легкий вітрець віщує близьку погоду.

Потім наступив перегляд актів, метрикальних книг, касових дневників парохій Тухля, Либохора, Головецько. По полудни по відправленій вечірні Архієрей виголосив на церковнім подвір'ю до зібраного народу свою візитаційну науку, по котрій слідувала сповідь вірних, що тревала при участі оо. кондеканальних до пізнього вечера.

В суботу зробилось вже тепло і погідно. О 5-ій год. рано місцевий парох був вже в церкві, щоби прилагодити все потрібне до Богослуження, а вірні під гомін дзвонів почали сходитись з усіх сторін так, що о 6-ій год. рано була ціла церква повна. Місцевий парох розпочав правити повседневно Утреню, а небавом раннім поїздом з Лавочного наспіли священники і питомці до асисти. З парохіяльного дому вийшов з крилошанином о. Томовичем і другими священниками Архієрей до церкви і розпочалася сповідь вірних. О годині 9-ій став Архієрей на архієрейську Службу Божу, котру відчитав з усіми церемоніями при асисті 2-ох священників і 2-ох питомців, а при великій увазі і захопленню вірних і на ній сам запричащав сотки народу. По співаній Службі Божій, в часі котрої співав гарно місцевий хор, удався Архієрей з процесією перед церкву і тут на дворі виголосив другу науку для народу і перевів катехизацію молоді та дітей, причім роздавав вірним і ді-

тям книжочки, образки і медалики на памятку своєї візитації. Скінчилася наука, катехизація і Архієрей уділив народови благословення, відправив ще в притворі церкви торжественну панахиду за ктиторів, благодітелів храму і за усопших від віка парохіян, і тим закінчив свою візитаційну працю в Тухлі.

(Докічення буде)

о. Др. Г. Костельник

Помічення до коляди „Бог Предвічний“

У своїх „поясненнях“ в попереднім числі „Ниви“ о. Рудович навів найдавніший текст коляди „Бог предвічний“, що зберігся у львівськ. Націон. Музею в рукопису з XVIII ст., і каже, що „д. Михайло Возняк, котрий перевів студії над рукописним співаником, узнав поданий тут текст найдавнішим, і таки оригіналом, зладженим якимсь дотепним дяком — бакаларем, або й духовним“. Одначе коли приглянутися тому текстови, то стає ясно, що він не є оригіналом, тільки одним з давніших варіантів.

Коляда „Бог Предв.“ має стільки варіантів, як ніодна инша. Причини сьому а) давнина і велика поширеність сеї коляди тай б) її надто штучна форма, яка не дозволяє ясно й належно — з огляду на граматику — висловити те, що бажалось би. Всежтаки наведений о. Рудовичем текст дає нам вказівки, як менше-більше виглядав оригінал. Наводжу першу строфу сього тексту.

Бог предвічний народился;
Пришол єсть со небес,
Аби те ж люд свой весь
Потішился.

Ідеальний поетичний метр сеї коляди (як про се й арія свідчить) виглядав ось як:

$$\begin{array}{ccccccc}
 & & & & (a) & b & \\
 - & \cup & | & - & \cup & \cup & | & - & \cup & \cup & | \\
 & & & c & & & & & & c & \\
 - & \cup & | & - & | & - & \cup & | & - & & \\
 & & & c & & & & & & c & \\
 - & \cup & | & - & | & - & \cup & | & - & & \\
 & & & & (a) & b & & & & & \\
 \cup & | & - & \cup & \cup & & & & & &
 \end{array}$$

Однаке наші церковні віршороби в тих давних часах рідко коли придержувалися свого ідеального метра. Провинювались вони головню проти акцентів мови, але зглядно оправдували їх притім отсі два моменти: а) що вони укладали свої вірші для співу, а при співі акценти не виходить так різко, як при читанню; б) що мішали народну мову з церковною, отже й різниця акцентів затиралась.

Так воно і в тексті, що його навів о. Рудович. Останній стих у кожній строфі того тексту має тільки чотири склади (Утішился, З неба посел, Породила...). А в пізніших текстах сей стих всюди має по пять складів, як се ми й нині співаємо (І утішился, Н а м народився...).

Друга строфа в тексті Націон. Музею виразно каже, що вона варіант, а не оригінал.

Ознаймил то ангел Божий

— — — — —

З неба посёл.

Оригінал певно так виглядав (ідеальний метр того жадає *ad minimum*):

Ознаймил то Божий ангёл

— — — — —

З неба посёл.

Подібно й на деяких інших строфах можна запримітити, що їх оригінальний текст змінений (так 3, 5, 6). Пропущена в тім тексті друга строфа, яка певно мусіла бути в оригіналі, бо і її логічна звязь і видержаність у штучности форми вказують на се. Ми її нині співаємо:

В Вифлємі народиєся,

Месія, Христос наш

І пан наш, для всіх нас

Нам народився.

Перша строфа стверджує мій здогад, що „утішився“ не відноситься до Христа, тільки до люду. Її граматична хиба „люд свій... утішился“ (мало би бути „люд його...“) також каже догадуватися, що оригінал уляг зіпсованню.

Зате в оригіналі певно було те тривіальне „Аби теж (люд свой весь...)“, що ввійшло в текст тільки задля нужди риму („теж — весь...“). І от не подобалось воно більш думаючим людям, та стали змінати сей стих так, що й дотепер не маємо одного загально прийнятого тексту. Приходять варіанти: „Аби спас (спасті) люд свій весь“. „Аби в з р і в (взріти) люд свій весь“, а останній стих „(І) утішив-

ся“ остав незмінений, і з того вийшла льогічна дисгармонія: що то Христос „утішився“. Після вимог метру відповіднійші є „спас“, як „взрів“, а обі ці форми ліпші, як „спаси“ — „взріти“.

Кілька разів брала мене спокуса переробити отсю коляду так, щоби льогічно й метрично бодай приблизно дигнати її до первовзору. Та коли я обдумав всі моменти, що з тим вляжуться, то дав спокій. Вдоволюся тим, щоби вказати на деякі менше і більше вдатні строфи, що приходять у нинішніх збірничках коляд. У тексті, що його подав о. Рудович, зовсім на місці строфа:

Ознаймил то Божий ангел
Наперед пастирем,
Убогим овчарем
З неба посел.

Зате невдатна є перерібка, як нині співається:

Обвістив се ангел Божий
Наперед пастирем,
А потім звіздарям
І земним звірям.

Ангел ані „звіздарям“, ані „земним звірям“ не звіщував про народження Христа. Також марна строфа:

Звізда їм ся обявила
В дорозі, о Бозі
При волі, при ослі
Їм ознаймила.

Ніякого змислу не має 5. строфа в тексті Націон. Музею:

Іосифу *) ангел мовив,
З дитятком, з маткою,
З бидлятком, з ослатком
Бог ся охранил.

(Мабуть в оригіналі останній стих звучав: „Щоб ся хранил“.)

Зате куди вдатніший є отсей варіант:

Йосифови ангел мовить:
Малую дитину
І Матір невинну
Нехай хоронить.

Доволі вдатною є строфа:

Іншим путем повернули,
Злобного лукавця
Грода потавця
Зовсім минули.

*) Метр каже догадуватись, що тут мусіло бути „Іосифу...“

Строфи від 7 до 10 у тексті Нац. Музею гарні змістом і мабуть вірні з оригіналом. Хтось пізніше мусів переробити ті всі строфи так, що стягнув їх в одну, яка дійсно вдатна (що кождий з нас при співі відчуває):

„Слава Богу!“ — заспіваймо,
Чесць Сину Божему
І Папу нашому
Поклін віддаймо.

† о. Симеон Біленький

Помер рівно в місяць по еп. Йосифі Боцяні, т. є. 21. XI. 1926, і так само несподівано, в половині людського віку.

Родився о. Симеон 1882. р. в Ясенові коло Бродів в селянській сім'ї. Гімназію кінчив у Бродах і у Львові, богослов'ю у Львові. Був сотрудником у Пониковиці, в Городку Яг. і в Тернополі. Катехитом був спершу в Бродах, а в 1916. р., коли Москалі напірали на Брідщину, прийшов до Львова, і тут обняв катехитур у міській школі Марк. Шашкевича. Цілих 10 літ працював на тій посаді. Лагідний, ширій, оптиміст з удачі.

Головно його заслугою заснована священнича кооператива „Власна Допомога“, якої він був директором до своєї смерті. Написав два підручники для учеників народних шкіл, дописував до „Ниви“ в шкільних справах. Зійшов з ним до гробу добрий і охочий працівник у винограді Христовім і люблений товариш.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ! К.

Нові книжки

Три головні науки духовного життя — на основі М. Мешлера написав о. Плятон Мартинюк ЧСВВ., малий формат, стор. 284. — Видавництво ОО. Василян у Жовкві.

Відрадним явищем у розвою нашої церкви є оживлення і розвій духовного життя між нашим народом, особливо у двох останніх десятиліттях. Много причин на це зложилось, але не можна поминути заслуги в цім ділі ОО. Василян, котрі своїми видавництвами клали під це перші основи. Ми священники-душпастирі стрічаємо нині вже численні душі, що бажають на світі жити совершеннішим духовним життям, і просять від нас поради та вимагають

умілого проводу. Щоби відповісти тим потребам наших парохіян, треба бути основно запізнаним з наукою християнської аскези і самому сповняти практики духовного життя, щоби могли словом і приміром світити другим. Однак в цій згледі у нас чималі труднощі через брак аскетичної літератури. Вправді ОО. Василіяни дали нам кілька перекладів з цієї області (як Фр. Салезій, Скуподі, Скарамеллі, Rodríguez), однак це твори обширніші, а до того ще в цілості не випечатані, з котрих ширші круги мало що могли скористати. Цій пекучій потребі зарадила найновіша книжочка василіянського видавництва, під наведеним в горі заголовком. Хоч написана на основі М. Мешлера, однак являється вона як самостійна праця, овіяна рідним духом і відповідаюча нашим потребам.

Ціллю книжочки по словам автора є: „Дати можливість і нагоду пізнати науку духовного життя у головних і найважніших її засадах, у формі ясній і простій“. Треба признати, що автор вповні відповів поставленій задачі. Книжочка його належить безперечно до найкрасших і найповажніших творів василіянського видавництва. Отець автор доложив великого старання у своїй праці, щоби його книжочка вийшла не то вигладжена а вишліфувана і щодо мови з її ніжністю і простотою — і щодо вибору предмету з його логічним і ясным переведенням і щодо красоти стилю з клясичними формами, особливо в порівняннях і антитезах, — і щодо сили духа, що проявляється не тільки в цілм творі, але і в поодиноких розділах, а навіть реченнях та приневолює читати, не випускаючи книжки з рук аж до її перечитання. Коротко і ядерно цілу науку християнської аскези у найважніших її засадах автор зумів подати своїм читачам.

Книжочка ділиться на три часті, у яких подані головні середники духовного життя: молитва, самовідречення і виконування чеснот любови до Христа. Перша часть надається кожному з нас до науки, друга до практики, третя до духовного читання, а передовсім інтелігентним верствам і священним родинам. ОО. катехити повинні рішучо призначити її на приватну лектуру своїм ученикам у вибраних питаннях при науці етики, як прим. про обовязок молитви, відречення, про пристрасти, про надприродні чесноти ітп. Книжочка написана з таким теплом для молодечого серця, що зможе викликати у нього запал і любов до всього духовного. У деяких уступах автор показав себе справдішним мистцем духовного життя, до чого має дані вже у своїм стані як монах, а також як колишній професор теології василіянських клириків і бувший духовник львівської семінарії.

Друга часть „Поконуй себе“ про самовідречення і умертвлення у представленню тяжкого предмету, особливо для

світських кругів, має свої недомагання, однак вони не уймають вартости книжочки. Як такі уважаю зіставлення або ідентифікування головних гріхів з пристрастями, або поділення двох окремих понять „відраза і наклін“ у розділі XIV. Любов, як пристрасть, розуміється завжди любов змислова = тілесна (*amor sensitivus*), терміном „наклін“ не вичерпує всего поняття. Також в кінцевім розділі XIII третьої часті при надприродних чеснотах конечно треба було дати місце для чесноти „надії“, бож духовне життя ґрунтується на посіданню освячаючої ласки і співділанню з вляними з нею трема божими чеснотами: вірою, надією і любовю. У четвертім уступі того розділу замість молитви аж прощиться надія, бож молитва опирається на надію і є її внішною ознакою, що прочім автор сам цитує, хоч неясно (I Кор. 13, 13.).

Книжочка заслугоє на якнайбільше поширення також і з того згляду, що дохід з неї призначений на будову ювілейної церкви св. Йосафата в Перемишлі. Кождий, хто купить цю книжочку, сповнить трояке добре діло: дасть жертву на славу Богу, причиниться до прославлення св. Йосафата доложенням одної цеголки у його храмі і позискає хосенну річ для власного ужитку. Як зверхний вигляд книжочки робить на око миле вражіння, так читання її лишає в душі внутрішнє вдоволення. Побажати тільки, щоб о. автор з подібним успіхом працював дальше на вибраній царині духовного життя.

о. Яків Тарнавський

Ціна книжочки з почт. 3.45 зл. — Замовлення слати на Ігуменат оо. Василиян в Перемишлі (Засяє).

M. De la Taille, G. J. prof. de théologie à l' université grégorienne :

L' oecuménicité du fruit de la messe (т. зн. загальність плодів св. Літургії), intercession eucharistique et dissidence.

Видання „*Orientalia christiana*“ Vol. VIII—3, Num. 30, Decèmbri, 1926. Roma. Стр. 32.

Chronica ecclesiae Arbelensis ex idiomate syriaco in latinum vertit Franciscus Zorell S. J. Видання „*Orientalia christiana*“ Vol. VIII.—4, Num. 31. Januario 1927. Rom». Стр. 64.

Се незвичайно цінний старинний сирійський рукопис, який знайдено щойно в ХХ. ст. Гляди про се в Всячині сього числа під заголовком: „Цінний старинний сирійський рукопис“.

Руски Календар за южно-славянських Русинок на 1927 рок. Рок виданя VII. У мену (в імени) Руского Народного Просвітного Дружтва (товариства) зложел о. Дюра Биндас. Стр. 172.

І сьогорічний календар Руського Народного Дружтва в Югославії нічим не уступає попереднім річникам. Як нас інформують, нарід так полюбив сей календар, що вже до нового року весь наклад розкупив. Се найкрасший доказ-вартости і значіння календарів Руського Народного Провісвітного Дружтва.

Всячина

Діймаюча зміна. Від 1. І. с. р. Уряд стягає з платні духовенства Львівської Архієпархії що місяця 13.000 зл. як *relutum* за майно, яке посідає львівська Архієпархія, а духовенство те майно уживає. Аналогічна зміна на гірше переведена в дотації інших епархій. Значить, що у Львівській Аепархії 130 парохам відтягнуто платню. Сю втрату Митроп. Ординаріят був приневолений розложити на тих парохів, котрі посідають доходи з парохії „понад конгруу“.*).

Ся діймаюча зміна дуже некорисно відбилася також на вдовах і сиротах по священиках. В наслідок ухвали останніх (надзвичайних) загальних зборів вдовичосиротинського фонду відтягалася кожному душпастиреви 10 з його платні на вдови і сироти. Тепер вже не можна відтягнути того датку тим парохам, котрі не дістають платні. Треба знати, що є майже 500 (пять сот) душ вдів і сиріт по священиках Львівської Аепархії, отже й ті датки, які дотепер духовенство відступало на ту ціль, не були вистарчаючі. А тепер загрожує ще й велике зменшення тих датків! З огляду на такий витворений стан конечно є, 1) щоби духовенство кожного деканату при першій нагоді повторило свою згоду, щоби на вдови і сироти відтягати 10% з його платні**), і повідомило про се Митр. Ординаріят; 2) щоби ті душпастирі, котрі відтепер не будуть діставати платні, зобов'язалися на вдови і сироти дальше платити таку саму суму, яку платили дотепер. Се конечно, й віримо, що воно буде зроблене.

Духовні вправи в нашій Духовній Семинарії у Львові відбулися в днях 20 І.—29 І. с. р. Провідником був о. ігумен Климентій Шептицький. Крім питомців Дух. Семинарії

*) Покищо сей поділ парохій є тимчасовий, а саме тепер опрацьовується сталий з узагядненням усіх рішальчих чинників, що складаються на матеріяльне виживання парохії.

**) Попередня ухвала була повзята властиво тільки на один рік, одначе з тим, що слідующими загальними зборами буде пролонгована.

взяли участь у тих реколекціях також деякі священники тай укінчені богослови. Всіх реколектантів було приблизно 200.

Цінний старинний сирійський рукопис відкрив з початком ХХ ст. А. Мінгана і видав його в оригіналі з долученням французького перекладу і подрібних пояснень, а тепер Папський Орієнтальний Інститут видав його по латині (гляди в рубриці „Нові книжки“). Критики признали рукопис за автентичний, а походить з VI ст. по Христі. Рукопис подає хроніку християнської церкви в Арбелі, що лежить по лівій стороні горішнього Тигра в Мезопотамії. Наводить всіх єпископів сеї церкви від поапостольських часів (менше більше від 100 р.), а притім подає неодну цікаву характеристику первісного поширювання християнської віри на дальшій Сході, урядження первісної церкви і т. ин. Рукопис кінця не має.

Спершу отся територія належала до Партів, опісля до Перзів. Християн переслідували тут тільки місцеві поганські жерці аж до часів Константина Вел., коли християнство стало уходити за „римську віру“ (християнську віру, як звісно, зробив Константин державною).

Тепер у Перзії зачали переслідувати християн державні влади, особливо в часах, коли Перзи воювали з Римлянами, бо перські царі уважали своїх підданих християн за союзників і перевісників Римлян. Цар Константин, коли прийшло до мира з Перзами, не забув поставити умовину, щоби християнам на перській території запевнено спокій і свободу, що й сталося. Хроніка наводить 20 арбельських єпископів (перший Пекіда, останній Ганана).

Від са ого початку згадує й розрізняє три єрархічні ступні: єпископат, презвитерат і діяконат, причім не на одному місці наводить, що ті всі три ступні одевжувались через рукоположення єпископа. Одначе ролі єпископа й презвитера в християнській громаді були в дечім инакші, як нині. Єпископ се був чоловік — після вимоги ап. Павла — до „навчання спосібний“, християнською освітою й інтелектом висший від своїх вірних, а презвитери були звичайні люди, що тільки адміністрували св. тайни, одначе не були здібні проводити громаді. Християни з міста Крезифон просять: „*Christiani enim multi hic sunt et praesules domini episcopi longinqui a nobis sunt; non possunt omni tempore venire ad nos ad providendum necessitatibus nostris et ad nos spiritualiter et corporaliter in viis iustitiae dirigendos*“. Громада давала свідоцтво кандидатури на єпископа, що він є „*doctus et sapiens*“. Громада й вибирала собі єпископа. Але в початках, доки ще не було зорганізованих християнських громад, єпископ сам собі вибирав свого наслідника. Єпископ проводив громаді в християнським життю, проповідав, учив, будував церкви (храми)

і т. ін. Тимто і ясно, чому в старинних християнських краях було так багато єпископів. В пізніших віках, коли вже існували християнські школи, єпископи реквірувалися з абсолювентів тих шкіл (у хроніці згадуються такі школи в Нізібіс і в Едессі).

Кожний єпископ ділав на свою руку — незалежно від інших, хиба що радився інших єпископів, одначе не був під їх властю. Так у Мезопотамії було до початків IV. століття. А в тім часі переводиться висша єрархічна організація на тій території. Безперечно, се одно з найцікавіших місць в арбельській хроніці, бо таки на очах нам твориться патріархат.

Правдивий демократизм, святе братерство мусіли бути дуже могутим психічним складником тодішніх християн на тій території, бо вивиснення одного єпископа понад інших не відбулося без соблазну й спротиву. Хроніка так про се оповідає: „In Oriente autem Papa, episcopus Urbium*), quem supra memoravimus, quia in urbe regia habitabat aliique propter negotia externa eius indigebant, studuit sibi dominium arrogare super universos episcopos, quasi oporteret iis esse unum caput. Sed obstiterunt ei in hac re presbyteri Urbium et tota plebs, et postulaverunt ut propter hoc declareretur eius depositio***). Однак єпископи таки обстали за ним, „quia existimabant virum esse fortem et potentem, et polliciti sunt ei, se eum apud regem regum Constantinum adiutores esse. Perspexerunt enim pulchram fore rem, si episcopus urbis regiae haberet principatum super omnes episcopos Orientis. Scripserunt igitur ei (т. є. цареві Константинови Бел.) de hac re litteras, tamquam suo nomine et nomine regum magnatumque Orientis. Et quidem scripserunt ei, uti in Occidente qui substaret imperio Romanorum essent patriarchae complures, Antiochenus et Romanus et Alexandrinus et Constantinopolitanus, ita in Oriente qui subsit regno Persarum, justum esse ut sit saltem unus Patriarcha“.

Так і сталося. Але Симеон, архідіакон єпископа Папи, ніколи не узнав „hoc novum gubernium“, і старався через своїх родичів (що були визначні) „illud auctoritate regis ad irritum redigere“.

В II. половині IV. ст. Арбеля стала митрополією. Митрополит мав права над єпископами своєї митрополії, як загалом на Сході.

В хроніці є звиш 40 цитатів з св. Письма Нов. Завіта, а вони вповні ідентичні з нинішнім текстом.

*) „Папа“ се власне ім'я того єпископа. А „міста“ (Urbium) се Селевкія й Ктезифон, що лежали напроти себе над Тигром близько Вагдаду.

**) Сирійський оригінал має тут грецьке слово *καταίρεσις*, написане сирійськими буквами.

Згадується в ній 5 партських царів, 22 перських, 10 римських. Автор хроніки був заражений ересю Несторія (дві особи в Христі), яка одначе полягає в нього мабуть на непорозумінню. Він твердить: „Occidentales dixerunt de una natura et depresserunt deitatem (зн. у Христі) ad infima quae eam haud decent et quae adversantur naturae ejus; Orientales vero duas naturas et unum *πρόσωπον*“ (особа, лице). Нарікає на Кирила, патріярха Александрійського, що переслідував Несторія, як каже „правдивого мученика“.

Велика шкода, що закінчення арбельської хроніки запропастилося.

Архимандрит Морозов, найважніша личність, яка з православія на вернулася була на унію під польськими духовними властями, недавно відступив від сеї унії і повернув до православія. Кажуть деякі, що він шукав в тій унії кар'єри, але що, розглянувшись, побачив замкнені двері перед собою, тому вернув назад до православія. Та вдійсности справа не може представлятися так просто. Певне се, що архим. Морозов в тій „кресовій“ унії не знайшов того, що сподівався.

Він сам у своїм меморіалі до вильненського польського архієпископа подає свої рації. Твердить, що кождий православний священик що на вернувся на „кресову унію“, переходить правдиву Голгофту в своїм новім положенню. А се передовсім тому, що ці нові уніяти не мають своєї осібної, хочби тільки половичної, єпархічної організації, вони інкорпоровані до латинських єпархій, не є зрозумлені своїми настоятелями, чужою мовою і обрядом не можуть взаємно зжитися. (*Gazeta Kościelna* в ч. 3. з с. р. каже на сміх цілому світові, що архим. Морозов „oczywiście z małopolskimi unitami nie chce mieć nic wspólnego“! Алеж Мороз бував у Галичині і на ухо нашим людям саме противно говорив!) Дальше твердить Морозов (в меморіалі до варшавського нунція), що кожда візитація латинського єпископа серед уніятів псує діло унії, бо нарід по такій візитації вертає на православіє... Критик з „*Gaz. Kość.*“ каже, що не може зрозуміти тих „кривд“ і вважає, що „te „krzywdy“ są raczej urojone niż rzeczywiste i pochodzą z chorobliwej wrażliwości człowieka wschodniego“. Чудово! Невжеж? Але нехай би ролі змінилися, то тоді певно зрозумів би сей речник польської уніонної идеології ті кривди, з яких нині глузує. От припустім, що була би вдержалася Західна Україна й виборола собі те, що всіх римокатоликів треба інкорпорувати до уніятських єпархій — з тих самих рацій, якими тепер польські идеологи оперують: щоби в Церкві не було політики, щоби був спокій... Тоді певно Поляки добре зрозуміли би ті „кривди“, а наші фанатичні идеологи могли би се толкувати дешевим коштом як прояви „хоробливої враж-

ливости западного чоловіка"... Кпини, тай годі! Раз не хочуть заглянути правді в очі! А та правда дуже проста собі: „кресова унія“, як ми се вже не раз підносили, не є поставлена чисто і щиро.

І тому скорше чи пізнійше вона мусить цілком збанкрутувати.

Jak powstała „kwestja ruska”? Під тим титулом випечатала *Gaz. Kościelna* в ч. 52 з 1926 р. 1 і 2 з 1927 р. довшу статтю, якої автором є ks. Władysław Dubaniowski. Можна тільки дивуватися, що *Gaz. Kośc.*, яка репрезентує погляди польського клиру в Галичині, печатає такі мізерії сплісненого духа. „*Kwestja ruska*“ — се для автора ніщо іншого, тільки ненависть *Rusinów do Polaków*. І наводить автор, що ту всю ненависть витворила Австрія (*divide et impera!*), а українське (*ruskie*) духовенство всюди шло їй на руку. Зачався той рух у *Barbareum*-і в Відні. Стаття кінчиться апелем до нашого й польського духовенства, щоби перші подали собі руки, „*niech zniknie kwestja polsko-ruska, niech zginie nienawiść...*“ Алеж стаття так написана, що з польської сторони може лиш поглибити ненависть до нашого духовенства й народу, а для нас вона може мати „акурат“ таке значіння, як вонь, що володіє в комнаті, від 100 літ не провітрюваній. „*Szlachetnie myślący Rusini*“ для автора се ті „*natione Poloni, gente Rutheni*“. А інші — се грішні бунтівники, що не раз добре далися в знаки Полякам. „*Teraz dopiero dano upust wojennej ochocie w pastwieniu się nad bezbronnymi Polakami*“. (Мова тут про випадки 1849 р., коли то наше військо позістало вірне Австрії.) О, якби то Бог міг відмінити історію, то ми, Українці, дуже радо згодилися би помінати ролі з Поляками щодо „*pastwienia się nad bezbronnymi...*“ Автор за зле бере нашим жовнярам і нашому духовенству, що вони вірно служили Австрії. За те в його очах всі польські повстання просто святі... З політики він просто зробив теологію і етику! І він ще має лице писати: „*Jeśli dziś Cerkiew unicka tak ciężkie stacza walki o swój Chrystusowy charakter, to zawdzięczać to może rozpolitykowanym kapłanom unickim*“. Зрештою автор має своє „побожне“ бажання: „*wydano 8. sierpnia r. 1774 „Hofdekret“, zmieniający ich dotychczasową nazwę „unii“, na „greko-katolicy*“. Co ta nazwa oznacza, niech powiedzą teologowie, boć przecież niema jej w żadnym katechiźmie, jakkolwiek utrzymuje się ona до дня dzisiejszego... О час najwyższy і owe nazwy, których *Stolica Apostolska* nigdy nie знала, wykreślić ze słownika *kościelnego*“.

Нам на стид два села (в одній парохії) Тилява і Терстина на Лемківщині недавно мали перейти на православ'є. Ми довідалися, що причина сього просто марна. Тамошній

парох людина під кожним поглядом на місці. Його вірні заєдно домагалися, щоби в відправах не опускали виразу „православні християни“, бо їх батьки так називалися, то і вони так хочуть називатися. А що їм не дозволено голосити сього виразу, то Лемки завзялися, і запросили до себе православного священика. На нашу думку в таких парохіях треба дуже оглядно поступати. Якщо можуть на Прикарпатській Русі, де ведеться сильна схизматична агітація, уніяти називати себе „православними християнами“, якщо ми в Галичині аж до світової війни сей вираз в церкві голосили, то наш новий звичай (опускати сей термин) годі форсувати аж з такою силою, щоби приносив Церкві більше шкоди, як користи.

Авжеж Апостол народів дає нам примір, що тих у Церкві, котрі ще не можуть знести цілої правди (бо не доросли до неї), треба годувати „молоком“.

Брак духовенства в Франції в дійсности не є такий застрашаючий, як могло би здаватися із статистики необсаджених парохій. Річ у тому, що у Франції є дуже велике число парохій, отже на одну парохію випадає невелике число душ. Франція має 39 мільонів жителів, а около 50.000 світських священиків. На одного священика випадає не цілих 800 душ. У нас в Галичині випадає на одного священика 1.600 душ (2.200 світських священиків, а 3,500.000 вірних).

Франція має 87 епархій, на одну епархію випадає поперечно 400—500 тисяч душ. Найменше число парохій відносно до числа вірних є в великоміських і фабричних округах. Так епархія Marseille 416.000 вірних і 85 парохій; Lyon 1.600.000 вірних і 688 парохій; Arras 1 000.000 вірних і 600 парохій; Lille 1.000.000 вірних і 353 парохій. Але інші французькі епархії мають ся зовсім инакше. Так епархія Digne (архієп. Aix) має 107.000 вірних і 343 парохій (одна парохія = 300 вірних!); Cahors (архієп. Albi) 210.000 вірних і 480 парохій; Rodez (архієп. Albi) 360.000 вірних і 670 парохій; Rodez (архієп. Lyon) 305.000 вірних і 520 парохій; архієп. Besancon 658.000 вірних і 883 парохій. Дочерні церкви дуже рідкі, всюди є парохії. А вони дуже близько себе. Се завелике число парохій має ту слабу сторону, що мале число вірних не в силі дати гідного удержання парохови, і духовенство там надто бідне.

Печатається з позволенням Митрополичого Ординаріату у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриїл Костельник.

З друкарні Ставропігійського Інституту

Власна Допомога

щоби дати нашій шкільній дівторі
ДОБРУ і ДЕШЕВУ КНИЖКУ
знизила ціну підручника
о. С. БІЛЕНЬКОГО для народних шкіл
(III—V рік науки)
п. з „**НАУКА ВІРИ**“ **часть II.**
з 2.60 зл. на 1.80 зл.

ПЕТРО ГЕЛЕМЕЙ **БРОНЗІВНИЧА РОБІТНЯ** Львів, вул. Вірменська 30.

ВИКОНУЄ дешево й солідно всякі відновлення церковних знарядів, як: окуття до евангелій, павуки, чаші, монстранції, процесійні хрести, також нові хрести і мідяні кулі, золочені в огні (на куполи).

ПРИЙМАЄ замовлення на церковні дзвони з як найлучшого матеріялу з милозвучним голосом по низьких цінах і догідних услівях.
Замовлення полагоджує точно і в умовленім часі

Кравецька робітня **Михайла СТЕЦЯ**

ЛЬВІВ, ул. ЗЕЛЕНА ч. 30.

Абсолютента Академії Крою в Штутгарті і Липську
для Високпреподобного **ДУХОВЕСТВА**:

Реверенди, папістники, пальта і колпаки. — Має на складі різного рода: Шовкові, морові і гарні вовняні, рипсові. Для Вп. Панів виходять роботи скоро і елегантно по найновішим модним взорам.

Н И В А

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.

З М І С Т:

Після останніх Загальних Збо- рів Просвіти.	41—42
о. Др. Г. Костельник: Психоло- гія віри	43—
З 50-літної історії Скільсько- Тухлянської Верховини	49 - 52
о. М. Конрад: Про концентра- цію науки релігії.	51 - 60
о. Остапівський: Кілька спо- стережень при веденню цер- ковного брацтва	61—64
о. Ю. Дзерович: Дім для вдів і сиріт	64—69
Отворення захоронки	69—
Виказ рахунків вдовичо-сиріт- ського фонду	70 - 73
Звіт зі Загальних Зборів Т-ва катехитів	74—75
Нові книжки	75—76
Всячина	76 - 80
Проповіді	33—48

Н И В А

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2¹/₂ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

|| Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.

Після останніх Загальних Зборів „Просвіти“

Останні Загальні Збори тов. „Просвіта“ у Львові, які відбулися 25. грудня 1926 р., відбилися широким відгомном в українській пресі всіх напрямків. Замітні вони тим, що на них перший раз виступили наші інтернаціоналісти, надали вони Зборам такий перебіг, що примусили кожного широко розкрити очі і задуматися глибоко.

З цілого перебігу Зборів було слідно, що інтернаціоналісти мали на меті 1) здискредитувати перед зібраними націоналістів, 2) здискредитувати духовенство, 3) використати Збори як добру нагоду до кинення своїх кличів, щоб учасники рознесли їх по краю.

Я учасник Зборів, делегат з провінції, не втаємничений в усі приготування наших „червоних“ до Зборів „Просвіти“, одначе мав вражіння, що приготувалися вони до них добре, щоб досягнути свою ціль, а то й може захопити Тов. „Просвіту“ в свої руки. Щоб мати найбільше своїх сторонників, допильнували „червоні“ вибору делегатів по читальнях з округів, в яких вони панами (Дрогобич, Богородчани і Коломия) і подбали, щоб ті делегати приїхали. На Зборах розсадили своїх делегатів двома крилами попід стіни салі, поучили їх, щоб мішали хід Зборів, а лучникові, що увихались між ними, в відповідний момент давали знак, щоб ревіли, ну й ревіли і не допускали до ніяких поважних нарад.

Щоб здискредитувати націоналістів, в яких руках Товариство, бесідники зпід стягу інтернаціоналу один за одним безпощадно критикували працю Виділу, доказували,

що Товариство нічого не зробило, що Товариство не ширить правдивої освіти, що воно навіть закриває правдиву освіту перед народом, трактує народ мов дітей, бо що вільно знати панам, сього не вільно знати робітникові і селянинові, а прецінь сей народ так рветься до книжки, так бажає правдивої освіти! І пішла одна промова за другою, одна більше демагогічна від другої. Перед зібраними делегами мальовано Виділ Т-ва мов якого вампіра, що його належить чим скорше вигнати зі старих мурів „Просвіти“, а впустити туди їх. Розуміється, що свободу слова мали тільки люди зпід стягу інтернаціоналу. Коли захотів говорити хтось з іншого табору, так заглушував його рев „свободолюбних“ селянсько-робітничих представників, і бесідник мусів сходити з естради.

Щоб здискредитувати духовенство, промовці-інтернаціоналісти вже не жалували собі нічого. Українське духовенство вже призвичаєне до сього, що на всяких зборах дістається йому спора пайка докорів, епітетів, але ще ніколи не дісталось духовенству тільки, що на останніх Зборах „Просвіти“. „Попи“, „нероби“, „здирщики“, „змора клирикалізму“, „заскорузлий елемент“, „цензори“, що не допускають до читалень всіх книжок та часописів, як пр. „Світло“. При кожній згадці про священників нісся з лав червоних оклик „ганьба“ і т. д. Та — кажу — се вже на всяких зборах до якоїсь міри бувало. Але на останніх Зборах „Просвіти“ вже навіть порушувало християнську віру і християнський світогляд. Сумно було слухати, як один з бесідників, критикуючи якусь летючку, видану „Просвітою“, в котрій описано хрещення України, кпив собі з сього факту і говорив з іронією „отсе наука, яку ширить в народі Т-во „Просвіта“.

Інтернаціоналісти використали ці останні Збори, як трибуну, з якої кинули свої гасла, представили себе як одиноких заступників, чесних оборонців селянсько-робітничих мас, з думкою, що учасники понесуть се в край: „нехай росте і множитья“.

Розуміється, що заціплені націоналісти і священники старалися відплатитись противникам і в їх бік сипалися оклики „до Москви“, „чекісти“, „жидівські наймити“ і т. д.

Так серед крику, реву, перейшов цілий день Зборів, з трудом вибрано Виділ і учасники ледви розійшлися. Змарновано цілий день обряд, змарновано весь труд учасників, які прибули повинню з дуже далеких околиць (Збори були численні, як ніколи досі), не почули ні одної доброї думки, крім прегарної бесіди проф. Галушинського, якому одному ще інтернаціоналісти дозволили говорити. Як далеко остали за сими Зборами Збори з року 1925 р., на

яких цілий день переведено на поважних обрадах, задля яких ті Збори названо „освітнім конгресом“!

Перша думка, яка насувалася кожному учасникови, що з трудом досидів кінця Зборів, була: до боротьби з дичю за правдиву культуру в народі. Останні Загальні Збори „Просвіти“ дали передсмак того, що сталося би, якби провід в народі дістався в руки тих, що вчинили таку хрію на останніх Зборах „Просвіти“. Кождий, хто дорожить правдивою культурою народу — яких би він і не був переконань — хто дорожить народною душею і всім національним надбанням, мусить стати до боротьби з нанятими киринниками, щоб не впустити їх в народні установи, бо загрожує нам залив азятів і загибель.

Так, загрожує! На Загальних Зборах „Просвіти“ в році 1925 був тільки один такий голос, що старався своїми демагогічними порадами „заколотити поважний хід нарад, — на останніх Зборах було їх стільки, що Збори ледви вдержалися в наших руках.

Друга думка: Духовенство мусить взятися до серйозної праці в народі на освітнім полі, економічнім і політичнім, якщо хоче ратувати свій авторитет і не дати зруйнувати церкву. Сама праця в церкві, хочби і найкрасша, не вистарчить, бо народ хоче ще й іншої. Коли ми її не дамо, дасть замість нас хто інший, але ми і наша справа вийде на тім найгірше.

А тимчасом деякі наші священики мало займаються народніми ділами, є й такі, що ними цілком не займаються, а навіть ворожо виступають. Се занадто спізнені голоси! Таких священиків, що не займаються освітніми справами, повинні ми нині уважати за злих священиків.

Требаж ратувати церкву й народ передовсім там, відки іде наступ!

Останні Загальні Збори „Просвіти“ повинні відкрити очи навіть найбільше байдужним.

Вол.

о. Др. Г. Костельник

Психологія віри

(Докінчення)

7. Всякий критицизм, яко такий є ворожий вірі. Ворожий внутрішньому процесови віри. Доки квестіонуємо процес віви й шукаємо відповіді на свої квестії, доти „переорюємо“ нашу душу. А орання не пособляє

ростови ростин, але саме підтинає їх життя. Навіть коли вже маємо віру, й тільки гіпотетично піддаємо її критичній аналізі, то й тоді, бодай покишо, наша віра ослабає. Зате по критичній аналізі, якщо вона нас утвердила в нашому погляді, віра може ще більше скріпитися й зрости — як на переораному полі засіяне зерно.

Ядро віри — се вже для нас звісне — становить покладання нашого внутрішнього „я“ на річеву вартість логічного змісту віри. А щоби се могло наступити, всякий сумнів, усяка дискусія мусять уступити, й логічний зміст віри мусимо вважати за дійсність. Ап. Тома не міг повірити в Христове воскресення, доки був перенятий критичизмом щодо катастрофальної Христової смерті. І не признавав Христового воскресення за дійсність, аж Христос з'явився йому. Повірити — се й значить: признати щось за дійсне. Щойно так віра стає властивою вірою, розвивається й приносить свої дорогоцінні плоди. Віра стає тою вірою, яка чуда творить.

З вірою світ дістає нову дійсність, отже й наше життя дістає нову дійсність: родиться в душі нове „горіння“, нові сили приходять до голосу, являються нові чуття, нові вартости для волі й для совісті.

Нема в людському життю иншого процесу, котрий міг би стільки енергії і такі глибокі переживання видобути з душі, як віра. Каже Христос, що віра здібна й „гори переносити“ (Марк. 11, 23). Всі найбільші історичні подвиги та найвисші культурні здобутки (як пр. храми, образи, книжки...) вирости з віри. Внутрішню силу душі з віри — таки найдобрініше зясовує Ап. Павло: „У всім пригнетені, та не доведені до крайности; в клопотах, та не тратимо надії; переслідувані, та не опущені; повалені та не погублені, завсіди носимо умертвлення Господа Ісуса в тілі, щоби й життя Ісусове в нашій тілі явилось“ (II. Кор. 4, 8—10). Подібно на иншому місці: „Представляємо себе яко слуги божі, у великій терпеливості, в горю, в бідах, у прикростях, у биттю, в вязницях, в ворохобнях, у трудах, у сторожнях, у постах, у чистоті, в знанню, в довготерпеливості, в святім дусі, в нелицемірній любові, в слові правди, в силі божій, з оружжям праведности в правій руці і в лівій руці, славою і безчестям, ославленням і хвалою, яко зводителі, а правдиві; яко незнані, а знані; яко вмираючі, а отсе живі; яко карані, а не повбивані; яко сумні, але завсіди веселі; яко вбогі, а многих збогачуючі; яко нічого не маючі, а все посідаючі“ (II. Кор. 6, 4-10). Се наймогутніший пеан для віри, яко життєвої цінности. Оконечний змисл тих слів Апостола народів такий: віра (очевидно Христова) дає нам не-

переможну силу проти всіх і всіляких життєвих противенств і веде нас до обоження.

Повторюємо, що властива віра починається щойно тоді, коли критичне розважання вже уступило,

Мабуть тут головна причина, що многі новочасні психологи бачуть у процесі віри тільки чуттєвий (отже іраціональний) процес. Се одначе хибне. Требаж собі раз здати ясну справу з того, що розум загалом є тільки нашим провідником у життю — тільки нашим світилом на шляхах життя. А що він є таким провідником також у сфері віри, се ми вже достаточо зясували. Іншіж наші сили мають своє право, і коли вже розум „зробив своє“, то й вони можуть „робити своє“. Коли вже хлібороб зробив свою роботу, зорав і засіяв поле, приступають до роботи нові сили: земля і небо (сонце й атмосфера). Ось так розвиваємо аплікацію приміру, який ми вгорі навели. Праця нашого розуму при вірі се наче праця хлібороба на полі; а праця землі й неба при зрошуванню зерна — се наче праця цілої нашої природи й надприроди (Бога, божої ласки) при розвою віри.

Незрівнані ефекти сеї праці не маємо потреби другий раз вичисляти. Одначе сей процес (очевидно з наших субєктивних причин) має й слабу свою сторону, а саме оскільки він є жерелом обманів, котрі мабуть годі красше назвати, як „побожні ілюзії“. Якщо вже віра заволоділа в нашій душі, то вона стремить удержати себе в кождому випадку. Такий загальний психічний, а навіть біологічний закон, що все живе претяся продовжувати своє життя. Зрозуміле отже, що наше психічне життя розвиватиметься після вимог нашої субєктивної віри.

В кождому випадку саме так піймемо річ, щоби вона не нарушила наших релігійних понять і почувань. Тимто і ясно, чому так мало людей покидає свою віру, щоби прийняти ліпшу. Ось тут жерело „побожних ілюзій“. Під диктатом субєктивної віри повстають погляди й заключення без всесторонньої критики, так собі „вократці“, льогічно незрілі, наївні, шабльонови, „сліпі“, де приходять усякі форми паральогізмів дедуктивних і індуктивних заключень (ложні абсолютизації).

Приміри пояснять отсю доволі субтельну справу. Коли я був малий (я селянська дитина), то — пригадую собі — не міг я і в думці припустити, щоби священник „ішов на сторону“... Ось типова „побожна ілюзія“. Так диктували мені мої побожні почування, які я мав до священника загалом. Очевидно не відрізняв я ще морального характеру священника від фізичного. А коли опісля прийшлося зірвати з тим наївним поглядом, то воно не обійшлося без малої соблазни.

Одна молодиця (17 літня), коли довідалася, що помер священник М., сказала мені: „О, тепер він вже певно в небі! Священник, божий слуга, не дістається до чистилища!“ Значить, що отся молодиця ще не відрізняла ідеального типу священника від суб'єктивного характеру священника.

Подібними ілюзіями переповнена ціла історія і цілий світ. А діється се не тільки в сфері теологічної віри, але загалом у життю. Те, що для нас ідеальне (святе, вище, сильніше...), залюбки побільшуємо в напрямі вірцевої ідеальності, а те, що для нас мерзке (грішне, зле, вороже...) залюбки побільшуємо в напрямі вірцевої мерзкості, оперуючи притім своїми суб'єктивними категоріями, які з правила є надто в богі, щоби вірно схопити дійсність. От приміром: як то собі простолюддя уявляє життя „панів“, а особливо царів; з яким презирством відносяться люди одної віри до людей іншої віри; як люди звичайно уявляють собі „святих“ (мовби святі були зовсім инакшою пороодою людей).

А однак приходить час, коли виявляється, що „побожні ілюзії“ (очевидно: деякі з них) є тільки ілюзіями, приходить менша або більша соблазн, яку треба переболіти, і треба наново урухомити критичний змісл, щоби прочистив віру: треба ставити нові розрізнення, нові сполучення. Так учиться чоловік пізнавати безмірне багатство відношень у дійсному світі, так чоловік духово дозріває. Воно загалом правдиве, а особливо в сфері віри, що пізнання правди треба „купити“, — себто заслужити на нього, дорости до нього. Образово цілий сей процес можна би ось як представити: Коли віра вже утверджена в душі, то розум сповняє в ній таку функцію, як ліхтарня завішена на дишлю воза, котрим візник їде нічу. Візник має свою визначену дорогу, і віз сам собі несе ліхтарню по тій дорозі. Ліхтарня освічує тільки частину дороги, а боки — світ — у темряві, й можна про нього судити тільки про привидах. — Подібно віра несе розум своїм шляхом.

Але на дорозі може статися менша або більша катастрофа; тоді візник бере ліхтарню до рук, і на всі боки ходить з нею: щоби ліхтарня вияснила ситуацію. — Підчас критики розум бере верх над вірою. Функції віри тут такі самі, як функції всякої антиципації. Антиципація поневолює розум. І коли вона є хибною (невлучною, ложною), то вона заслуплює розум. Але якщо вона є влучною, то тоді стає віком, через котре глядимо в світ.

Щойно тут можемо належно зрозуміти: чому похибки в вірі не є для віри руйнуючими? Ті похибки правильно повстають як „побожні ілюзії“, а „по-

„Божні ілюзії“ повстають шляхом ідеалізованого предмету віри на свій суб'єктивний лад — повстають саме в тій інтенції, щоби охоронити або й скріпити віру. Не може бути отже те шкідливе для віри, що її саме скріплює. Очевидно тут мова тільки про суб'єктивну сферу. В об'єктивному ладі „побожні ілюзії“ можуть бути й дуже шкідливі, як пр. ілюзії старинних поган щодо християнства. Але тут виступають вже зовсім інші проблеми: проблема об'єктивної правди й справдливості та й проблема взаємного тертя між людьми.

8. Теологічна віра є природним людським явищем і яко така вона для чоловіка необхідна. Чоловік, у якого розум в порядку, не може остоятись у життю без усякої віри в теологічному значінню. Правда, в теорії можна відмовлятися від усякої віри, однак в практичному життю таки годі обійтись без віри.

І приходиться за приміром Кант-а зробити пропасть між теорією і практикою, тай жити після зовсім інших засад, ніж є ті, які голоситься в теорії. Приневолені до цього всі скептики. В теорії вони квестіонують річеву вартість людського пізнання, алеж у практичному життю беруть його за правдиве. Чому? Бо до цього силує їх само життя; бо без того не могли би й кроком поступитись.

Подібно річ маєтись з теологічною вірою. Мета фізичний і моральний змісл, які вроджені людській природі, необхідно домагаються від нас, щоби ми поставили собі основні релігійні квестії, і щоби сяк чи так відповіли на них. Кождий думаючий чоловік мусить виробити собі якийсь найвищий погляд на світ і на самого себе (хто я? чого мені шукати в світі?...) для практичної потреби. Мусить отже дати відповідь на квестії: Чи єсть Бог, чи його нема? Чи є друге життя, чи його нема? і т. ин. В теорії можна заступати радикальний агностицизм, і на всі такі квестії давати відповідь: не знаю. Алеж у практиці таки треба перехилитися на одну з двох суперечних сторін, і жити або так, як колиб Бога не було, або так, як колиб був...

Ми се вже сказали, що той чоловік, що не вірить у Бога, також має віру. Він сам про се свідчить, коли каже „не вірю в Бога“. Сеж рівнозначне з висказом „вірю, що Бога нема“. Атже ніхто мудрий не зважиться твердити: „(наглядно) знаю, що Бога нема“. А якщоб таке твердив, так се були би небилиці.

Суджено чоловікови пристати або до позитивної віри (т. є. вірити в живого, свідомого Бога), або до негативної (вірити, що Абсолют є несвідомий). Але віра для чоловіка необхідна.

Так широко понятій віри мабуть ніхто й не оспорує. В життю під „вірою“ розуміють люди тільки позитивну віру, а негативну віру називають „безвірством“ чи „невірством“. Якщо отже ведеться боротьба проти віри й за вірою, то вона відноситься до позитивної віри.

До апольогетики належить виказати об'єктивну вартість позитивної віри. Ми тут обмежимося тільки на такому загальному ствердженню: Нема чого дивуватися, що проти позитивної віри можливі є різні закиди. На теж вона є тільки вірою, а не знанням. А в вірі, як се ми зясували, саме так мусить бути. Проти негативної віри можливі є ще куди важкіші закиди, а вона не може дати вдоволяючої відповіді в такому ступні, як позитивна віра.

9. Не тільки теологічна віра загалом, але й позитивна теологічна віра є природним людським явищем. Вона є правилом, а негативна теологічна віра становить лише виїмок.

Всі народи всіх віків мали позитивну теологічну віру. А мали її вони не тільки тому, що одідичили її по своїх предках (у наслідок виховання), але передовсім тому, що людська природа простолінійно веде саме до такої розв'язки теологічних проблемів. Нема чоловіка, котрий спершу не був би віруючий у тому значінню, як звичайно се слово розуміють. Навіть глухонімі з уродження дають всі познаки, що вони витворюють собі поняття про живого, свідомого Бога (т. є. такого Бога, котрого треба почитати, молитись до нього). Безперечно працює тут інстинкт. А що є вислідом інстинкту, се очевидно є природним явищем. Всі атеїсти шойно опісля — в наслідок своїх суб'єктивних переживань і своїх індивідуальних розважань — стались атеїстами. Вони спершу мали позитивну віру, а опісля затратили її. Діється з ними аналогічно, як із скептиками. Всі скептики спершу — в наслідок природного інстинкту — були догматистами (в філософічному значінню), й тільки опісля — в наслідок своїх спеціальних розважань — стались скептиками.

Оригінальним атеїстом — себто: атеїстом у наслідок своїх власних розважань (а не в наслідок чужого впливу) — можна стати шойно на вищих ступнях освіти. Самі атеїсти твердять, що вони тому покинули позитивну віру, бо своєю критикою переконалися, що отся віра є тільки грубим чи-наївним антропоморфізмом.

Се правда, що розвій науки демаскує різні антропоморфізми (як пр. що сонце і місяць се боги...). Але в таких ясних і виразних випадках приймають сей поступ науки

всі освічені люди А атеїзму не приймають всі освічені, хоч ім звісні всі рації атеїстів. Шож отже?

Ми вже згадували, що позитивна віра під чисто логічним оглядом є куди сильніша від негативної. Якщо отже деякі освічені покидають позитивну теологічну віру, то за властивими причинами сеї метаморфози треба шукати не на логічному, тільки на психологічному полі.*)

З 50-літньої історії Скільсько-Тухлянської Верховини

(З нагоди канонічної архієрейської візитації 1926. року)

(Докічення)

XII

На дворі зробилася чудова липнева погода. На приходстві чекали вже підводи і фіри з Славська, щоби забрати Архієрея, священників і питомців. По обіді і коротким відпочинку Архієрей, прашаний о. парохом, його родиною і вірними парохіянами, котрих доні сипали йому цвіти під ноги, при звуках церковних дзвонів вийшов з приходського дому, сів з о. крил. Гомовичем в повозку і о годині 4. з полудня відїхав. Надходила неділя 4. липня, а з нею урочисте свято Божого Тіла. До границь Тухлі виїхала зі Славська кінна бандерія легінів в числі 82, прибрана в народні строї і ленти і впровадила Архієрея через триумфальні брами до парохії Славсько. При хорошій погоді зібралися непроглядні товпи народу зі Славська, Рожанки вижньої і нижньої, Волосянки, Ялинковатого і Хашованя, котрі під проводом своїх душпастирів, з процесіями, установлені в ряди від початку села до церкви, чекали на повитання св. го Архипастиря. Коло одної триумфальної брами, поставленої громадою місцевих Жидів, повитали Архієрея з „тойрою“ в руках по єврейськи, а на їх привіт відповів Архієрей також в єврейським язиці. При другій брамі витав Архієрея начальник громади хлібом і сіллю, а в церковній брамі при звуках церковних дзвонів повитав Владику місцевий парох, о. декан Качмарський промовою, в котрій пригадав Митрополитови ту важну подію, яка сталась перед 22-літтами — а саме посвячення величавої мурованої місцевої церкви, якого доконав сам Архієрей в перших роках свого Митрополитичого владичтва. Дорогу до церкви і на приходство

*) Має слідувати розвідка про „психологію невірства“, якої автор доси ще не викінчив.

— при погоді — вистелили газдині Славська своїми білими полотнами, по котрих ступала величава постать Митрополита. Се традиційна подія, задержана в пам'яті народу ще від канонічної візитації в р. 1874.

Розпочалося торжественне богослуження великою вечірнею. Ціле візитаційне торжество в Славську випало ще красше і величавніше, чим у Тухлі, а зложилось на се: хороша погода і надходячий святочний день неділі. Ціла обширна церква, широке церковне подвір'я — ціла площа перед церквою, вулиця перед приходством, були буквально забиті народом так, що годі було пробитись і перейти свобідно.

По відслуженню вечірнього богослуження розпочалась на церковнім подвір'ю з приготованого підвищення наука, — яку виголосив сам Архієрей до зібраного народу, а після неї сповідь вірних, котра з малою перервою на вечеру тревала до самої півночі. Раненько о 5-й годині — чекав нарід на дальшу сповідь. Правилась Утренья, в часі котрої, всі присутні священники по черзі правили в церкві при престолах поодинокі, або соборно тихі Служби Божі і причащали вірних. Опісля слідувала читана Архієрейська Служба Божа з усіми церемоніями, друга наука Архієрея для народу, дальша сповідь вірних і співана св. Літургія.

До св. Причастія приступило до 1000 осіб. По Службі Божій наступив процесіональний похід з св. Дарами навколо церкви з приписаними моленнями і благословленням народу при чотирох престолах, та коротка наука Архієрея. Відправою панахиди над гробами поляглих в часі світової війни і спочиваючих тут Українських Січових Стрільців закінчилася церковні візитаційні торжества в Славську. По обіді Архієрей разом з о. крил. Тимовичем переглядали і підписували метрикальні книги, парохіяльні акти всіх 5 парохій, а по укінченню того, стали збиратись до виїзду в парохію Лавочне.

Коли вже Архієрей з о. крилошанином всів до повозки, надлетіла кінна бандерія з Лавочного, так само прибрана святочно в народні строї і ленти, яко передня сторожа, і з Славською бандерією, яко задною сторожею, супроводила Архієрея до Лавочного, де він мав прибути на 5 годину пополудни.

В дорозі зі Славська до Лавочного стрінула Архієрея несподіванка Дорога вела через громаду Тарнавка, прилучену до парохії Лавочне. Мешканці Тарнавки не удалися на повитання Архипастиря до Лавочного, але всі зібралися коло своєї — нововибудованої, хорошої деревляної церкви, уставившись в ряди аж до шляху.

Церква в Тарнавці стоїть на високому, прикрім до виходу горбку, серед самого села. Вірні стали Архієрея про-

сити, щоби не оминав їх церкви, а ласкаво зволив до неї вступити, подивитися і уділити їм благословення. Архієрей задля слабих своїх ніг не міг їм того вчинити. Тарнавці скочили до церкви, винесли з „горнього сідалища“ фотель, посадили Архієрея на нього і на своїх руках разом з фотелем винесли Архієрея на гору до церкви, де він відслужив, короткий молебен, промовив коротко до народу, оглянув церкву, уділив всім благословення і знов на руках вірних був знесений до повозки.

По дорозі Архієрей добродушно спитав несучих його Бойків, чи тяжкий він, а вони з усмішкою сказали: „Ексцеленціє, буде так з 2 кірці пшениці“. Сей інцидент припинив Архієрея в дорозі і спізнив значно його приїзд до Лавочного. Тарнавці супроводили вже відтак Архієрея процесіонально до Лавочного.

В Лавочнім, при хорошій вечірній погоді і святій неділі, зібрався також численно з процесіями, з своїми душпастирями нарід з Лавочного, Тарнавки. Опірця, Жупаня, Вижлова і Климця, та заняв цілу гору, на котрій стоїть лавчанська церква і цілий тут положений, широкий і довгий цвинтар, так густо, що ніде не було свободного місця.

Наступило знов таке саме торжественне повитання Архієрея, такі самі богослуження, архієрейські науки, сповідь вірних з неділі на понеділок, як се було й двох попередних місцевостях. І тут сам Архієрей працював невтомно, правив Службу Божу, проповідав, сповідав вірних до пізної ночі. В понеділок, по закінченню цілої візитації, по обіді, пізнього вже пополудня виїхав Архієрей з Лавочного простим возом, запряженим в 4 коні гірською дорогою на високу полонину, щоби з неї спуститися до Хітара. На стрічу Архієреєви виїхала кінна бандерія з Хітара і з прилученого Кального, а біля воза йшло по 8 Бойків, сильно притримуючи віз і оберігаючи його перед виверненням.

XIII.

В Хітарі знова те саме прийняття Архієрея вірними з їх душпастирями з Плавя, Тухольки, Смержа, Хітара і Кального під проводом місцевого пароха, містодекана о. Дмитра Йосифовича. Описувати всего наново не треба, бо все так само відбувалось, як у попередних місцевостях. То було останнє, програмою визначене місце в деканаті, в котрім затримався Архієрей з понеділка на вівторок дня 6. липня. Погода дальше сприяла. Нарід з високої і глибокої Верховини, аж зпід самого Бескиду, численно зібрався, не зважаючи на пільні наглі роботи, косовицю, щоби привитати свого Владика. В Лавочнім мусіли лишитися деякі свяще-

ники, щоби по порученню Архієрея докінчити сповідь вірних і уділити їм св. Причастіє.

В Хітарі, а зглядно в Тухольці, випав один немилий інцидент з державною поліцією. За цілий час архієрейського посіщення державна поліція ніде не виступала і не показувалась. Тільки в одній Тухольці захотіла вона „пописатися“. Ото на вид кінної бандерії, прибраної в українську народню ношу з народними лентами, що вже мала виїхати з села на повитання Архієрея в Хітарі, заступила їй дорогу державна поліція, з оружжам в руках, позривала з хлопців і коий всі народні відзнаки і ношу і не дозволила їй далі йти та повернула з дороги до села. Сей поступок поліції в Тухольці обурих всіх до живого.

Та мимо сього візитаційне торжество в Хітарі відбулось величаво.

Митрополит по щасливо закінченій праці тою самою гірською дорогою вернув по полудні з Хітара до Лавочного, де знова зібрався численно нарід і деканальне духовенство, щоби попрощати свого Архипастиря.

В Лавочнім. відбулась також на закінчення візитації спільна конференція Митрополита з деканальним духовенством. Архієрей поробив деякі завваги і примітки відносно деяких своїх спостережень при візитації, заподав духовенству свої вказівки щодо дальшої праці і душпастирства і задоволений з праці душпастирів в деканаті, прашаний всіми, удався на дворець. На двірці за дозволом начальника стації, на обширнім пероні, станули товпи вірних з процесіями, духовенством і при собі „многолітствія“ попрощали Достойною Гостя.

Сему оваційному прашанню приглядался зібраний стаційні урядовці, Поляки і Чехи, численна польська місцева і літнична інтелігенція, цлова і гранична сторожа та бачили наглядно, як той простий, по темних гірських захолустах, живучий український нарід Верховини, глибоко і вірно прив'язаний до свого Архипастиря. Вкінці зашипив поїзд і Митрополит поїхав з високої, зеленої Верховини.

Так скінчилися дні торжеств, дні радости, дні духової розради для всіх і назад вернуло буденне життя на Верховині.

Давби то Всемогучий Г. Бог, щоби засіяне Архієреєм духовне зерно Божої правди, Христової науки на ниві тухлянського деканату прийнялось в серцях Верховинців, щоб воно зросло і принесло багаті плоди і добре жнив.

о. І. Юхнович

о. М. Конрад

Про концентрацію науки релігії в середній школі *)

Ціллю науки релігії є формування і виховання свідомих християн-католиків. Наука релігії стремить не тільки до релігійного освідомлення, але й до вироблення в молоді християнського характеру, до самостійного, сталого, консквентного життя після засад віри. До сеї ціли стремить навчання релігії з усіма релігійними практиками також і в середній школі. В міру умовного розвою молоді катехит заціплює й поглиблює релігійність у шкільній молоді, виховуючи її на свідому християнську інтелігенцію. Говорячи конкретнійше, скажу словами о. дра Маркевича в розвідці про християнську організацію шкільної молоді: „Мусимо стреміти до сього, щоб наша молодь глибше пізнала Бога, Христа, Церков; зрозуміла та оцінювала Христові діла, Христові пляни, Христові бажання, зрозуміла так, щоби се зрозуміння впливало постійно (*habitualiter*) на її думки, слова й діла, щоби норми Христа були її нормами. За тим пізнанням, яке приходить поступенно, йде симпатія й любов до Бога й до Христа, йде воля поступати Його шляхом і за Його вказівками. Молодь повинна перестати боятися визнати, якщо треба, прилюдно своє християнство, повинна вірність Христови вважати своїм щастям і своєю славою, повинна за своє найвище шляхотство вважати висказ із геройських часів християнства: „*Christianus sum*“. Вона повинна знати й любити божеські і людські орудники внутрішнього християнського життя та відповідну часть вживати. Врешті мусимо те осягнути, щоби мотивами ділання нашої молоді була не лише користь, не лише зиск, не лиш уживання, але передовсім воля небесного Вітця. Мусимо її вивчити часто робити се висше намірення й загалом часто думкою й серцем підноситися до Всевишнього й на Нього оглядатись, а не лише на свій короткозорий, туземний, матеріальний інтерес. Словом: в науці релігії маємо стреміти, щоби християнством опанувати розум і волю, пізнання й хотіння молоді так, щоби її релігійне життя було переконане, охоче, постійне й самостійне життя духа, впливаюче аж на зверхні щоденні подробиці, се найвища ціль релігійного виховання“.

Ми свідомі, що нам ще далеко до повної реалізації сего нашого релігійного завдання.

*) Реферат виголошений на Загальних Зборах Т-ва Катехитів у Львові 2. XI. 1925.

Шукаємо орудників, закладаємо шкільні християнські організації та уліпшуємо методи навчання релігії. А трудність в навчанню науки релігії превелика. Сам предмет складається з правд і понять надзміслових, таїнствених, знеслих і так глибоких, що ум найбільше образований і вишколений лише з трудом їх піймає або й зовсім не зможе їх зрозуміти. А прецінь сих правд треба нам учити дітей, умово мало розвинених, часто лінивих, упертих і злосливих. Треба їх не тільки вчити, але так впливати на волю й серце, щоби переняти тими правдами мимо перешкод кермувалися ними як в теперішнім молодечім життю, так і в майбутнім. Се завдання релігійного навчання й виховання має катехит сповнити нераз серед впливів найгіршого оточення, в якому часто знаходяться учні поза школою.

Для осягнення такої знеслої цілі в навчанню релігії примінюємо різні засади, які новітня педагогія поручає. Засади поглядовости, тяглости, індукції, дедукції, тощо — мають і при науці релігії своє широке примінення. В новітших часах педагогічні сфери поручають для успішного виховного навчання засаду концентрації. Про сю засаду концентрації науки релігії в середній школі маю говорити. Свій реферат поділю на три точки, а саме: 1) поясню, що є концентрація? 2) викажу, що засада концентрації має велике значіння в науці взагалі, а особливо в науці релігії; 3) перейду загальну програму науки релігії в середній школі і вкажу, як примінювати засаду концентрації в предметах науки релігії приписаних на поодинокі класи. Приступаю до першої точки.

Слово концентрація є латинського походження й означає зосередковання змісту науки або научного матеріялу коло якоїсь одної (осередної) провідної ідеї. Сею провідною ідеєю, осередком навчання має бути головний предмет, коло котрого групуються споріднені правди, потрібні, щоби яснійше й глибше уняти сей предмет науки та зробити його інтересним і практичним, себто приміненням до життя. Се групування споріднених правд має бути логічне. Приміром лекція концентрична творить одну органічну цілість з одним головним поглядом, з одним головним осередним поняттям. Всі інші елементи вяжуться логічно із собою й головним предметом і творять одну органічну цілість. Головне поняття предмету наслідком логічної концентрації споріднених, із собою звязаних правд, стає яснійше, глибше й повнійше. Головний, осередний матеріял научний одної ділянки науки доповнюється відомостями з інших ділянок науки про той сам предмет і тим саме навчання стає інтереснійше й повнійше.

Примінюючи засаду концентрації до науки релігії, лучимо з правдами віри моральні обовязки з тих правд

випливаючі і на відворот: з засадами моральними,лучимо правди віри та споріднений матеріал з біблійної історії, літургії, історії церкви, ба навіть відомости із світських предметів: з літератури, історії, філософії тощо. В сей спосіб відомости з тих різних ділянок науки взаємно доповняються, пояснюються. Розуміється, що побічні елементи, мусять бути дещо відомі остільки, оскільки вони потрібні для ілюстрації головного предмету. Ніколи не треба запускатися в поясненнях подібних елементів зі шкодою для головного предмету. В концентрації побіч правд позитивних можна лучити ще й правди негативні, як пр. з наукою про чесноту можна лучити також поняття протинні тій чесноті, як пр. з наукою про pokору можна лучити науку про гордість. Словом концентрація є така засада навчання, що коло одної головної правди, засади, факту, події, обряду групує всі відомости споріднені, позитивні й негативні, теоретичні й практичні для яснійшого, глибшого й повнійшого зрозуміння правди та легкого примінення її до життя.

Засада концентрації відноситься до способу навчання й тому в першій мірі примінюється до програми самих лекцій. Одначе в ширшій обсягу примінують її також і до програми предметів поодиноких степенів і кляс, ба навіть до різних типів шкіл. Предмети в поодиноких клясах і в цілій школі кожного типу повинні бути пов'язані концентричними групами відповідно до ціли навчання в поодиноких клясах і школах.

Друга точка могого реферату жадає виказати, що засада концентрації має велике значіння в науці взагалі, а особливо в науці релігії.

Концентрації в навчанню домагаються психольогія й педагогіка.

Людський дух, в котрім панує єдність свідомости, домагається концентраційної синтези, сполюки поодиноких зображень в одну цілість. Сі зображення не остають в умі лише нагромаджені, але витворюють органічну одну з ядром ественних знамен поняття. Сю функцію в навчанню сповняє засада концентрації. Концентрація улекшує зрозуміння й запам'ятання, будить заінтересовання, виказує взаємну зв'язь частин до цілости, а вслід за тим правда представляється в цілій своїй повноті і могутости. Вона ділає на всі сили учнів і зневолює чоловіка не лише до її узнання, але й до практичного примінення її в життю. Ся засада особливо надається при науці релігії, де правди моральні мають своє узададнення в правдах віри, а одні й другі кристалізуються в літургії та історії церкви

і впливають з біблійної історії, де знаходяться найкрасші взори релігійних правд, примінені до життя. Всі ті ділянки науки релігії взаємно проникаються, доповнюються, узasadнюються, пояснюються в своїх причинах та наслідках релігійного життя, індивідуального й суспільного. Є задачею концентрації вибирати передусім матеріали зі всіх ділянок науки релігії, а відтак із ділянок інших відповідних світських наук се, що є придатне до теоретичного й практичного висвітлення головного поняття даного лекційного предмету. Для приміру возьмим на лекцію предмет з біблійної історії про воскресення Христа. Осередною точкою буде історичний факт воскресення. Чи ж для висвітлення того факту не причиниться догматична наука про воскресення Христа? Чи ж не надаються тут докази історичности факту, пята часть символа віри, старозавітні пророцтва про воскресення Месії, святкування празника Пасхи, його обряди та тропарі: „Христос воскрес із мертвих“...? Одначе й тут потрібне одно застереження при ужиттю концентрації, а саме: „ne quid nimis“, щоби заховати певну міру та уникати пересади. Сконцентровання занадто обильного й різнородного матеріалу може викликати хаос в умах учнів та замість пояснити головну точку лекційної правди релігійної можна через неупорядковане накопичення матеріалу ще більше її затемнити.

Словом: в концентрації осередна точка лекції мусить домінувати, а інші правди, засади, факти, обряди тощо з різних научних ділянок служать лише до її ліпшого висвітлення, поглиблення та виказання її впливу на практичне життя чоловіка. Само собою розуміється, що все в концентрації має бути примінене відповідно до уровени умового розвою учнів в поодиноких клясах.

Наука релігії, ведена по засаді концентрації, є дуже виховна. „Non scholae, sed vitae discimus“ голосить давня латинська пословиця. Концентрація уможливає науці впливати на духову цілість чоловіка з цілим його внутрішнім життям і практикою поступовання. Концентрична лекція лучить навчання і виховання в один педагогічний процес і тим тісно вяжеться з життєвим окруженням учня, з його гадками, журбами, радостями та інтересами.

Концентрація хоронить перед шабльоновістю. Вона полишає педагогови свобідне примінення правд і засад до поодиноких діл і різних обставин в життю молоді після її потреби. І так навчання стає виховуюче, релігійні правди кермують життям учнів, стають нормами їхнього поступовання. Концентрація допускає на лекціях примінення всіх елементів, коли тільки льогіка й психольогія вкажуть за відповідне, коли уми й серця учнів є найліпше розположені. Саме пізнання правди ще не побуджує з успіхом

волю до ділання. Аж доперва тоді, коли почування переймуться правдою, коли серце полюбить правду як добро, як красу, тоді правда ділає сильно й успішно на життя. Св. Августин пише, що потягає кожного не сам обов'язок, а уподобання, замілювання до обов'язку.

Концентрація образує не тільки розум, але рівночасно серце, волю, почування, словом цілу душу. Віра стає жива влучним приміненням практичних примірів. Молодь розуміє, що віра має бути провідником життя. Катехиза концентрична учить практичної побожності відмовленням відповідної молитви, відспіванням відповідної пісні-тощо. Така катехитична лекція допускає читання зі св. Письма, життя святих, письма св. Отців і т. ін. І так при концентрації „*veritas patet, placet et movet*“, що є ціллю науки релігії. Релігійна й моральна правда при концентрації своєю ясністю, ґрунтовністю, принадністю, ентузіазмом і практичністю є спосібна витворити сильні характери, яких так мало між молоддю.

Концентрація допускає до навчання й інші методичні засоби, щоби наука була поглядова, тягла, актуальна й самостійна. Учні на підставі наглядних фактів з біблійної історії, історії Церкви, літургійного обряду легко самі при помочи питань доходять до ясного пізнання правди та її практичних консеквенцій. „*Ex noto*“ легко переходять „*ad ignotam*“ льогічним процесом так, що кожда концентрична лекція стає закінченою цілістю, льогічно повною, психольогічно умотивованою, словом методичною цілістю.

Здавалося би, що концентрація перешкоджує систематичі в навчанні. Однак неслухно. В одній клясі може бути головним предметом катехизм, в другій біблійна історія Старого або Нового Завіта, в іншій літургіка або історія Церкви, догматика, етика, апольоґетика. Наука кожного головного в даній клясі предмету може поступати систематично. А ґруповання відомостей з інших предметів має бути не систематичне, а принагідне. Концентрація уживає споріднених відомостей таких, котрі найліпше надаються до поширення й поглиблення головного предмету даної кляси й осередної точки тогож предмету на одній лекції. Примінення тих побічних відомостей не має бути штучне, але природне, льогічно й психольогічно умотивоване без огляду на якунебудь систематику тихже, вибираючи з них лиш те, що надається найліпше до пояснення головної правди й що найсильніше впливає на волю й чуття.

Концентрація допускає різні методи навчання відповідно до даного предмету, вимагає тільки, щоби при усіх заєдно глядіти на головну точку в навчанні. Головна точка катехизи має бути панею, а все проче має служити тій пані, щоби вона була гарно убрана, принадна, впливова, всім

знана, люблена. діяльна. Отсим я вичерпав другу точку мойого реферату, виказавши, що засада концентрації має велике значіння в науці взагалі, а особливо в науці релігії.

А тепер приступаю до третьої точки мойого реферату, а саме перейду програму науки релігії в загальнообразуючій середній школі і вкажу, як практично переводити засаду концентрації в предметах, приписаних на поодинокі класи. Застерігаюся, що не наміряю подавати подрібної концентричної програми на кожду лекцію науки релігії в поодиноких класах. Се лишаю виділову Т-ва Катехитів у Львові, як працю на слідуєчий адміністративний рік. Ограничуюся на загальних замітках, як примінювати засаду концентрації до навчання релігії на лекціях в поодиноких класах.

Нова програма концентрує цілість науки релігії в обсягу середньої школи до науки й моралі в двох групах. До першої групи належать чотири низші класи з отсими предметами: в I-ій класі є призначена біблійна історія Ст. Завіта, в II-ій історія Н.З., в III-ій середний катехизм, а в IV-ій літургіка. До другої групи належать чотири висші класи із слідуєчими предметами: в V-ій класі історія Церкви, в VI-ій догматика, в VII-ій етика, а в VIII-ій апольоgetика.

Таке розложення матеріалу відповідає умовому уровни учнів в поодиноких класах при нормально веденій науці. Попереджає лише історія Церкви всесвітню історію в цілости, що утруднює зрозуміння деяких подій. Однак ввиду того, що в історії Церкви не треба звертати більшої уваги на політичний бік, тому сей брак не є дуже діямаючий. Ся програма надається знаменито до примінення засади концентрації, на кождім класовім степені можна впливати на волю молоді в спосіб, відповідаючий її станови умовому і життєвому. В низшій гімназії сповняють сю ролю біблійні оповідання з відповідним приміненням катехизмових і літургічних відомостей; у висшій сю ролю сповняють дії Церкви, що своєю дійсністю себто подіями додатними та відємними між людьми, дадуть достояючій молоді дуже багато до думання й можуть побудити її до застанови над життям.

В першій концентричній групі наука віри й моралі подається принагідно на підставі біблійної історії Ст. і Нов. Завіта, відтак систематично як синтеза попередних принагідно пізнаних правд віри й моралі в катехизмі з літургічним приміненням в літургії. В обсягу сеї групи належить учити рівночасно з головним предметом відповідних тому ж предметови відомостей з науки катехизму, біблійної історії й науки так, щоби сі теми взаємно доповнялися. При тому однак треба памятати, що прим. біблійна історія не є виключно тільки самою ілюстрацією науки віри й моралі.

Вона в перших двох клясах становить головний предмет, коло котрого групуються відповідні правди віри й моралі та своїм змістом ділають на волю й серця учнів. Є обов'язком катехита вложити старання, щоби визначні біблійні постаті зблизити до душі молоді так, щоби ті постаті стали взорами до наслідування їх в життю. Особливу увагу треба посвятити божественній особі Ісуса Христа. Особа Ісуса Христа має бути осередною, центральною постаттю Старого і Нового Завіта; в біблійній історії Ст. З. в обітницях, в прообразах і пророцтвах, в Н. З. в життю, діяльності й світогляді Христа. Політична історія жидів мусить зійти на другий план. Вона має служити тільки для історичного заокруглення науки біблійної історії, щоби діти могли орієнтуватися загально в хронології подій. Се рівнож відноситься й до географії.

В біблійній історії Н. З. треба не лиш вимагати знання життя й діяльності Христа, але треба класти сильний натиск також на його науку й засади життя. Ученик має ясно здавати собі справу, чого Спаситель жадає від людей. Він мусить вміти відповісти на питання: чи і при якій нагоді говорить Христос про своє божество; як і коли велить Ісус молитися; що Христос говорить про любов Бога, ближнього — тощо. А притім, колиб прочитати відповідний уступ зі св. Письма, то така хвиля повина мати характер майже богослужбний. Тоді треба вимагати від дітей особливої уваги й скуплення.

При науці біблійної історії треба подавати й катехитичні відомости. В подаванню одначе тих відомостей треба держатися слідуєчих засад: а) катехизмові відомости мають виходити з біблійної історії в спосіб природний і органічний; б) катехизмові правди не мають виходити поза обсяг поглиблення й розширення знаних катехизмових правд з народної школи; в) получення біблії з катехизмом повинно відбуватися правильно на кожній лекції. Не треба зовсім творити синтез катехитичних відомостей. На основне приготування до прийняття св. Тайн Покаяння й Евхаристії після потреби в другій клясі, а конечно в першій, треба посвятити окремі лекції, *ad hoc* призначені в лекційнім плані. Науку літургії в перших двох клясах середньої школи треба ограничити до принагідних згадок там, де вони накидаються самі через себе без ширшого ограничення і без уйми для науки біблії й катехизму.

Так прим. при народженню Ісуса можна згадати про Христове Різдво; при візді Христа до Єрусалиму — про цвітну неділю, про великий вхід на Службі Божій; при учительстві Ісуса — про малий вхід з Євангелієм; при Тайній Вечері — про канон Літургії — тощо.

Наука катехизму в третій класі мається вести систематично як головний предмет з освітленням, головню біблійним. Літургічні відомости виступають тут частійше. На різних примірах з життя треба унагляднювати катехитичні правди.

В четвертій класі є приписана літургіка. Наука літургіки подається систематично з повторенням при кожній нагоді катехитичних і біблійних відомостей. Нагод є чимало.

Наука літургіки є практичною наукою, що вказує, як треба відноситися до Бога в щоденному життю чоловіка, як віддавати Богу публичну почесь, як брати участь в богослуженнях. Літургічні обряди є символами різних правд релігійних, подій біблійних — тощо. Самі нераз технічні назви літургічні вказують на події божого обявлення, на пр. „агнец“, „мелхиседек“, „звізда“, „копіє“, і т. и. Тому для освітлення тих обрядів накидуються відомости з катехизму і біблії. При науці літургіки заходить потреба натякнути на деякі події й особи з історії Церкви, як пр. на катакомби при антимінсі, іконоборство при іконостасі, деяких вітців Церкви, як св. Івана Золотоустого, Василя Великого, Григорія Двоєслова, Івана Дамаскина — тощо. Одначе ті історичні відомости маються уживати лише остільки, щоби зрозуміти літургічні назви або обряди, не запускаючись в невідому ще для учнів область науки історії Церкви.

Науку про празники є порадно розложити на цілий рік, посвячуючи якусь часть лекційної години на пояснення припадаючого в даному часі празника подвижного або неподвижного.

Друга концентрична група обнимає науку історії Церкви, догматики, етики й апольогетики. В сій групі наука віри й моралі поглиблюється й освітлюється на діях Церкви (в V класі), переходить до систематичного її трактування з узасадненням на підставі жерел божої обяви, науки катол. Церкви й філософії і то в догматичній части в VI-ій класі, а в моральній в VII-ій та кінчиться обороною й глибшим філософічним узасадненням деяких основних правд релігійних, оспорюваних ворогами Христової віри й Церкви, з котрими стрічаємося почасти в етиці та в історії Церкви.

(Докінчення буде)

о. П. Остапівський

Кілька спостережень при веденню церковного брацтва

Найважливіша справа при веденню брацтва була, є і буде уміти надати брацтву все свіжого і займаючого заняття. Розуміється, се головне старання кождочасного його провідника. Знамениту прислугу віддають тут: духовні концерти, релігійні представлення, скіоптікони з релігійними образами, а на заході навіть кіна з релігійними фільмами. Річ не нова. Все люди узмисловлювали собі надзмислову силу і її обяви ріжними статуями, образами і т. д. В давнині вже узмисловлювано головні християнські правди в різдвяних і пасійних містеріях. Нині скоптікону і кіна вживають для розривки і для науки, для пропаганди і для реклами. Отже в наших обставинах повинно би кожде деканальне брацтво мати брацький скіоптікон з релігійними образами і кождої неділі і свята їхати в якесь село до тамошнього брацтва.

Брацтво молоді займеться уряджуванням представлень, але виключно духовного змісту. Досить потурювання людським пристрастям дають міські театри, містечкові і сільські аматорські гуртки. Великанське вражіння робить релігійна сцена на старих і молодих. В чисто зматеріялізований світ пускає певну дозу здорового одуховлення, а молодим членам брацтва подає милу і набожну працю.

Подаємо кілька сценічних творів:

Українські: Вифлеємська ніч, Український Йов; о. А. Трух ЧСВВ написав про молоді літа св. Йосафата, про появу св. ап. Андрея Первозв. на київських горах.

Краківські єзуїти видали: Ks. M. Morawski: Ostatni dzień Flawjuszów 5 akt.; ks. Porée: Hermenegild, Męczennik za wiarę 5 akt.

Німецькі: Leiden - Christi - Spiel von Monsig. F. Pesendorfer; Margareta v. Johann B. Kalberer S. J. Innsbruck, Felzian ktauch.

Тимчасом, де не можна зараз купити скіоптікону, а навіть тяжко дати представлення, там треба радити собі иншим способом. Від часу до часу варта провідникови брацтва перечитати добру монографію якогось святого або цікаву релігійну повість і по вечірні оповідати її займаючо частями. З досвіду кажу, що церква наповняється по береги парохіянами. Всіх уява занята здоровим кормом, всі ждуть нетерпеливо другої вечірні і дальшого оповідання. Селянин сам не має часу і не любить читати довгих повістей, а надзвичайно цікавий послухати. Живо представлені

особи повісти лізуть скорше і глибше в розум, в пам'ять, в серце християнина ніж навіть добра проповідь. Додаймо, що добра повість ще й дуже образує описами чистих характерів, знеслих християнських чеснот, описами країв, способами здобування красшого життя, історією різних народів і т. д.

Такі книжки легко дістати в видавництві ОО. Василіян в Жовкві. Дуже сильне і додатне вражіння робить: Людвика Воллеса — Бен Гур.

Краківські єзуїти видали: ks. J. Krzyskowski T. J. Tajemniczy znak. Opowiadania misjonarskie; ks. St. Podoleński T. J. Kwi t Marji. Życiorys uczennicy; A. O. Rahilly: Ukryty bohater. Kirtka z dziejów wielkiej wojny. Dom de Bouvy: Z pola bitwy do Trapistów; Emmanuel de Broglie: św. Wincenty á Paulo; ks. M. Czermiński: ks. Jan Beyzym, ofiara miłości; ks. E. Matzel: Żywot bł. Anny Marji Taigi patronki matek i ni-wiastr z ludu.

Німецькі: Daheim. Erzählungen für das christliche Haus. IV. Bände. Von Georg Harrasser, Innsbruck, 1923.; Ringen und Reifen. Bekenntnisse eines amerikanischen Konvertiten, herausgegeben von Jozef Weiß, Innsbruck.

Звичайно наші брацтва нидіють або обмежуються до свічення свічок в церкві тому, що не студіюють, не розвивають і не виповняють поодиноких точок свого статута, не стараються християнізувати цілого життя всієї громади.

Перегляньмо „Послання пастирське“ Андрея Шептицького, Митрополита галицького і т. д., до духовенства своїх епархій, о церковнім брацтві. Жовква, Печатня ОО. Василіян 1905. З того послання переконаємося, що наповнюючи живим змістом поданий Ексц. Митрополитом начерк брацьких обов'язків, кожне брацтво, яке воно не булоб, буде живим і буде розвиватися.

Митрополит опирає всю брацьку працю провідника і членів на любови Бога і на чинній любови ближнього. Це найпевніша основа брацької праці по всі часи і майже у всіх катол. стоваришеннях. Християнська релігія ґрунтується на любови ближнього і через чинну любов ближнього поширювалася і поширюється.

Божественний наш Спаситель за часів свого земського життя сів всюди безмірну кількість любови: умерших воскресив, хорих, прокажених сціляв, тисячі хлібом кормив. З любови на хрест пішов. Заповідь любови нам приказав сповняти. В часах апостолів приносили християни часть свого майна до апостольських стіл для розділу поміж убогих. Богато сих дарів було, коли апостоли мусіли установляти до сеї служби діяконів. В середніх віках находимо скрізь біля церков і монастирів шпиталі та при-

тулки для німців. Повстали окремі монаші чини і лицарські ордени, які ціллю ставлять собі: визволення невільників, пильнування хорих, удержування безпеки і притулку для паломників до св. Землі. Наша історія записала, що св. Володимир Великий казав вишукувати убогих і заосматрювати їх.

В наших часах і в наших парохіях находимо голодних, нагих, хорих, сумніваючихся, безвірків, які безнастанно просять ратунку. І нині ангел потішитель спішить до них з помічю саме через церковні брацтва. Помагати убогим. Заопікуватися хорими, сиротами. Погодити посварених супругів, сусідів. Викорінити пиянство, деморалізацію. Протиставити чесне, моральне життя здичинню молоді. Притягнути до релігійних практик недовірків і безвірків. Через міські катол. стоваришення передавати сільських людей до міста до ремесла, на службу, до школи. Бути все в живім контакті з нашими парохіянами привійську і скрізь на еміграції. Післати їм слово поради, потіхи, образок, книжочку, заохоту до християнського життя. Передовсім належить нині звернути увагу на страшне зубожіння села. Поважна частина наших парохіян вже немає ні хліба ні бульби, а жие капустою без заспи. По сільських школах сидять зголодовані, запоморочені кістяки замість здорових, понятливих дітей. Що буде за 10 літ? Екск. Митрополит вказує нам у згаданім посланні середники і способи, якими церковне брацтво може і мусить піднести добробут народу.

Провідники брацтва, як схочуть, то, де обернуться, там знайдуть хосенну і святу працю для свого брацького гуртка. Кожде брацтво нехай провадить точний протокол засідань. Такий протокол становить властиву історію брацтва, контролює працю його членів, утревалює все, що принесло хосен брацтву, що поліпшило ведення брацтва, занотовує всі здобуті практикою досвіди. Дальше, нехай провідник не робить всього за всіх, але нехай багато ініціятиви і праці вимагає від членів. Тут прецінь ходять о витворення і вишколення світських апостолів, помічників папроха в праці над спасенням душ.

В нас поодинокі брацтва живуть одинцем і тому немає сили, нема підйому, нема контролю і не виробилося доброго взору. Треба створити чинну брацьку надбудову, скажیم: Деканальні Союзи Брацтв, які лучилися би знова в епархіяльні, провінційальні Союзи. Тоді міг би виходити союзний орган, а в ньому інструкції, нові кличі, способи їх реалізованя. Союзи уряджувалиб зїзди, наради, торжества; контролювалиб працю поодиноких брацтв. Орган подавав би описи, як працюють і розвиваються брацтва інших народів.

Ведення брацтва потребує певного досвіду і певного знання. В нас ще сеї переважної і випробованої в католическій Церкві галузі душпастирювання не вчили. Треба вишукати добрий підручник і після нього оснувати і провадити брацтво. Подаю кілька підручників:

а) Краківські єзуїти видали: ks. J. Rostrowski — Przewodnik Sodalicyjny.

Німці видали безліч підручників: Präses-Korrespondenz für Marianische Kongregationen geleitet v. Georg Harrasser S. J. Wien IX/4 Lastkandelgasse 41.

в) Видавництво Marianische Verlag Innsbruck, Maximiliangasse 9:

1. Im Kindergarten der Kongregation von Röttig;
2. Vorträge für Marianische Kongregationen von Röttig;
3. Merktage im Sodalenjahr v. Ruppert Wickl S. J.

б) Herder et Co Wien I., Wollzeile 33. має Marianische Kongregationsbücherei herausgegeben v. G. Harrasser S. J. До 1925. появилися 4 томи.

г) Wiesbaden, H. Rauch має: Predigten und Vorträge bei außerordentlichen Seelsorgsgelegenheiten. Herausgegeben v. P. Theodosius Briemle O. F. M. вийшли зошити під заголовком: 1) „Seid Apostolinen!“ 2) „Sei ein Mann!“ 3) „Männerapostolat“ v. J. B. Knor.

д) Caritasverlag Freiburg i Br. має на складі:

- 1) Unser Laienapostolat v. Josef Schleuermann;
- 2) Beweggründe und Hochziele der Seelsorghilfe von dr. Josef Stoffels;
- 3) Erziehung zum Laienapostolat v. Pfaffer dt. Konrad Metzger;
- 4) Seelsorge und Seelsorghilfe v. P. Wilhelm Wiesen O. S. C.

Закінчення. Я знаю, що ОО. Й Лучинський ЧСВВ і Андрій Трух ЧСВВ. провадять з дуже великими успіхами церк. брацтво при церкві ОО. Василіян у Львові. Там певно ведеться і протокол засідань і занотовуються всякі спостереження і досвіди. В інтересі нашої церкви булоб упросити згаданих Отців, щоби видали практичний підручник до ведення церковних брацтв. Зміст його подавав би: куди і як писати подання при оснуванні брацтва, просьби о привілеї, відпусту. Спосіб приймавання. Спосіб переведення засідання місячного, річного. Матеріяли до рефератів і т. д. Такий підручник мусілаб кожда парох. церква купити, після нього церковне брацтво оснувати і провадити.

Дім для вдів і сиріт по священниках

Українська вдача — спеціальна вдача. Без принуки нічого не зробить. Навіть до заспокоєння чисто фізіологічної потреби, як наповнення жолудка, треба Українцєви припрошування, треба принуки. А ні — то ляже голодний спати, піде голодний до роботи.

І хиба лиш тою чисто українською вдачею дасться пояснити цей незвичайно прикий факт, що ще досі не подумало наше духовенство гаразд над цим, як забезпечити долю своїх найдорожших, найближших серцю, жени і дітий по своїй смерті. Не було принуки!...

Чи справді не було принуки? А чи може вже бути більша принука як то море сліз вдів і сиріт по священниках, як та безодня нужди, в яку попадають вдови і сироти по смерті свого кормилця. Чи ж треба ще ліпшого батога на наше духовенство? Прецінь, хто трошки лише вразливий, той не потребує якогось терпіння і горя переживати сам на собі, — вистарчить йому дивитись на чуже горе, горе вдовиці по своїм сусіді, своїм собраті, своїм сроднику, щоб те страшне горе чужої вдовиці йому дзвоном дзвеніло, громом греміло, шумом шуміло та плачем завивало, що „*hodie mihi, cras tibi*“. Хиба потішитись гадкою, що я жінку переживу і бездітний умру, або діти виведу в люди, заки смерть мені загляне у вічі!... Але чи такий фальшивий оптимізм не граєничить з фаталізмом, або скажім яснійше... з байдужністю?

Отже принука є! Але чогось таки бракує. Тут винувата наша незорганізованість, наша безрадість, брак всякої ініціативи. А найдуться люди ініціативи, енергійні, що стануть за сотку думати а за десятьох робити, то стрінуться з байдужністю, з критикоманією, ба навіть з камінням за свою працю.

Возьмім для приміру постанову духовенства давати 10% із своєї платні на вдови і сироти. Спасенна постанова, конечно постанова. А прецінь кілька нарікань дається чути між духовенством на це, що „консисторія стягає“. Таж таке стягання є у всіх державних службовиків з їх платні на забезпечення їх емеритури, їх вдів і сиріт, і платить на той фонд кожний, чи він жонатий чи вдовець чи безженний. І пів словечка нарікання не чути від них.

Робітники платять на касу хорих і хвалять собі ту примусову установу. Лише наше духовенство не може ще привикнути до того обтягання з пенсії. Але і те обтягання не помагає, бо вдовиця чи сирота може після дотеперішнього стану дістати лише 15 зл. від голови на місяць або 180 зл. річно. Це рішуче замало. Але замало тому, бо той 10% стягається лише з платні, а не з цілого доходу священника,

на який складаються: мешкальний дім, поле, город, сіножать, господарство, епітрахильні треби, легати, мануалія.

Мимо стягання 10% вдовиця по священнику остає дальше незаосмотрена. Треба цьому лиху зарадити і в тій цілі завязався у Львові комітет, який вибрав в грудні 1926 слідующий виконуючий „Комітет допомоги вдовам і сиротам по священниках“: Наталія Дзеровичева, жена дир. сем., голова, Стеф. Монцібовичева, вдова по проф. рел., заст. голови, Стеф. Лежогубська, вдова по дир. гімн. СС. Васил., секретарка, Юлія Галянтова, жена сотр. св. Петропавлівської церкви, скарбничка, Ант. Шпитковська, жена проф. гімн., контрольорка, Ольга Лончинова, жена ректора св. Николаївської церкви, контрольорка, Олекс. Бачинська, жена проф. рел.; Елена Гургулова, вдова по сотр. Успенської церкви; Євфр. Дякова, вдова по пароху Жеребок; Елеонора Костельникова, жена проф. рел.; Ванда Левицька, жена проф. рел.; Софія Лицинякова, жена проф. рел. Ось цілий комітет. Я нарочно виписав всі імена і гідність мужів пань комітетових, щоби переконати невірних Томів, що мовляв комітет цей хоче збудувати дому для себе, щоби Львовянки мали де мешкати. *) До комітету належить аж вісім пань, жінок священників держ. службовиків, які як такі мають заосмотрення державне, а прочі чотири мають добре заосмотрення і без комітету допомоги. І в тім то власне, що пані комітетові не інтересовані в тій справі, лежить запорука безсторонности і справедливости, а у вибраних дорадниках комітету лежить запорука удачности заміреного діла. На дорадників вибрані ОО. крилошани Томович, Лициняк і оо. дир. Дзерович і редактор Д-р Костельник.

Яка ціль цього комітету? Ціль є близша і дальша.

Близша ціль побудовання дому (або евентуальне закуплення вже вибудованої камениці і відповідна адаптація тоїж) для вдів і сиріт по священниках. Дім такий має стати передовсім у Львові, а опісля і по других містах, де є середні школи. В домах тих найдуть приміщення ті найбільшійші із вдовиць, що лишились з дрібною дітворою, яку треба посилати до школи, або такі вдовиці, що не маючи нікого з близшої родини (ані поженених синів, ані повіддаваних доньок), мусялиб іти в світ за очі тинятися по чужих кутах. Є такі щасливі вдовиці, що мають вже дітей на своїх становищах і такі діти будуть мати собі за найбільше ща-

*) Такий закид зроблено комітетові до виправдання. Замість вістки про зорганізування комітету деканального і замість переказу грошового з призбираних складок — ось який цікавий підзор, що зродився в голові одного критикомана, а других кондеканальних кинув у важкі думи.

стя притулити маму коло себе і створити їй рай з вдячності за виховання. Отже дім цей буде для найбідніших з найбідніших. А дах над головою — це річ конечна. Чинші у Львові і взагалі всюди горендальні і за наєм хати треба платити величезні суми відступного, а так буде — своя хата. Скроменька хата, о одній або двох комнатах і кухні, але своя.

Якаж дальша мета комітету? Чи вибудована хата і дрібна підмога з вдовичо-сиротинського фонду вже вистарчать на життя? Отже це буде дальшою метою комітету зайнятися і дальше долею повдовілої посестри. Якщо буде хата, то буде при ній і пивниці і та пивниця буде також під опікою комітету. Вона мусить бути під осінь все повна. А то як? Також самопомічю духовенства. Духовенство подбає о це на засаді: зерно до зерна, а буде мірка, нитка по нитці, а бідному сорочка. Як тепер пішов клич: будуймо хату, тоді піде клич: допоможім нашим вдовицям і сиротам: „чим хата богата“ — отже поможім чим можем. Пів кірця пшениці або жита, крупи гречані, пшоняні, ячмінні, фасоль, горох, бураки, цибуля, часник, мак, петрушка, ріпа, капуста все то повинно найтися в пивниці вдовичо-сиротинського дому. Для духовенства не буде це великим тягарем, коли по мірці дадуть, то не збідніють, а голоду між вдовами і сиротами не буде. Комітет подбає о справедливий поділ запасів, щоби не було оправданих нарікань, бо неоправдані все найдуться, хочби для того, щоби сповнилась приповідка: „ще такий не вродився, щоб усім догодив“. Така вже людська, вдача що любить нарікати, особливо людина долею бита.

А і вдовиці не будуть дармувати. І вони стануть до варстату праці, до якого будуть найкрасше надаватися. Буде робітня суконь, швальня білля, буде пральня, буде робітня штучних цвітів, направа фелонів, фабрика трикотів, килимів і інші способи чесного заробкування.

Як буде виглядати проєктований комітетом дім? Він буде поєдинчий, але вигідний. На долині буде каплиця спільна для всіх, будуть гостинні комнати для приїзжих свояків, (які очевидно не приїдуть з порожніми руками) будуть робітні, варстати, склепи, дамська фризєрня ітп. А поверхи будуть призначені на домівки одно або двокімнатні після численности родини. Кухню будуть вести або кожна родина окремо, щоби не розривати родинного гнізда материй від дітий та щоби вдовиці як найменше були вязані і не уживали себе за нещасних таким касарняним життям; або буде спільна кухня, яка знов має ту добру сторону, що хвалить себе ощадністю, бо вистарчить одна кухня для цілого дому і можна заощадити і на коштах і на місці, як що кожде мешкання не буде мати

окремої кухні. Над тою справою комітет ще застановиться і вибере дорогу найдогіднішу. Дім буде обрахований на кільканайцять родин, але буде так ставлений, щоби в міру потреби і в міру призбираних фондів міг бути поширений через добудування крил.

Чому у Львові має стати цей дім? Чому не на провінції, де о утримання лекше? Справа ще не є пересуджена. Може бути і на провінції, але Львів йде під-розвагу в першу чергу тому, бо тут вийшла гадка побудування дому, бо тут є люди охочі до того, щоби зайнятісь будовою того дому. Тут є всі школи і низші і середні і фахові і висші. Тут буде лекше о заняття для вдовиць, скорше о лекцію чи бюрові заняття для сиріт.

Кілько мусимо зібрати на такий дім? Це залежить від величини дому. Дому на дві, три партії не годиться ані купувати ані ставити, бо якщо дві або три родини найдуть приміщення, то тим не запобігнеться нужді численних вдів і сиріт. Отже треба більшого дому на кільканайцять партій, який в міру фондів може бути цоширений. Кілько маємо зібрати — годі означити, але лише є певне одно, що до збірки мусимо всі стати. Історія з жидівським рабіном не сміє повторитись. А якаж це була історія? Справляв ребе весілля донці. Хасиди рішили піднести йому в дарі бочку вина, яку кожний поклонник його мав до спілки з другими налляти. Бочка стала небавом повна, але замість вина — була вода, бо кожний із даруючих був тої думки, що він лише один впав на ту геніяльну думку замість вина вляти води. Так і з нас священиків не сміє ніхто впадати на ту геніяльну (?) думку, що він один не пішле своєї лепти, то й без його датку стане дім. Його даток не збудує дому. Так дотепно готові подумати і інші, і „Дім для вдів і сиріт“ буде — на місяці.

В який спосіб фонди зберуться? Зберуться місячними датками по 4 5 зл. від одного священика, чи там священичої сімї, а цей спосіб збирання дасть до трьох літ вже понад 100.000 зл. А площа під будову вже є закуплена Тов. св Ап. Павла. Площа ся, якщо оказаласьби невідповідна, може бути продана, а закуплена инша, відпо віднійша.

Комітет рішив також, що хто з жертводавців подарує на будову дому 2.000 зл., той буде мати ту честь і памятку, що його іменем буде названа одна комната і імя жертводавця буде вмуроване в стіну, ним уфундованої комнати. Мали ми колись своїх Залуцьких з Теребовлі, своїх Новосадів в Підгайцях, що ціле своє майно жертвували на світські цілі, то найдуться може й такі, що на таку благородну і близьку собі ціль жертвують бодай 2.000 зл. Сеж буде для них: „monumentum aere perennius“...

Комітет подбав о видання святочних карток на великодні свята і талановиті наші малярі Петро Холодний і Осип Курилас зовсім безкорисно обіцяли приготувати цілу серію святочних карток.

Є ще більше несподіванок, над якими Комітет ревно працює, який що другий тиждень збирається на наради, і тішитися, що замірене діло йде... але про ті несподіванки довідається згодом духовенство і його родина з щоразових покликів в „Ділі“, або з письм з принукою до поодиноких деканатів. Досі свою горожанську повинність виповнив найкрасше калуський деканат (заслуга організаторки пані Марії Тисовської, жени пароха Калуша) і щирецький (заслуга о. декана Вол. Стернюка і з Пустомит). Та такі найкрасше дописав Львів, де ціле духовенство і доволі велике число світських людей, звязаних з священними домами оподаткувалось добровільно, хоч з того дому ніхто з них користати не буде. Але тут проявилось зрозуміння потреби такого дому, спочування з долею і недолею священичої родини. Дай Боже, щоб до такого зрозуміння прийшло якнайскорше ціле духовенство церковної провінції.

о. Юліан Дзерович

Отворення захоронки.

В Сваричеві, що числить до 700 нумерів, від давна давалась відчувати потреба української захоронки. Діти тутешних батьків, що працюють днями і ночами по фабриках в Брошневі і Креховичах, були позбавлені опіки і опущені, а діти латинників (котрих є всего до 250 душ), віддавна мають тут свої „Сьостри“. Щойно 12. IX. 1926. мимо всяких трудношів удалось нам повисшій потребі зарадити і отворити захоронку для наших дітей.

Того дня було справді радісне торжество для Сваричева. Зібралось около 1.500 народу, котрий рушив з процесією з церкви під проводом о. декана Логинського з о. дром Ерми і підписаним разом з Сестрами, що прибули з Гошова, до дому церковного брацтва, віддаленого від церкви 3 і пів km. Тут відправлено велике водосвяття і посвячено дім. О. декан виголосив гарну промову (віддаючи дім Сестрам) про ціль захоронки і великий пожиток для села, а підписаний заохотив родичів до посилення дітий до захоронки і до матеріального підпирання її.

Евген Чубатий
парох.

Ч. 18 927.

Замкнення рахунків вдовичо-сирітського фонду Львівської А. Е. П. за рік 1926.

А. Диспозиційний фонд

Д о х о д и	Зл.	гр.	Зл.	гр.	В и д а т к и	Зл.	гр.	Зл.	гр.
Сальдо з р. 1925	—	—	4.488	14	Звичайні підмоги вдовам і сирот:	11.119	61	89.302	17
Добродії	—	—	10	—	а) за рі 1925	78.182	56	10.296	73
% і провізії	—	—	2.913	39	б) за 4 квартали 1926 року	—	—	1.015	35
Від поборів духовенства А. Е. П.	—	—	—	—	Надзвичайні підмоги	—	—	—	—
10%:	—	—	—	—	Зачети на підмоги	—	—	—	—
а) фонд звичайних підмог	75.410	97	—	—	Адміністрація за р. р. 1925 і 19.6	—	—	—	—
б) фонд надзвичайних підмог	21.545	62	—	—	(5 осіб)	—	—	3.322	55
в) похоронний фонд	10.772	24	107,728	83	Підмоги з похоронного фонду	—	—	3.698	—
Датки від поодиноких осіб (за- леглости)	—	—	3.569	25	Канцелярські видатки порта	—	—	1.014	68
Прянагідні датки *)	—	—	3.021	30	До основочого фонду (з принагід- них датків і часті похоронного ф.)	—	—	12.240	28
Звернені підмоги	—	—	629	70	Позички вдовам	—	—	447	50
Шторна	—	—	1.735	—	Шторна	—	—	30	—
С У М А:	—	—	124.095	61	С У М А	—	—	121.367	26
	—	—	—	—	Сальдо на р. 1927	—	—	2.728	35
	—	—	—	—	Згідно з касовою книгою	—	—	124.095	61

*) Датки при ординації, інституції і при звільненню від конк. іспиту.

Б. Рахунок похоронного фонду.

Д о х о д и	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Видатки	Зл.	гр.	Зл.	гр.
Одна часть з 10% датків духовенства з 1926 року . . .	—	—	10 772	24	Підмога 10 вдовам по померших священиках	—	—	—	3 398
					Ухвалою Комісії до основного фонду	—	—	—	5 292
						—	—	—	8 990
					Сальдо	—	—	—	1 782 84
	—	—	10 772	24		—	—	—	10 772 24

*) Квота ся міститься в сальді диспозиційного фонду.

В. Основний (залізний) фонд

Д о х о д и	Зл.		Зл.		Видатки		Зл.		Зл.		Зл.	
	гр.	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Зл.	гр.	Зл.
Сальдо з р. 1925. (150 дол.) . .	—	—	750	20	Сальдо на рік 1927.	—	—	* 12.990	48	—	—	—
Оказійні датки					(1538'31 дол. уміщених на книжоч- ці Народ. Торг, ч: 41/III.)							
а) з р. 1925. (259 дол.)	2.076	50										
б) з р. 1926. (541'31 дол.) . . .	3.031	30										
Титулом % датку за р. 1926 . .	1.840	48	6.948	28								
З похоронного фонду	—	—	5.292	—								
	—	—	12.990	48				—	—	—	—	12.990 48

*) Правдиву вартість основного фонду обчислюється через помноження 1538'31 дол. висотою денного курсу долара
(Пр: 1538'31 × 9 = 13 844'79 зл.)

Білянс запомогового фонду

Чинний стан	Зл.	гр.	Довжний стан	Зл.	гр.
Кн. Нар. Торг. ч. 134/III. (0-13 дол.)	1	17	Сальдо диспозиційного фонду	2728	35
" " ч. 42/III. (0-23 дол.)	2	07	Сальдо основного фонду	12.990	48
" " ч. 135/III. (0-71 дол.)	6	39	Реверс вдови	447	50
Чек поштової шадниці	285	27			
Кн. Нар. Торг. ч. 41/III. (24-73 дол.)	222	57			
" " ч. 41/III.	12.900	36			
Основний фонд (1538-31 дол.)	—	14			
Заставні листи	447	50			
Позички — реверс вдови	2.210	86			
Готівкою	16.166	33			
				16.166	33

За згідність

Львів, дня 31. грудня 1926.

о. Т. Войнаровський
предсіднико. Михайло Яцковський
касієр В. С. Ф.о. Евген Гаврилюк
контрольор

Порівняйте, Всеч. Отці, отсі числа, вони говорять самі за себе. В 1925. р. вдовам і сиротам виплачено 11,119 зл., а в 1926. р. звичайних підмог 78,182 зл., а надзвичайних 10,296 + 1,015 зл., разом 89,402 зл. До того ще слід додати підмоги з похоронного фонду 3,698 зл. (які виплачені тим вдовам, що їм померли мужі в 1926. р.). А ще лишається основного фонду 12,240 зл. Відки ті всі гроші в 1926 році? З священничих пенсій 10%, які стягалися після ухвали останніх Загальних Зборів вдовичо-сиротинського фонду.

Звичайних підмог діставали в сім році вдови по 45 зл. квартално (перед війною по 25 до 38 корон квартално), а сироти по 30 зл. Отже таким способом створено сурогат за пропавший вдовичо-сиротинський фонд. Якби з причини війни не було так багато вдів і сиріт, то нинішні підмоги певно дорівнювали би передвоєнним.

Задля значного обтягнення священничих пенсій правительством і задля нової класифікації парохій з огляду на висоту пенсії, яка від 1927. р. призначена для них (51 парохів не буде діставати ніякої пенсії), стягання датків на вдови і сироти стало почасти захитане і утруднене. Слідуючі Загальні Збори вдовичо-сиротинського фонду, які відбудуться в половині мая сього року, матимуть задачу упорядувати висоту і спосіб стягання датків на вдови і сироти.

Завважуємо, що наша згадка в останнім числі „Ниви“ щодо ухвали останніх Загальних Зборів стягати всім душпастирям 10% з їх платні на вдови і сироти, остільки не є вірна, що ся ухвала не була повзята на один рік, але до слідуючих Загальних Зборів, які вирішать, що і як дальше робити. Тому й не потреба слати нових заяв згоди до Консисторії в сій справі.

Редакція.

Звіт зі Загальних Зборів Т-ва Катехитів

Дня 24. грудня 1926 відбулися Загальні Збори Т-ва Катехитів при участі львівських членів і делегатів з важніших міст зі звичайним порядком.

Збори отворив голова о. Дзерович, згадавши ненадійну смерть о. Симеона Біленького, одного з найдіяльніших членів Виділу. Звіт з діяльності Виділу складав секретар Т-ва о. Бучацький. Виділ відбув 10 засідань, а письм вислав 389. Справа плянів для науки релігії була одною з найважливіших завдань Виділу. Пляни для народних шкіл, виготовлені о. Біленьким, будуть оголошені друком, пляни для гімназій майже готові, треба їх лише доповнити. Заходом Т-ва відбулися реколекції: для учеників промислових

шкіл мужеських і дівочих при участі 600 до 700 учнів; для панів при участі 50—60 учасників; для духовенства при участі 100 священників. В тім році повстали нові кружки Т-ва в Дрогобичі і Стрию. Виділ інстанціонував у різних шкільних справах в Ординаріяті і Кураторії, а також на-в'язував кореспонденцію з кружками та поодинокими чле-нами Т-ва.

По звіті касовім і звітах делегатів о. дра Конрада з Тернополя і відчитання з діяльності кружка в Стрию приступлено до вибору Виділу, який лишився з малими змінами той самий. Потім слідували реферати. Справу плянів для гімназій реферував в заступстві о. крил. Лужницького о. др Костельник. Рішено упросити о. дра Фіголя на головного редактора плянів для V низших клас, для VI і VII обіцяв виготовити о. др. Конрад, а для VIII о. др. Костельник. В другім рефераті подав о. др. Костельник річеві дидактичні завваги для навчання апольогетики.

З многих внесень і десидератів, принятих Загальними Зборами наводимо:

- 1) Всі о. душпастирі повинні бути членами Т-ва Катехитів.
- 2) Всі катехити мають обов'язково стати членами Товариства.
- 3) Треба стреміти до того, щоби всі священнічі товариства сполучити в одно, а дотеперішні товариства щоби були тільки окремими секціями.
- 4) Виділ Т-ва має давати провінціональним кружкам матеріал до опрацювання в справах, що є на часі;
- 5) Кождий член Т-ва повинен бути членом Літургійного Союзу, що треба пропагувати також поміж загалом наших священників.
- 6) Пляни науки релігії повинні появитись друком най-далше підчас вакацій 1927. р.

о. Буцацький Олександр
секретар

Нові книжки

Шематизм гр.-кат. духовенства львівської Архієпархії на 1927. рік. Львів. Накладом священної кооперативи „Власна Допомога“. Стр. 328. Як виказує сей шематизм, у нашій львівській архієпархії є 757 дотованих парохій, 227 недотованих (давнійше „прилучених“), парохів є 662, завідателів 72, ехсур. завідателів 21, сотрудників 80, число душ 1,283,792.

De Oriente documenta et libri. Видання „Orientalia Christiana“ Vol VIII. — 5. Num. 32. Februar 1927. Roma Стр. 52. Зміст: I. I. S. In Sowiet-Russland: 1) Der religiöse Abbau;

2) Um die Seele des russischen Kindes. II. Th. Spačil S. J.: Commentarium de theologia dogmatica. III. B. Leib S. J.: Bulletin d'histoire: Le XI siècle. IV. M.H.: Pour l'unité, parmi les catholiques de langue anglaise. V. St. Crisinus Sakač S. J.: S. Cyrillus, Slavorum Apostolus. — Recensiones. Notae bibliographicae.

Поступ вістник літератури й життя. 1927, ч. 1—2. Видає „Українська Християнська Організація у Львові“, за редакцію відповідає: Маркіян Марисюк. Редакція й адміністрація часопису: Львів, Сикстуська 39а. Виходить раз на місяць в об'ємі двох аркушів друку, річна ціна 10 зл.

Давний студентський „Поступ“ перестав виходити, бо — як редакція каже — „студентство навіть у половині не могло покрити коштів друку свого журналу“. Новий „Поступ“ видається для всіх інтелігентних верств нашого громадянства. Зміст в 2 ч.:

Лицар Хоробрий (Монтрезор). Луна минувшини (Ю. Дараган). Або плач або кров (Меріям). Слухаю (Д. Бандрівський). Два листи до молоді (В. Липинського). Зломаний меч (Г. К. Честертон). Значіння традиції для молодого покоління (В. Залозецький). Соціальний змісл (Пер Ль' Ерміт). Сніг (Меріям). Київ (Ю. Дараган). Два вороги (М. Е. Делле Граціє). Сторінка літератури (Л. Нигрицький). На культурні теми. З природи й техніки. Бібліографія. Видавничі новини. Із студентського життя. Літературні замітки й анекдоти. Криве дзеркало.

Вже з сього змісту видно, що знайшлися би в нас письменники з католицьким світоглядом, які групувалися би довкола нового „Поступу“ і заповнювали його сторінки нині дуже потрібним змістом — щоби тільки суспільність у сих скрутних часах піддержала матеріально їх працю!

Всячина

Новий нунцій у Варшаві. Новим папським нунцієм у Варшаві іменований Монсіньор Пелєгрінетті, що був досі на такому ж становищі в Београді. Новий нунцій приїде до Варшави в найближчих днях.

Мудрі слова. Професор на београдському університеті, православний Сербин, д-р Живоїн Перич, в „Allgem. Tiroler Anzeiger“ (Innsbruck) з 1925. р. написав таке: „Я вже мав більше разів нагоду, щоби признати супремачію католицької церкви над нашою восточно-православною.“

Отся її супремачія полягає в тім, що вона „загальна, наднаціональна“. Вона стоїть понад народами, над держа-

вами, й тому більше відповідає християнській ідеї католицизму — соборности. Вона саме тому, що не робить різниці між поодинокими людьми, народами й племенами, більше відповідає тій ідеї, як наша восточно-православна церква.

Восточно православна церква не має ні єрархічної, ні дисциплінарної єдності, і вона тому вязється з поодинокими державами тай народами, де се можливе. Національний характер восточно-православної церкви противний характерови християнської ідеї, а се мене, як приналежного до православної церкви, завсіди дуже боліло.

Тому православна церква не представляє тої моральної сили, яку має католицька церква, й вона не може працювати для ідеї братерства й мира на цілім світі так, як се робить католицька церква. З огляду на нашу християнську культуру була би страшенна шкода, якби з котроїнебудь сторони ішлося за тим, щоби розбити єдність і соборність католицької церкви. Я завсіди буду проти того, щоби ослаблювалася найсильніша і найбільш впливова християнська церква — католицька. Вже перший роздор був такий страшний для людскости. Треба нам повернутись до часів, коли була одна соборна католицька церква“.

Подібно писав також і другий професор београд. університету, Др. Радован Казимирович, у „Волі“ з 1926 р. ч. 5. („Руски Новини“).

Перший том критичного видання латинського св. Письма т. зв. „Вульгата“ вийшов друком в літі 1926. р. Папська комісія ще 1907. р. просила Пія X, щоби видати нове критичне видання „Вульгати“. Папа повірив сю тяжку роботу чинови Бене недиктинців. Пятьдесять монахів працювало через ряд літ у палаті св. Калікста в Римі над тим новим виданням. Стягнули манускрипти з різних бібліотек світа, або бодай їх фотографії, і так нині в палаті св. Калікста знаходиться найповніший збір манускриптів св. Письма. Перший том у кварт-форматі має 427 стр., а містить у собі тільки книгу. Битія.

Його титул такий: „Biblia Sacra iuxta latinam Vulgatam versionem ad codicum fidem iussu Pii PP. XI. cura et studio monachorum O. S. B. Commisionis Pontificiae a Pio PP. X, institutae sodalium, praeside Aid. Gasquet S. R. C. Card. edita. librum Genesis ex interpretatione S. Hieronymi, prologis variisque capitulorum seriebus adiectis prolegomenis recensuit D. Henricus Quentin, Monachus Salesmonensis“.

Книжка на часі. Проф. О. Др. Т. Мишковський видав книжку „Изложение Цареградской Литургии“ (як ми про се донесли в попереднім числі „Ниви“ в рубриці „Нові книжки“). Книжка просто золота варта — особливо в нинішніх часах, коли відживають рефлексії про стиль і про духа нашого

обряду: яким він став, а яким повинен бути після льогіки і психольогії давнього грецького обряду. Проф. Мишковський подав не тільки багато характеристичних фактів з нашого обряду та його змін, але всюди старався утвердити те, що слухне і в той спосіб відкриває нам інтимну льогіку і психольогію нашого обряду, на що ми вже й нечуткі стали в суматосі ріжних впливів. Кождий священик, хоч і обрядовець, по прочитанню сеї книжки признає, що багато з неї навчився. Написав же її старий професор, що з пієтизмом через ціле своє життя віддавався студіям над сим предметом. Особливо численні нотки є повчаючі. Жаль тільки, що написав свою книжку по російськи і що видав її лише в 200 примірниках. По появі сеї книжки кождий, хто схоче говорити про наш обряд, а не перестудіював сеї книжки о. проф. Мишковського, буде розправляти як „*soecus de coloribus*“.

К.

Пратекст св. Письма Нов. Завіта ? З Італії прийшла майже неймовірна вістка. Вчений Luigi Mossia твердить, що він посідає 31 грецьких пергамінів, на котрих має бути списаний пратекст Нового Завіта. Сей текст має походити від Йосифа з Єрусалиму, що його написав в старогрецькій мові для якогось ученика Ісуса. На останній стороні пергамену міститься прашальне письмо Йосифа з його віроісповідними братами, а написане воно в 7. році по збуренню Єрусалиму Веспасіаном (отже з 77. року по Хр.). Якби ці пергаміни дійсно були оригінальні, то се булоби відкриття незвичайної ваги.

Нові „учителі Церкви“. Св. Отець підніс до гідности „учителів Церкви“ св. Петра Канізія і св. Івана від Хреста.

Роздор між російською єрархією на еміграції. Російські архієреї вже за часів Денікіна утворили „Висшее Церковное Управление“, яке на еміграції заступало давний царський св. Синод. Се В. Ц. У. назначило митроп. Евлогія „управляющим русскими церквами в Зап. Европѣ“, а собі полишило управу інших заграничних єпархій і парохій. Але 5. V. 1923. московський патріарх Тихон видав указ, котрим розв'язує „Висшее Церк. Управление“, а управу всіх заграничних російських церков повірив митроп. Евлогієви. Одначе В.Ц.У. не признало сього указу, сумніваючися про його автентичність. І так В.Ц.У., в якому головним потентатом був і є митроп. Антоній, продовжало свою діяльність. На архієрейському соборі 1926 р. в Карловцях (Югославія) піднесено питання про „признання або непризнання“ всеросійської церковної влади. Митроп. Евлогій покинув собор.

Одначе собор узнав себе незалежним від церковної влади в Росії і зажадав від Евлогія, щоби підчинився

йому під загрозою суспензії і навіть відлучення від церкви. Евлогій заапелював до „мѣстоблюдителя“ патріяршого престолу в Москві. Наслідки сього роздору даються відчувати особливо в Німеччині, де сторонник митр. Антонія, еп. Тихон, захопив берлінську церкву і її майно, а інші російські парохії в Німеччині остали вірні Евлогієви.

Нема спільної мови. На нашу статтю „Дяки гудуть“ (в 11—12 ч. з 1926 р.) відповів у „Дяківських Відомостях“ (з 1. II. 1926.) якийсь „Самсон Недобитий, іспитований дяк-управитель хору“ дійсно „самсонівською“ анімозою, яка вже давного Самсона в біду завела. Як ми й сподівалися, наші слова не знайшли ні крихітки зрозуміння в тих, що в імені дяків говорять. Нема навіть спільної мови між нами, бо сей „Самсон Недобитий“, шукаючи жиру для своєї анімози, несовісно поперекручував змісл нашої статті. Ось як він собі пише:

„Редакція „Ниви“ єсть переконана, що дяки не повинні, або таки по просто не сміють організуватися, а вже таки на правду не сміють ставити яких там домагань о поправу їхньої долі, бо після гадки редакції Ниви дяки під диктаторською опікою своїх отців парохів мають правдивий рай; дякам не ходить о добро церкви, ані о віру, лише о большевицьку „клясову боротьбу“, тому всі кличі дяківські суть безпідставні.

Редакція Ниви старається відстрашити дяків від організаційного руху, а тим самим хоче розбити дяківську станову організацію, в тій цілі робить великий наступ на свідоміших дяків, сипле на них цілі громі, грозить загальним переслідуванням...”

Ще додав „приправу“ від себе: „приходи“ мого пароха були 894 (вісімсот дев'яност чотири) разів більші від приходів дяка, себто моїх“!! Припустім, що сей „Самсон“ мав тільки 50 зл. приходів, то його парох мусів би мати 44.700 зл. приходів. Шукайтеж тепер пароха в Галичині, що мавби 44.700 зл. приходів річно, а певно нема такого дяка, котрий не мав би ні 50 зл. річного доходу. І ось тим воює дяк „Самсон Недобитий“ — значить: цілком нереальними уявами. Як його парох дістав за похорон 20 зл. то „Самсон Недобитий“ мав би дістати не цілих 3 сотики!! Ні, при таких байкових натяганнях річи не може бути між нами спільної мови.

До чого доходить у школі! В селі Ганачівка пов. Перемишляни є 208 гр.-кат., 430 лат. і 20 жидів. У школі є дві польські сили, шкільних дітей в 1925 р. було: 49 лат. обр., 22 гр.-кат. і 6 жидів. Відколи Польща настала, не вчать у тій школі української мови навіть як предмету. Наші діти не вміють у своїй мові ні читати,

ні писати. Отже відобрано їм можливість учти їх з книжки молитов, катехизму, біблії. Місцевий душпастир і родичі дітий від літ стараються, щоби в школі навчали бодай читати й писати по українськи, одначе без успіху. Шкільний візитатор заявив їм що має виказ шкільних дітий в Ганачівці, але гр.-кат. між ними є тільки 12, а не 22... А після закона щойно як є 20 дітий, то тоді можна домагатися для них науки україн. мови як предмету. Значить, у виказі шк. дітий в дорозі до Львова згубилося 10 українських школярів з Ганачівки, щоби польонізація лекше ішла! Хоч на сім терпить наука віри, їм се байдуже.

Найновіша статистина католиків. „The Catholic Directors“ подає такі числа: на цілім світі є 324,328.000 католиків. З них в Європі є 190,779 000 душ, в Америці 112,790.000, в Азії 15,416.000, в Африці 3,273.000, в Австралії 2,670.000.

Большевики у боротьбі проти релігії видали новий декрет, силою котрого збороняється духовним особам усяких конфесій, що не мають радянського горожанства, вступ до радянських республік. Католицьких священиків, що не мають радянського горожанства, викидають з радянських республік.

Померли. Дня 19. X. 1926 помер наглою смертю в Італії о. Аврелій Пальмієрі, звісний знавець словянських мов і сідної церкви. В останніх літах свого життя віддалився від церкви і як публицист пішов на службу італійського фашизму. В давніших своїх творах (*Chiesa russa*) він твердив, що Поляки віддавали унії в історії найгірші прислуги, а під кінець свого життя змінив се своє переконання остільки, що тільки Поляки (Польща) зможуть повести діло унії з успіхом.

Архієп. Юрій Матулевич, бувший єпископ Вильні, помер 27. I. с. р. в Ковні на Литві.

З Вильні вигризли його пшеполяки тому, що не був польським шовіністом. У наслідок тих махінацій його з титулом архієпископа відкликано до Риму, а опісля вислано до Ковна в ролі апостольського візитатора.

Печатається з дозволенням Митрополичого Ординаріату у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриіл Костельник.

З друкарні Ставропігійського Інституту

Н И В А

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1.

З М І С Т:

Фалшиві й правдиві аналогії	81—85
о. Др. М. Конрад: Про концен- трацію науки релігії в се- редній школі.	85—90
о. Яків Тарнавський: Семина- рицький спомин	90—94
Моя організація церковних брацтв	94—100
о. Др. Г. Костельник: Надзми- словий світ	101—108
Місії.	108—111
Нові книжки	111—112
Всячина	112—120
Проповіди	33—48

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2^{1/2} арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

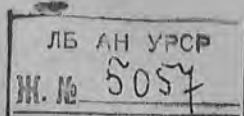
Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

Фалшиві й правдиві анальоґії

В останніх роках з польських духовних кіл щораз частійше даються чути голоси, які взивають наше духовенство (а через духовенство й весь нарід) до „братньої згоди“. Тим закінчив свою статтю „Kwestja ruska“ (в Gaz. Kośc.) Ks. Wł. Dubaniowski, а за ним Ks. Adolf Sigmund, який (так само в Gaz. Kościeln—ій) також писав на ту саму тему („Jeszcze o kwestji ruskiej“). Іде їм передовсім о зовнішні ознаки тої згоди: щоби наші процесії брали участь з польськими на їх Божого Тіла, а польські щоби брали участь в йорданським водосвяттю і т. ин., як се було давнійше — чито конкретно: перед 1918. роком.

Хто винен, що та звязь пірвалася? Ks. A. Pechnik, довголітний редактор „Gazet-и Kośc.“, отже речник галицького польського духовенства, пише отверто в „Kath. Kirchen-Zeitung“ (ч. 4 з с. р.), що Українці тому винуваті (якжеж би инакше?!): „das ist nicht unsere Schuld, sondern die der Ukrainer selbst, weil sehr viele von ihnen nur dann zu polnischen Priestern (oder Laien) zu kommen pflegen, wenn sie von uns etwas brauchen“. Те саме можна вичитати також з писань інших наведених польських авторів. Ks. Dubaniowski в своїй статті розводився над тим, як то „ruskie duchowieństwo“ сяло і сіе ненависть до Поляків; а Ks. Sigmund, докінчуючи його тему, каже: „Kapłan, który sieje nienawiść, а co gorsza, który ją głosi, nie jest uczniem Chrystusowym, ale karykaturą ucznia Chrystusowego“. І подає анальоґію під кінець своєї статті: „w Szwajcarji obok siebie mieszkają trzy narody: Niemcy, Francuzi i Włosi і dobrze im jest; dlaczego w Polsce nie mogą żyć zgodnie Polacy i Rusini?“ Ks. Pechnik подав Німцям подібну ана-

льоґію (очевидно, числячи на те, що несвідомі Німці й поняття не зможуть мати про те, як він їх своєю анальоґією „надуває“): „wir haben auch unter uns Katholiken des armenischen Ritus, die uns gar keinen Anlass zu Misstrauen und Reibungen geben und die wir schätzen und lieben als unsere treuen Glaubensbrüder“...

Виходить, що ми, Українці католики, якийсь несамо-витий народ: ненависть се ніби наш „пародительський гріх“, і тому ми є тільки „карикатурою“ Христових учеників... Хоч розступися, земле, під нами! Але ті анальоґії, ті анальоґії! Коби була хоч крихітка правди в них, оскільки вони мають освітлювати наше положення! А так, як є, то заломлюєш руки, й не знаєш, чому більше дивуватися: чи нещирости, чи отуманенню, чи безцеремонности їх авторів? Світським польським ідеологам можна легше дарувати, коли вони подібно висловлюються на ту саму тему.

Для них головні в життю політичні цілі, а політика — се лукава душа: затаює, перекручує, підставляє, зіставляє фрагменти, як їй треба. Не як святому Богу треба, але як грішним людям треба. Але коли духовні знають тільки „політичну мову“, і то ті духовні, котрі вічно накидуються нашому народови на менторів правдивого християнства, тоді між нами стає ще більша пропасть.

Воно дійсно сходить на іронію, що з польських ідеологів ще найбільш широко ставляться до української справи саме люди ліберальних напрямків, деякі з масонів, з соціалістів. А ідеологи з духовних кругів? Сумно й сказати. Для них „Kwestja ruska“ се ненависть „Rusinów do Polaków“, яку головним роздмухує українське духовство... Зрештою маєте вгорі наведені анальоґії. Фалшиві анальоґії з ґрунту річи!

Ks. Pechnik перед світом каже нам зійти до ролі польських „Вірменів“, і шойно тоді речники польського духовенства будуть нас „цінити й любити“. Чистий глум! Атже Українці під Польщею се не Вірмени. Нині в Польщі ніяких Вірменів нема навіть під обрядовим поглядом. Давні Вірмени се була горстка захожих купців, які з часом цілковито спольщились і златиншились так, що з їх обряду остала тільки пуста назва. Чи міліони Українців на своїй етнографічній землі під Польщею мали би так само „здатися“, як ті Вірмени? В ім'я якого права? Нема такого. Але є природне право, котре каже кожному народови берегти свій характер, жити своїм життям і перти до шораз ширшої його розбудови.

Перед 1918. роком деякі з польських ідеологів (Фр. Смолька) аргументували в тому дусі, що Полякам належить свобода, бо вони разураз боролися за неї (їх повстання); а Українці ніколи не боролися за свою свободу.

тому вона їм і не належиться... По 1918 р. польські речники змінили тактику: зрив українського народу до свободи в часі, коли всі австрійські народи поступили так само, вони називають „інвазією“ (!), вигадуючи притім різні образливі назви для народу і його руху.

Чи отже Українці не воюють, чи воюють — воно завжди зле виходить для тих, котрі мають тільки одну ціль: щоби Українців „до двадцять літ нестало“... Польські речники з духовних кругів не можуть здобути на се, щоби раз поставити справу чисто і широко. Ми їх виручимо. Ціла біда саме в тому, що Польща не є Швайцарією. Для швайцарських Німців Швайцарія є „Німеччиною“, для Італійців — „Італією“, для Французів — „Францією“. А чи Польща для Українців є „Україною“, хоч Українців у Польщі є мабуть о три мільйони більше, як усіх Швайцарів. *Hic Rhodus, hic salta!* Від 1918. р. лунає над нашими головами клич польських газет, політиків і навіть учених (ректори університету явні відчити мають на сю тему): що до двадцять літ не буде у Польщі Українців (*Rusinów*)... І ось у тому напрямі стелиться ліжка для Українців. Для польських шовіністів се все тільки „*rzekome krzywdy*“ Українців — все „*rzekome*“. Нещирість і облуда затумують, і ті, що мають очі, не видять. Але хто хоче пізнати властивий стан, сей легко може довідатися.

Австрія була щодо числа жителів майже в двоє більша від теперішньої Польщі, а Українців в Австрії було майже о половину менше, як тепер є в Польщі. Всежтаки галицькі Українці стратили дуже багато і з тих мінімальних національних прав, які собі здобули в Австрії. І то в часі, коли всі європейські народи здобули собі свободу: Поляки, Чехи, Словаки, Хорвати, Словінці, Литовці, Фінляндці, Лотиші, Естонці — народи, крім Поляків, чисельно менші від тих Українців, що опинилися під Польщею. Як се так може бути? Ось се правдива аналогія. *Hic Rhodus, hic salta.* Відповідають польські часописи: Польща — не Австрія! Польща се „*parodowa*“ держава, а Австрія була „*parodowościowa*“... От собі пuste слово — вишукане, щоби заперечити дійсність. Атже Австрію перед 100 роками її володарі також розуміли, як „*parodow-y*“ державу! — Ну так, але се було в часах, коли Польщу розбирали. — Ось друга правдива аналогія.

Третя: Пошукайте в цілій Європі (з большевією включно) таку державу, в котрій 6 до 7 мільйонів „инородців“ були би засуджені на таке мізерне національне животіння, як Українці в Польщі. Нема більш такої держави. Національно-територіальну назву „Русь“, яка в давній Польщі аж до її розбору була офіційною, тепер заступлено назвою „Малопольща“. В 20 ст. в Європі творяться

кольонії (бо що ж інше має означати назва „Малопольща“?). А назву „Українці“ проscribeється і насильно заступається її назвою „Русини“ очевидно в тій цілі, щоби Українці в Польщі не почували себе одним народом з Українцями на Вел. Україні. Отже тут недобра назва „Русь“, а там знов добра — все після денационалістичних цілей.

Четверта правдива аналогія: На Великій Україні українізується цілий державний апарат; в Чехословачії 400.000 Українців, що під мадярською денационалістичною політикою вже були майже пропащі, мають без порівняння більше національних прав, як 6—7 мільонів Українців в Польщі. Тут по диктату Прушинського і Грабського все перемальовано і перетворено на польське: школи, суд, пошту, залізницю і т. д. — все без виїмки. Від кількох літ ведеться всякими політичними властями боротьба, щоби навіть в українських парохіяльних урядах урядовою мовою була польська (хоч такого закона нема!). Кари на кари сипляться за те на наших душпастирів. В одному тижні на одного душпастиря приходять і по три засуди, кождий після найвишого виміру — по 200 зл.

Чи отже се ті обставини, в яких і Полякам і Українцям у Польщі може бути добре, як Німцям і Французам і Італійцям у Швайцарії?! Хиба лиш під тою умовиною, щоби Українці через ніч перекинулися в Поляків. Ріжні чуда бували на світі, одначе такого ще не було.

І тому Українці, бачучи і відчуваючи, що від 1918. р. остала їм тільки церква, котра й надаліше є чистим виразником їхньої національної окремішності й життя, інстинктивно, без усякої агітації заховують тут свою ізоляцію. Або може мали би вони добровільно, навіть у церкві давати зовнішні позначки, що одобрюють і годяться на ту негативну політику, яка ведеться супроти них від 1918. р. Нема такого народу на світі, котрий згодився би на таке діло. Ось се щира і чиста правда.

Польські ідеологи з духовних кругів не лише могли би, але навіть повинні би найлекше з усіх інших кругів зрозуміти сей дійсний стан. Хто як хто, але ті, котрі з уряду проповідують „*hodie mihi, cras tibi*“, повинні би також на національні відносини, бодай в засаді, глядіти *sub specie aeternitatis*. І повинні зрозуміти, що нині вже осінь Європи: ніякі нові народи не творяться і не можуть творитися, бо кождий нарід має своє ім'я, свою мову, яку граматику робить непохитною, свою історію, свою певну, усталену віру. От Мадяри через 1000 літ винародовлювали Словаків, і на чім те все скінчилося?! Нові народи творилися тому 1000 літ. А нині бути сторонником клича, що „до 20 літ (!!) Українців у Польщі не буде“, се

тільки ознака цілковитого затуманення й навіть отупіння в наслідок шовінізму.

Сумно, що речники польського клиру пристають власне до тої групи. Свідчать про се навіть польські ліберальні сторонництва. Так пр. „Dziennik Ludowy“ ч. 57 з 11. марта с. р. під заголовком „Arcybiskupowi Teodorowiczowi (голови „вірменської церкви“ в Польщі) i księżom polskim do pamiętnika“ дає лекцію польському клирови з послання данцігського єпископа О' Rurke: „Чоловік ніколи не повинен забувати, що він є не тільки членом свого народу, але також одночасно членом цілої людськості, що біля його власного народу живуть і інші народи, з котрих кождий має рівнож свою власну національність і також має право сю свою національну окремішність любити і стерегти. Як тільки котрийнебудь нарід починає самого себе обожувати, а інші народи вважає тільки за середник до своїх цілей, тоді здорове привязання до свого народу вироджується в несправедливий і безбожний націоналізм...“

Так, ціла біда в тім, що Польща не Швайцарія! В Швайцарії зрозуміли люди, що нині осінь Європи, і мають спокій і добре їм. А тут, у нас, хоч осінь, уявляють собі весну, розуміють нації як такі, що є „in statu nascendi“, і в одних обставинах — бо доля народів химерна, як і доля осіб — іде „польщення“, а в інших обставинах іде „відпольщування“. Значить, іде щеплення—здирання шкіри, щоб насадити чужу. Певна річ, що саме для Поляків, як для релятивно малого народу між кольосами, такий стан річи найфатальніший, як про се й історія свідчить. Послідовно було би найвисшим завданням польського клиру, щоби він усіма силами змагався Польщу перетворити в Швайцарію. І щойно тоді їх речники мали би право показувати нам на Швайцарію, як на взір. А доти всякі їх „миролюбиві емфазі“ значать не більше як „пускати тумана“.

о. Др. М. Конрад

Про концентрацію науки релігії в середній школі

(Докінчення)

Сею другою концентричною групою завершується наука віри й моралі, стремлячи до образования характеру у дозріваючої молоді. Там вона найде пояснення питань, що насуваються дозріваючому умови, як щодо узасаднення правд віри й моралі, так до католицького погляду на ріжні

життєві, індивідуальні, родинні та суспільні, а денеде й на політичні проблеми. Відповіді на ці життєві загадки повинні вплинути на молодь, щоби вона зрозуміла свої християнські обов'язки супроти Бога, себе й ближнього, обов'язки народні й горожанські. У сій групі виступає сильніший льогічний момент, одначе не треба усувати зовсім чинників психольогічної натури. Там, де їх занедбуємо, по-являється навіть у старших осіб нудьга, передчасна втома та обяви ослаблення уваги.

Науку віри й моралі, оперту доси на біблійній історії, друга концентрична група поглиблює й розвиває на діях Церкви. Ся концентрація має на ціли, щоби молодь пізнала догматичний розвій обявлених правд, приноровлення правд догматичних і моральних до внутрішнього життя Церкви, в котрому життю увидатнюються практично засади віри й моралі, їх життєві впливи, їх практична могутність і значіння в життю одиниць, народів та цілого людства. Така плястика силою примірів і взорів, черпаних з дійв вселенської й рідної Церкви, промовляє до розуму й волі та стається підоймою до вироблення й угрунтовання морального характеру на католицьких засадах.

Історія Церкви надається добре до концентрації відомостей зі всіх ділянок науки релігії з першої групи, а дещо й з другої, з науки історії всесвітної й рідної так, що навчання релігії в V-ій класі середньої школи носить характер підсумовання відомостей, набутих в попередних класах, а за-разом підготовлення до навчання релігії у висших. Поодинокі лекції треба оперти на фактах історичних, одначе треба памятати, щоби при кожній вказувати на наслідки, які мали християнські ідеали втілені в життя людей.

В історії Церкви молодь пізнає, як Церква з малого гірчиного зерна розвивається величаво й своїми віттями покриває людство. Катехит має нагоду повторити догматичну правду про основання Христового Божого царства на землі, його ціль і орудники та вказати на Божу опіку над ним. В сей спосіб катехит при навчанню історії Церкви скріплює віру в божественність Христової Церкви, а за-разом ставить молоді до наслідування світлі взори християнського життя в геройських одиницях, памятаючи, що „*historia est magistra vitae*“. Молодь пізнає з науки історії Церкви, як важний є її вплив виховуючий і цивілізаційний.

Побіч божеського елементу, що видніє в християнстві, бачимо в церковних діях вплив чисто людських чинників. Де чоловік, там блуд і гріх. Розум чоловіка, улягаючи злуді й обмеженню, воля й почування, підлягаючи пристрастям, спричиннюють в Церкві різні ереси, роздори, й моральні упадки. Катехит обговорюючи ереси, схизми та моральний упадок християнського життя, деколи навіть в найвисших

церковних сферах, повинен звернути увагу учнів на людський елемент в історії Церкви, на хиби дієвих осіб, а заразом виказати надприродну опіку над Церквою, що вона завжди виходить побідно та по дієвих потрясаннях скріпляється внутрішньо. Сі потрясання спричиняють, що від дерева Церкви відпадає те, що гниле й мертво. Церква має у своїм нутрі надприродну Витезду, що своєю цілющою водою уздоровляє морально хорих своїх членів. В тій воді Церква відновляється, очищується, набирає свіжих сил до сповнення свого посланництва для добра одиниць, держав і народів. В історії Церкви не раз є згадка про навернення блудних її синів, що захоплені филоєю атеїзму, невірства, ереси, відпали були від своєї матери — Церкви, а відтак, досвідчивши на собі сумних їх наслідків, вернули на її лоно. Ті сумні досвіди упавших одиниць учать, що життєвої правди треба шукати в католицькій Церкві. Вона подає правдиві засади, відповідні людській природі в життю одиниць і суспільностей. Для ілюстрації не треба поминути й суспільного питання, котре намагає розв'язати надармо соціалізм і комунізм на основі матеріалізму з поминенням християнських засад любови всіх ближніх і справедливости. (Енцикліка Льва XIII „*Rerum novarum*.”)

В науці історії Церкви маємо чимало нагод до ілюстрації християнської ідеології на живих примірах. Таке навчання історії Церкви через примінення засади концентрації стає інтересне й практичне й має дуже важне виховуюче значіння.

З науки історії Церкви випливає пекуча потреба глибокого узасаднення правд віри й моралі, а до того служить у висших класах наука догматики, етики й апольогетики (в VI, VII і VIII класі).

Безперечно, що ціла догматика загальна й частна призначена для VI-ї класи середньої школи є предметом занадто обширним на один рік при двох годинах релігії. В давнішому пляні для науки догматики були призначені два роки. В новому пляні через введення апольогетики в VIII-й класі наука догматики мусіла стягнутися на один рік. Се час рішучо за короткий, щоби вичерпати весь матеріал. Вправді відпадає тут чисто філософічне узасаднення правд віри, а ходить головно про основне історичне узасаднення християнства й католицької Церкви на підставі історичних жерел Божого обявлення, передусім св. Письма та устного передання. Одначе й так вичерпання цілого матеріалу при двох годинах тижнево на один рік є дуже утруднене.

В догматиці концентрація має також широке примінення. Історія Церкви, біблійна історія як Ст. так і Нового Завіта мимохіть накидаються при узасадненню й поясненню кож-

дої майже догми. Для ілюстрації може служити догма про божество Ісуса Христа. При узасадненню сеї догми треба згадати з історії Церкви про єресь Арія, перший нікейський собор вселенський, нікейсько—царгородський символ віри тощо, — з біблійної історії прим. про подію з податком на церкву, — з літургії про пісню „Єдинородний Сине“ і т. д. При поясненню правд віри добре прочитати деякі уривки з писань Отців Церкви й католицьких писателів, покликатися на свідoctва й голоси знаних і світських писателів.

Доповненням догматики є наука етики в VII-ї клясі. Завданням сего предмету є подати молоді основні засади життя з глибшим узасадненням обов'язків чоловіка зглядом Бога, себе й ближнього. Етика ґрунтується на догматичній і току догматика має тут широке примінення. Однак догматичне узасаднення повинно бути в науці етики коротше, а науку треба вести головню на філософічній основі.

Сего вимагає умовий рівень учнів VII-ї кляси, котрі відчувають потребу більше розумового й філософічного узасаднення. Розуміється, що треба заєдно вказувати на те, що віра розв'язує етичні питання найпевнійше. Наука етики повинна стреміти до формування морального характеру молоді. Вона повинна виробити у неї ясний католицький погляд на всі обов'язки, які має дозріваючий молодець сповнити зараз і по виході зі школи. Вона має подати найсильніші науки до ділання доброго а оминання злого.

Молодь повинна пізнати, що для набуття сильної волі, не вистарчає користати з природних орудників, але треба уживати орудників надприродних, котрі установив Ісус Христос і подає католицька Церква. Потреба концентрації тут очевидна. Наука догматики в першій мірі, а відтак історія Церкви, біблійна історія, всесвітня й рідна історія, література мають в етиці широке примінення. Біографії, головню описи життя католицьких героїв, місіонарів, суспільних діячів, впроваджують до тієї науки тепло й силу, що тягне волю молоді до добрих діл.

В VIII-ї клясі загально образуючої середньої школи приписана апольоґетика.

Ся наука займається систематичною обороною й глибшим філософічним узасадненням деяких основних правд віри, оспорюваних ворогами віри й Церкви. Апольоґетика опрацьовує ті самі теми, з якими стрічається молодь почасті в догматичній, почасті в етичній та історії Церкви. Вона опрацьовує свій предмет з філософічно — критичного боку, покликаючися на здоровий розум і на факти досвіду. Тут конечна концентрація елементів не тільки з релігійних предметів, але з філософії, свідoctв визначних учених та світських писателів, хочби вони були иншого віроісповідання.

І так перейшов я загальну програму науки релігії в середній школі й виказав, що засада концентрації має широке примінення в релігійних предметах приписаних на поодинокі класи. Остало би ще примінити сю засаду до кожної лекції в подрібній лекційній програмі в кожній класі. Така лекційна програма є дуже потрібна, але й не так легка до опрацювання. Вона має групувати кого головного лекційного, предмету як коло осередка всі інші споріднені відомости для глибшого зрозуміння тогож головного предмету так, щоби мимо того кожда лекція була викінченою методичною одиницею. Проби такої подрібної лекційної програми маємо в програмі, затвердженій польським Епископом для рим-кат. релігії. Такі проекти лекційних програм появилися також і в польській педагогічній пресі. Сею справою повинен зайнятися в першій лінії виділ Т-ва Катехитів, поручаючи досвідним катехитам виготовити як найточнішу лекційну програму на кожду лекцію для поодиноких клас. Одначе треба пам'ятати, що засада концентрації в опрацюванні такої лекційної програми мусить бути примінена дуже обережно. Для приміру подам критику деяких лекцій програми для римо-кат. релігії з року 1921. Возьмім 4 і 5 лекцію І-ої класи на ст. 7. Головним предметом є оповідання з біблійної історії ст. 3. про Каїна і Авеля на 4. лекції, а на 5. про потоп. З катехизму приписує автор: *Naco Bóg stworzył świat? — Przymioty Boga: wieczny, nieodmienny, wszechobecny, najmędrszy, najwierniejszy*“. З літургики: „*Pojęcie czci Bożej. Cześć wewnętrzna i zewnętrzna*“. На практичне примінення велить автор співати: „*Drugą strofę pieśni: Kiedy ranne*“. Чиж така концентрація добра? Як тут лучити з головним предметом науку про висше вичислені Божі свійства? Чиж не льогічнійше було би згадати про зависть, убійство, зухвалість, кару за гріх і Божу справедливість тощо? Маємо до вибору досить відповіднійшого матеріялу. Концентрація має бути природна, а не штучна й натягнена.

Таких куріозів є більше в тій програмі. Прим 7. і 8. лекція подає як головний предмет: „*Wieża Babel. Rozejście się ludzi po świecie*“. Автор велить при тій нагоді учити з катехизму: „*Dalsze przymioty Boga: najsprawedliwszy. Człowiek. Jego podobieństwo do Boga. Dusza. Dary przyrodzone i nadprzyrodzone*“ З літургики: „*Powtórzenie o czci Bożej*“. Практичне примінення: *Ostatnia strofa pieśni: „Kiedy ranne wstają zorze*“. Або возьмім 37 лекцію. Головним предметом: „*Prorok Jonasz*“. З катехизму: „*Siódme i dziesiąte przykazanie Boskie*“. З історії Церкви: „*Święty Izydor acz jako wzór pracowitości. Święta Zyta*“. А ще дивачнійше примінення концентрації в 36. лекції, де головним предметом: „*Prorocy: Eljasz i Elizeusz*“. З катехизму приписує автор:

„Szóste i dziewięte przykazanie Boskie“. В програмі на V-у класу при історії про вандрівки народів програма велить концентрувати з катехизму науку про надприродне життя з ласки, про Божі заповіді, євангельські ради. А при найсумніших діях Церкви в X і XI століттях приписує програма концентрувати про сполучення святих. Похибка автора програми полягає на мильному приміненню засади концентрації беручи систематично біблійну історію й катехизм при науці релігії в I-й класі без огляду на те, чи дані відомости природно й логічно лучаться з собою. А се хиба й проти засади самого автора, котрий на ст. 69 так пише: „Historja kościelna ma nie tylko zaspakajać ciekawość uczniów, lecz poza tem powinna uczyć, jak żyć należy. W tym celu bez sztucznych i długich dygresyj należy powtórzyć wiadomości katechizmowe, nabyte w klasach niższych“. Концентрація повинна бути природна, не штучна й не переладована, хочайби природна. На прим. возьмім 21. лекцію в II класі тоїж програми. Яке там переладовання! Ось точки: „Cud w Kanie. Pan Jezus okazuje swoją wszechmoc. O czem świadczą cuda, które Pan Jezus uczynił własną mocą? (wyjaśnić pojęcie cudu). Sakrament małżeństwa. Najświętsza Marja Panna opiekunka ludzi“. Хотят тут концентрація природна, але як вичерпати усі точки в протягу 45 минут по відтрученню що найменше 10 минут потрібних на перепитання старої лекції? Таких переладовань повно в тій програмі. Вже инакше представляється програма з р. 1925 для низшої гімназії. Вона може служити як взір для дальших програм. Дай Боже, щоби у нас появилася якнайскорше поправна програма лекційна для кожної класи з як найвлучнішим приміненням засади концентрації. Я скінчив і ставлю резолюцію:

Загальні збори Т-ва Катехитів у Львові поручають Виділові Т-ва підбати, щоби по можности до року була виготовлена подрібна лекційна програма для кожної класи загально образуючої середньої школи як директива в навчанню науки релігії.

о. Яків Тарнавський

Семинарицький спомин

(В трилітню річницю смерті о. пралата Ізидора Дольницького)

Було се 3. марта 1907. року. На таблиці оголошень за дротяною решіткою висіла картка з підписом о. Ізидора Дольницького такого змісту: „Нині конференція для всіх питомців о 6. год. вечером в каплиці“. Хто прочитав отсе

оголошення, кожному ставало якось лекше і відрадніше на серцю серед тої одноманітності семинарицького життя. Бувало щось веселого і цікавого. На голос дзвінка в означених часі всі питомці збиралися в каплиці і нетерпеливо очікували появи доброго дзядзя. На всіх лицях видніла радість, сердечність і свобода, бо всі знали, що се буде говорити „муж, в нем же лсти нїсть“. Настрій загально веселий, бо всі сподівалися почути щось „веселого“. Аж ось надходить отець пралат як звичайно, з чепурною міною і з усміхом на обличчю, та смілим кроком вступає на катедру і по молитві „Царю небесний“ з додатком „Пресвята Богородице спаси нас“, промовив конференційне motto: „Правда возвишаєт язык, умаляють же племена грїси“. (Пр. Сол. 14, 34.) „Так єсть. Правда — справедливість підносить і видвигне нарід; грїх, кривда, несправедливість погубляють навіть цілі народи. Той нарід сильний, що не має на собі кривди-грїха, бо його Бог благословить; колиж на народі тяжать грїхи, горе йому, бо ті грїхи стануть погубою народа“. По тих словах „дзядзьо“ на хвилинку замовк; звичайний його вигляд тим разом для питомців був незрозумілий. Лице повне погоди і спокою, лагідності і ввічливости, тепер було поважне, наче пригноблене. А слова його науки висказані могутнім піднесенням голосом, так поділяли на питомців, що загально веселий настрій зразу перемінився в глибоку тишину і незрозуміле розчаровання. Всі сподівалися, що дзядзьо скажуть щось веселого, а туг дзядзьо зачинають щось поважного, тому цікавість питомців подвоїлася, а о. пралат грімким голосом продовжував далі конференційну науку: „Так єсть, ми повинні вистерігатися, щоби в нас не було грїхів, неправди. У Львові ще ніколи того не було щоби справляли торжественний похорон православному.¹⁾ Він був в семинари, пізнав світло правди, а мимо того відпав, розбивався до Петербурга і помер. За життя жив в нужді, жінка померла, дитина лишилася в біді. Так єсть. З твердої все тягнуть до православ'я. Кричать: один народ, а забули на фундамент, без якого народ не остоїться. Той один народ багато кривди має на собі, що нищив нас Русинів. Святого Йосафата сховали, не знати де, муром замурували в пивниці, але він тепер дає пізнати їм свою силу.²⁾ Так єсть, бо нарід, що має на собі кривди і несправедливості, відчує також на собі справедливість Божу. От у нас в „Народнім Домі“ не приймають з другої партії нікого. Кривда. Цілий нарід давав жертви, а вони лиш для себе загорнули і кривдять других. Не піднесеться сим нарід і видно вже нару. Тверда партія уперта і тому зробили на сесії, що по розв'язанню „На-

¹⁾ Згадка про москвофільського діяча — посла Маркова, що в тім часі помер.

²⁾ Згадка про японсько-російську війну.

³⁾ Розумій: української партії.

родного Дому" все має перейти на Ставропігію. Видно, що вже щось недобре коїться. Той одинарід розпадеться і відчує на собі гнів Бога". Хвилинка віддиху, а питомці вмиль зорієнтувалися, що дзядзьо говорить проти „кацапів“, яких тоді в семінарії було ще до трийцять кілька штук. Вони ходили віддільно і не стикалися з Українцями цілковито, бо сі їх на кождім кроці бойкотували. До тої степені був сильний антагонізм між одними і другими, що питомці нероз з одного року, або навіть зпід одного числа не уважали себе за товаришів і прим. на спільній памятковій фотографічній знімці з III року між нами Українцями нема ані одного „кацапа“. Часто приходило до конфліктів, о чім настоятелі семінарії знали, мусів знати про це також старенький, добродушний дзядзьо. Хоч через свою старість не брав живої участі в політичному життю і певно не інтересувався нашими політичними переконаннями, але як духовник і учитель „пінія“ часто стикався з нами і ми нарочно вказували, хто є „кацап“. Однак праведність дзядзя так була впадаюча в очи і уймаюча, що і в одних і в других він завсіди був той самий дзядзьо, на його особі ми всі годилися. Хоч переконаннями і почуваннями був він дуже далекий від „кацапів“, всеж любовю свого серця огортав всіх питомців без ріжниць. Тепер по його вступних словах ми всі (Українці) ликували, а „кацапи“, як звичайно, попускали голови і зпід лоба зиркали на нас. Та правдивої гадки ми ще не додумалися, яка червоною ниткою тягнулася через цілу конференцію, як видно було з дальших слів дзядзя „У нас Українців соціалістів і радикалів много, ворогів маємо та ще більше будуть наступати на нас. Маємо патріотів, що хочуть нарід провадити без Бога і від Бога, а в станиславівській стороні на латинський обряд переходять. Певно, що наш чоловік не покидав би свого обряду, коли би знаходив все, що йому потрібне. Тимчасом священики самі винні. Тепер великий піст, приходять до сповіди, священик не сповідає, очевидно вірні відвернуться від такого священика, а звернуться до Трильовського і той вже не випустить їх, але ще кричить: „Ох ті клирикали.“ Але хто проти клирикалів, той проти Христа, бо вони його заступниками. Так єсть, вороги збільшаються поза нами і серед нас. Гордість сьому причина, що много людей злих і не всі спасуться. Ангели не були людьми, а много їх погбло і відпало від Бога через гордість. І тепер гордість відтягає людей від Бога і вони відвертаються. Однак таке діло Бог проклинає, на таких людях, що не мають Бога, нема благословення, а народи, що відпали від Бога, зникають.

А чиж Поляки, що нині на три части розділені, не терплять за кривди нанесені нашому народови? Єпископ Красінський їм це в очи сказав. Так єсть, бо нарід, що має на собі кривду, відчує справедливість Божу. Польські пани поневолили наш нарід,

де їх маєтки? Тут вже більша вина, бо вони признаються до католиків. Чи в Познанщині не терплять, чи не викидають їх з праїдної землі? Замість боронити себе, напосідаються на нас. Забрали шляхту, наїд перетягають в латинство, розсілися на нашій землі. І в Росії їм не легко живеться, завис і над ними па-лець Божий, але чи вони покаються?

Ми мали в Росії 9 католицьких дієцезій, а нині нема ніїд-ної, бо силували вирікатися своєї віри, однак нема чого лякати-ся за будучність Церкви, бо Христос сказав, що „врата адова не одоліють ей“. Вона буде стояти по кінець віків. Провидіння Боже піднесло в нас семінарію, щоби виховувала відповідних свя-щеників. Треба знати, з ким до боротьби іти і коли нам запев-нена побіда. Правдою і справедливістю двигаються народи. Се фундамент нашої праці, правда Христова, „сам Христос“. Коли ми бажаємо двигати наїд і бути патріотами, то старай-мося наїд вести до Христа і Його правди, тоді наїд двигнеть-ся; не, ми двигнемо, але Бог своїм благословенням, бо чоловік лиш псує діло Боже. Не вічами, ані маніфестаціями, ані хоруг-вами підносяться народи, але стоять і двигаються правдою. „Iustitia fundamentum regnorum“, казали старинні. І тимто добре і має своє значіння, але без Бога се на ніщо не придасть-ся, бо Бог не благословить діла, яке поза ним і без нього твo-риться. Се ми маємо знати, як будучі священники. Памятаймо, що наше післанництво і наша задача не дати ворогам вирвати наїд з наших рук. Ми повинні тримати прапор Христовий в наших ру-ках, як народний стяг. Священиків нині много, нехай кождий буде добрим священником і зробить, що до нього належить, а все зробить. Не будьмо халпчіві, помагаймо бідному, не тільки брати, але й давати. Не тільки тоді приходити, як нас завізвуть з масло-святієм, але треба часто посіщати бідного в нужді, холоді, го-лоді. Коли наїд побачить, що ми йому зі свого даємо, то певно не відвернеться від нас. Священик на селі всім, учителем і порадиником, всюди має нагоду сповняти свою задачу; на до-розі, в хаті, в читальні, в полі, в школі, при катехизації в церкві. Хоч би нас мало було, але як будемо добрими пастирями, бу-демо мати наїд за собою, бо правда все вийде на верх. Поза церквою остає доволі часу працювати для народу і вже тепер заправляймося до народньої роботи на вакаціях. Учїм катехизму і поширюймо добрі книжки. Праці не страхаймося, хоч буде по-лучена з терпінням, бо Христос сказав, що много будемо тер-піти задля Його Імени, котрий все з нами буде і котрому „Слава Отцу і Сину і св. Духу, нині і присно і во віки віків. Амінь“. — Від-співанням пісні „Достойно єсть“ закінчилася конференція. Питомці вийшли на коридор і юрбою окружили дзядзя та цілуючи руки, дякували за гарну науку. Декотрі добро-душно просили: „Нехай дзядзьо скажуть тепер щось весе-лого“, а о. пралат сміючися сердечно відповідав через третю особу: „Нехай він заспіває девятий глас“. Втім за-

дзвонив дзвінок, даючи знак на вечерю, і питомці звернулися в сторону рефектара, а дзядзьо удався на другий поверх до своєї кімнати. Вражіння тої хвили ще нині згадую з приємністю. Покійний отець пралат відзначався гарними прикметами духа і серця. Побожність, невинність, покоря, простота, ширість, ввічливість, сердечність, благородність, доброта і любов відбивалися на його обличчю, світилися в його очах і усміхалися на його устах, творячи його праведником вже на землі, за життя. Таким остав він між нами й по смерті, як написано в св. Письмі: „В память вічнуу будет праведник, от слуха зла не убоїтся“.

Від того часу, коли слова його духовної науки були вперше списані, минуло дві десятки літ. Проповідника-духовника нема вже між живими, але його дух живе в словах його письм і наук, а також в його ділах, яких ми були свідками. Старенький о. пралат своїми ясними, простими і щирими словами запалював іскорки жару в наших серцях і роздував їх, щоб розгорілися повним полумінням священичої ревности в майбутнім життю. Минуле кільканадцяти літ дає нам змогу кинути деякі рефлексії і зробити помічення з нашого власного життя, оскільки в нашій священичій діяльності ми зреалізували ідеї молодих літ.

Отець духовник дав нам образ Божого священика своїм власним життям, а своєю працею над нами старався виховати нас також на добрих священиків. Се найкраща спадщина, яку полишив отець-духовник своїм питомцям — будучим священикам, а яка міститься в словах: „Образ дах вам, да якоже аз сотворих, і ви творите“.

Сі стрічки з живим чуттям вдячності і любови — в трилітню річницю смерті о. пралата Ізидора Дольницького — складаю, як невянучий вінець на його могилі...

о. Григорій Мороз

Моя організація церковних брацтв

У відповідь на актуальну справу, порушену в Ниві 1926 ч. 11 12 о. Д. Курдидиком і за ласкавою згодою Хвальної Редакції на поміщення, позволю собі забрати голос і представити мою організацію брацтв, оперту на психології нашого народа і моїх спостереженнях по різних місцевостях в часі мого 42 літнього душпастирства.

Кожного року проголошую в церкві виказ хлопців 15 літних, вступаючих в стан парубочий, з візванням, щоби зійшлися всі означеного дня до публичної присяги на загальну тверезість. Хто присягне, буде вписа-

ний заступником члена парубочого братства ім. св. Стефана. По п'ятих літах проби наступає торжественне прийняття заступників в члени. В день св. Стефана по відбутій сповіді при асисті братчиків з прапором, дістають кандидати відзнаки: в руки свічники, а на плечі плюшові червоні ленти, обшиті гальонами в формі ораря з словами: „Приймаю Тя Н. Н. в члени братства св. Првм. і Архидіак. Стефана, наділяю тя святою його відзнакою і благословлю † на службу Божу во ім'я О. і С. і св. Духа. Амінь“ Так прийняті братчики стають зараз до шпаліру вздовж церкви під своїм прапором аж до кінця Служби Божої і таку асисту виконують у всі великі свята, розділяючи стоячих вірних на дві сторони: мужщин і женщин. Рівночасно виступають інші з лентами на вхрест, а з фанами в руках також серед церкви в шпалірі.

Коли братчик ожениється, переходить зараз до мужеського братства св. О. Николая, дістаючи при двох свіченосях брацьку свічку з словами: „Прийми свіщу сію возженную“ і т. д.

Братство св. о. Николая основане вже на статутах, затверджених Консисторією, має свою патерицю з 6 свічниками і синьо-жовті пояси, в котрих члени роблять асисту в великі свята за чергою, виходячи посеред церкви під проводом провізора з патерицею на великий вход, а сходячи на „Да ісполняться“. Це братство є підвалиною церкви для її удержання і украшення, збирає вкладки, записи, жертви, устроює богослуження, брацькі обіди для убогих, висилає спосібних дітей до висших шкіл, або ремесла, утримує захоронки, помагає священикови у всіх акціях церковно-народних, боронить його поваги, стоїть на висоті слави громадської opinii.

Попри нім, мусіло повстати також жіноче братство ім. Непороч. Зачаття Преч. Д. Марії, бож. кривда була би кожній жінці, якби її муж був у церковній славі, а вона мусіла стояти злегковажена з заду. Отже жени мають своє світло, з яким стають на Всеночних в один шпалір проти намістного образу Матері Божої так, як браття проти Спасителя. Крім того роздається їм світло до свічення в великі празники підчас читання Євангелія і на Великий вхід. Приймається їх подібно, як братів.

Остають дівчата, котрих також зорганізовано у братство Благівіщення Преч. Д. М. До того братства можуть бути прийнятими тільки ті дівчата, що їх обоє родичі є членами своїх брацтв, а вони скінчили вже 15 літ життя. Тоді, по відбутій сповіді, приймається їх серед дівочої асисті під власним прапором в той спосіб, що священик вкладає на голову кандидатки вінець із штучних цвітів (Погорецька в Стрию), промовляючи: „Склони голову,

дівчино Н. Н., і прийми вінець від Матері Божої, хотра за нього дасть тобі вінець шлюбний долі і щастя на ціле життя“.

Із сказаного видно цілу організацію, яка всіх парохіян від 15 року життя і автоматично змушує вступати в члени брацтв. А до того є і заохота: відзнаки, асиста підчас Служби Божої і на процесіях, вписання до золотої брацької книги, асиста підчас шлюбу братчиків і сестричок з прапором, асиста підчас похоронів, участь в нарадах підчас річних засідань, вибір на старшину і т. д.

На негідних є і кара. Ту особу упоминається на зборах, другий раз в церкві, накладається грошова кара на церков, вкінці усувається з брацтва через загашення її свічки при двох свіченосцях публично в церкві і вичеркнення з книги.

Хосен з брацтва має церков, мають члени. Церков виробляє з членів тверезих, моральних, побожних парохіян, котрі сповідаються перед прийняттям і кожного року на свій празник; асистом звеличують церковні торжества; віддають свої послуги (дівчата миють, чистять, в цвіті прибирають, парубки мають церков зеленню), а всі складають членські вкладки і ухвалені складки. Молодіж учиться молитов, пісний-коляд, читає життя святих, старші мають свої мирові суди і обходяться без процесів. А всі дістають від церкви на случай свого похорону світло задармо.

Наші Богослуження переповнені людьми, а празники св. Евхаристії і Йордану і стягають з чужих сіл багато цікавих, що любуються в парадах і вихваляють їх порядок.

До того успіху треба: обширної церкви з бічними престолами і образами Патронів Брацтв; — доброго хору церковного — і великої, послідовної праці священника, котрий би викази робив, голосив, приймав, контролював, засіданнями проводив, заохочував, карав, ініціативи давав, промовляв, хвалив, регуляміни перестерігав, церемоніял асист укладав, життя піддержував, а то і нове вливав.

Зате можна бути безпечним, що річник 15 літних хлопців приступить до присяги; — що заприсяжені будуть прийняті по 5 літах до парубочого брацтва; — що кождий брацький парубок увійде до мужеського брацтва, коли ожениється, а кожда сестричка до жіночого брацтва, коли вийде за муж і добре буде справлятися яко жена, газдиня і сусідка; — що всім родичам буде залежати на тім, щоби обоє були в брацтві, бо лише під тим услів'ям зможе їхня донька бути принята до брацтва сестричок, а відтак скорше, ліпше і певніше віддатися.

А з другої сторони, яка ганьба жде тих, що мусіли би бути з брацтва викреслені, яке пятно назначає тих, що не є членами — се видно по їх обличчах, по їх захованню

в церкві і на публичних процесіях, де ховаються один по за плечі другого і нераз впрошуються, щоби їх додатково прийняти.

Може хтось з товаришів священників замітить від себе, що моя організація обчислена на ефект, параду, зовнішню форму, але не хвиє тут і духа внутрішньої побожності. Та про те, річ природна, годі розписуватися.

* * *

о. Симеон Кульчицький

I. Брацтво Апост. Молитви в моїй парохії, основане в 1911. році, має вже 280 членів.

II. Брацтво розтягається на 4 громади і 4 церкви тут. парохії.

III. Брацтво має своє брацьке Богослуження, а то молебен до С. Ісус. раз у місяць в парох. церкві в Вошанцях, по співаній Службі Божій, на котрім усі вірні охотно лишаються. По науці для членів Брацтва слідує суплікація і отся молитва, в якій на возглас духовного відповідають члени Брацтва:

<i>Духовний:</i>	<i>Вірні:</i>
Помолімся за святійш. і всел. Вітця Пія, папу рим	Спаси Боже і помилуй.
Помолімся за преосв. архієпископа нашого Митроп. Андрея	Сп. Б. і п.
Помолімся за боголюб. еп. нашого Йосафата	Сп. Б. і п.
Помолімся за богол. еп. нашого Григорія	Сп. Б. і п.
Помолімся за тих, що стають в обороні християнської віри	Сп. Б. і п.
Помолімся за тих, що ширять любов, спокій і згоду	Сп. Б. і п.
Помолімся за тих, що наші церкви украшують	Сп. Б. і п.
Помолімся за наших родичів	Сп. Б. і п.
Помолімся за померших	Сп. Б. і п.
Помолімся за розширення Брацтва Апост. Молитви	Сп. Б. і п.
Помолімся за помноження земних плодів	Сп. Б. і п.

Відтак слідує пісня „Не опускай нас“ і складка на бібліотеку братства. По брацьким Богослуженню духовний звичайно розпродує дешевші видавництва „Місіонаря“, які члени Брацтва радо розхоплюють.

IV. В кожній з 4-ох громад по черговім місячнім Богослуженню сходяться члени Брацтва на т. зв. Брацькі Збори в хаті одного з членів Брацтва. Там „учителька Брацтва“ читає якусь релігійну книжку, яку парох поручає їй читати — з брацької бібліотеки. На тих Зборах полагоджують члени Бр. потреби місцевої церкви, як прання білля, прасовання, роботу цвітів до церкви, роботу нових обрусів, рішають спори між членами Бр., шукають способів, якби паралізувати прогріхи парохіян, які до Брацтва не належать, збирають передплату на „Місіонар“, замовляють книжочки релігійного змісту, переміняють брацькі „Тасмниці“. Ті зібрання дуже корисні, тут почуваються члени Бр. одною духовною родиною. Треба лише подбати про добір легкої, приступної, цікавлячої лектури. На сі Збори приходять радо ті, що мають приступити до Бр., і члени родин братчиків. Раз у році відбуваються в церкві по Богослуженню загальні збори Брацтва, на яких душпастир дає справоздання з поведення і роботи членів Бр. та про способи дальшого, красшого розвою.

Для приміру наведу деякі актуальніші ухвали:

1. Післати 2 членки Бр. на науку роботи цвітів, які відтак й самі їх робили би до церков парохії і підучили дівчата з громад, які належать до парохії так, щоби дівчата з даної громади самі вміли свою церкву прикрашувати цвітами власної роботи. Сю ухвалу переведено з таким успіхом, що не лиш роблять самі під проводом провідниці кружків і „учительки“ Бр. цвіти до своїх церков, але і приймають замовлення з чужих парохій. Цвіти роблять до церков 2 рази в році, а то перед Різдом Хр. і перед Великоднем — без усякої заплати, а на папір і листя складаються члени Бр. даної громади.

2. Члени Бр. мають прибирати через ціле літо і осінь свою церкву, де припадає чергове Богослуження, в живі цвіти. Сю ухвалу дуже радо переводять, насіння цвітів купують і плекають нарочно членки Бр. в своїх городах.

3. Кожний член Брацтва пристроїть образ в своїй хаті, особливо образ Серця Хр. і Пр. Діви, цвітами своєї роботи. Сю ухвалу виконують так солідно, що тепер хати перемінені в „неувдаємий“ цвітник.

4. Члени Брацтва вишлють своїм коштом одну з дівчат на курс ручних робіт, де о. настоятель скаже. Ся ухвала мала такий наслідок, що тепер поширено гарні роботи домашнього мистецтва в парохії так, що друга хата має гарно вишивані подушки, обруси, ручники та тій ухвалі завдячується, що нарід набрав замилювання до того, що красне, і зачав елімінувати жидівську тандиту. Недавно ті дівчата вишили стилевий фелон до церкви в Воцаннях, який так припав до вподоби укр. селянству, що сі дівчата

дістали замовлення на 2 дальші фелони від чужих церков. І так поволи випирається з наших церков дорогі, чужі, не-раз разячо прості, крикливі без естетики, фабричні вироби, які по „кальваріях“ нашим людям накидається. Одна з дівчат Брацтва заробляє через зиму на ручних роботах до 300 зл., що в браку зарібків становить велику поміч для біднійшої родини.

5. На одних зборах в р. 1926 питав провідник Брацтва (провізор церк.), „як має Брацтво реагувати на прилюдне ширення протестантизму через приватного склепаря, який читає в своїм склепику надіслані книжки, що в них протестантизм захвалюється?“ Збори ухвалили бойкот його склепу, — а коли він про се довідався, книжки знесли, він і до церкви зачав ходити і на церковні потреби дає тепер найбільші складки.

6. Підчас війни Брацтво на зборах взяло на себе обов'язок добровільної складки для шпиталю з раненими в Рудках, де доставило безплатно 2.000 літрів молока парох завозив), за що отримало від військової спеціальної подяку.

7. На зборах підчас одного „голодового“ року ухвалило Брацтво зайнятися збіркою молока між заможнішими, а то для дітей бідаків, зарібників, які голодували. По думці сеї ухвалили і тепер не забувають члени Бр. за дрібні бідні діти, за хорих і радо ратують, чим можуть.

8. На зборах Бр. в двох случаях ухвалено зайнятися збіркою для двох родин, яким погинули одинокі корови та зібрали таку квоту, що вистарчила на закупно 2 ялівки для згаданих найбідніших родин, котрі дотепер благословлять почин братчиків практичної любови ближнього.

9. На одних зборах Бр. ухвалено зайнятися збіркою на захист ім. митроп. Шептицького, на „Укр. Червоний Хрест“, на „Сирітський Захист“ в Перемишлі, вислати 3 дівчата Бр. на виставу домаш. промислу ім. Анни Барвінок у Львові.

10 Члени Брацтва по рішенню на Зборах радо горнуться до церковного співу, та співають підчас Сл. Божої в церквах парохії і в сусідніх.

Члени Бр. беруть чинну участь в народних концертах по читальнях за дозволом пароха, однак в границях брацької ніжності, приличності і христ. етики.

11. На одних Зборах Бр. ухвалено, щоби члени Бр. здержувалися від уживання алькоголевих напиктів, а на сільській музиці не брали участи по заході сонця, що і додержують.

12. На зборах рівнож ухвалено, щоби членки Бр. вплинули на уломні, упосліджені від натури дівчата, щоби вони вступили до Брацтва, підучилися роботи цвітів, ручних робіт, а така гарна й ідейна робота виповнить гарним змі-

стом дні самотного їх життя. Ся ухвала, вельми благородна, дала гарні наслідки.

13. Збори членів Бр. ухвалили подбати, щоби по читальнях не ширено книжок і часописів протирелігійного змісту, які наш нарід ведуть на бездоріжжа.

Члени Бр. приступають раз у місяць до св. Сповіді. А щоби се для пароха не було надто утяжливим, приходять до сповіди в будні дні по 6—10 членів, складаються добровільно на тиху Сл. Божу так собі самі ухвалили, винагородження 3 зл. з дяком), яка на інтенцію присутніх відправляється. Гарний їх примір відвідин церкви на $1\frac{1}{2}$ години в будний день незвичайно будучо впливає на тих, що дома лишилися.

Мимо того в кожду неділю і свято має парох пересічно 50 людей до сповіди, які приступаючи до св. Причастія в такій кількості, що навіть слабших вірою будують, як се мало місце підчас світової війни, коли присутний в церкві поручник російської армії, вказуючи на маси, що приступали до св. Причастія, закликав: „клоню свою голову перед тими практикуючими вірними“.

По смерті члена Бр. уставляють (по думці ухвали) образ Серця Христ. в головах помершого члена і беруть на похороні греміяльну участь.

Моя практика показує, що Члени Бр. Ап. Молитви то армія духовна, яка за церкву, обряд, віру, рідне слово перша хотіла би в парохії потерпіти; заможні членки Бр. то найкрасші господині дома, найкраще виховують свої діти, а членки Бр. дівчата з причини їх взірцевого поведіння респектовані через мужеську молодь.

Членки Бр. то „діяконіси“, які творять добрі діла, відвідують хорих, вишукують голодних, годять посварених, поучують і скріпляють у вірі тих, в яких віра змаліла. На одно слід увагу звернути, а саме, щоби парох ніколи не позволяв Брацтву на відспівання брацького богослуження через самих членів Бр. без священика. — Знаю один slučaj, де парох на се позволив (сам був занятий), щоби дяк таке брацьке богослуження провадив, — сей з підвисшеного місця проводив співи, молитви, вкінці співав власні композиції ніби рел. змісту, що мало фатальні наслідки, о котрих тут годі писати.

По моїй гадці було би вказане злучити Брацтва Ап. М. в „Союзи Брацтв“ деканату, які під проводом вибраного Виділу Союза повели би наші Брацтва Ап. Мол. на користь нашої віри церкви і народу.

о. Др. Г. Костельник

Надзмісловий світ *)

1. Поділ світа на змісловий і надзмісловий такий старий, як релігія в людському роді. Всі релігії тісно злучені з надзмісловим світом так, що без того світа не може бути й мови про властиву релігію. Інша річ, що ані змісловий, ані надзмісловий світ не були завсіди і всюди однаково розуміні.

Найпримітивніше поняття надзміслового світа є те, після котрого єства надзміслового світа (Бог, духи і т. д.) є такої самої природи, як і річі зміслового світа, тільки що в звичайних обставинах для чоловіка річі надзміслового світа скриті. В той спосіб розуміли своїх богів старинні поганські релігії. Після нинішньої науки про змісли се певне, що змісли не охоплюють усіх примет матеріального світа, так отже навіть матеріальний світ можна поділити на змісловий та надзмісловий. Користуються тим поняттям усякого роду моністи, коли фізичні й психічні явища зводять до одного коріння, який мав би знаходитися в об'ємі надзміслового світа. „Надзмісловий світ“ тут не є нічим іншим, як другою стороною матеріального світа. Алеж властиве поняття надзміслового світа містить у собі, яко сутню примет, не тільки се, що річі надзміслового світа є неприступні для наших зміслів, а також те, що сі річі є зовсім інакшою природою, як річі матеріального світа. Отже питання: чи є надзмісловий світ? — коли хочемо піднести те, що в ньому саме спірне, — треба так розв'язати: Чи єствує Бог, духи, душі? На яких свідощах ґрунтується віра в так понятій надзмісловий світ?

2. Ворогом надзміслового (духового) світа є матеріальний світ, а властиво вражіння, які викликає й лишає сей світ у нашій свідомості. Сі вражіння є: 1) незвичайно сильні та 2) виразні; 3) організація нашої природи така, що матеріальний світ виступає перед нами яко безпосередньо даний; 4) тому, що вражіння матеріального світа незвичайно сильні й виразні, стремлять вони до ексклюзивності так, щоби тільки матеріальний світ признати за єствуючий; 5) те стремління до ексклюзивності матеріального світа піддержує також призвичаєння до матеріального світа, яке повстає в наслідок щоденних живих наших зносин з тим світом.

*) Отся розвідка написана автором ще в 1921. році як V. часть „Причин атеїзму“, з котрої то праці дві часті („Сотворення“ й „Моральне зло“) вже були печатані в „Ниві“.

Ось саме тут знаходяться головні причини новочасного атеїзму. Переконаємося про це, коли річ подрібно заналізуємо в тій частині, де буде мова про психологічних причин атеїзму. *) А тут подамо тільки загальні пояснення моментів, які ми піднесли. Око так збудоване, що безпосередно самого себе не бачить, а бачить лише ті предмети, що перед ним. Аналогічно наша душа безпосередно не „бачить“ самої себе, але її зір звернений на зовнішні предмети. Душа пізнає саму себе тільки рефлексивним думанням. А отсе рефлексивне пізнання не відзначається ані здалека такою силою та виразністю, як пізнання матеріального світа. Матеріальні речі даються зобразити, а психічні явища не даються зобразити. Тому-то психічні явища, яко предмети нашого розважання, завсіди лишаються тільки наче в імлі, наче тільки якась казка; і годі через довший час безпереривно приглядатися їм, бо вони зникають зперед наших духових очей. А змислові предмети вповні піддаються нашим довільним операціям: їм можемо приглядатися, доки тільки хочемо; можемо їх досліджувати різними змислами (зором, дотиком і т. д.) і з легкістю можемо їх порівнювати між собою: можемо їх міряти, важити; вони підходять під математичні формули — отже під правила наглядної точности, а се збільшує певність у пізнанню. Так на пр. не може бути нічого певнішого як наші думки, яко такі; а однак, коли розважаємо їх внутрішню природу, то вони представляються нам як щось невхопимого, як щось, що не має свого позитивного змісту. Відси то походить, що вражіння матеріального світа, які входять у нашу свідомість з цілою виставою сили — наче переможець-тріумфатор, легко засідають тут на престолі, а всі думки про надзмислові (духові) ества легко потискають у кут, і тут їх представляють тільки наче якусь тінь, наче якийсь привид чи сон. І легко зможе зродитися в свідомості заклчення: „Єсть тільки матерія, єсть тільки фізичний світ...“ Діється се в свідомості так, як у державі: хто добився влади, той веде екстермінаційну політику супроти всіх своїх противників. А більші верстви потягає він за собою вже й задля самої своєї сили. Думаю, що порівняння з державною властю для людей нинішнього часу, які самі були свідками різних великих змін у державі, буде дуже повчаюче.

3. Матеріалісти, сензуалісти, емпіристи всіх часів та всіх відмін хапаються того, що в нашому пізнанню виступає найяскравіше, сказати би: найкрикливіше, тобто: матерії та змислів. І сліпо того держаться. Матеріалісти кладуть вагу на предмет пізнання; сензуалісти на середник пізнання; емпіристи на межі пізнання, які після них ма-

*) Отсеї частині актор покищо не викінчив.

ють бути тотожні з об'ємом людського досвіду. Всі вони годяться*) в тому одному: що єсть тільки фізичний світ, а надзмісловий світ се лише „старосвітська казка“.

Якжеж вони доказують своє основне твердження? Головний їх доказ отсей: У світі виступають матеріяльні єства яко щось позитивного, яко субстанції. Се, що звичайно називається духом чи душею, ніколи не виступає само про себе, лише завсіди в нерозривній злуці з матерією. Отже не маємо права припускати, що дух міг би єствувати й без матерії. А се стільки значить, що психічні прояви треба вважати за спеціальні прояви матерії. — Дальшими аргументами матеріялісти властиво не доказують неєствовання надматеріяльного світа, тільки подрібніше розвивають свій світогляд, стараючися на підставі самої матерії вяснити всі появи в світі.

Нас тут не обходять ті різні теорії, якими філософи стараються звести фізичні та психічні явища до спільного коріння. Для нас головне питання: чи єствує надматеріяльний світ, чи ні? А хто заперечує надматеріяльний світ, сей може покликуватися тільки на той головний аргумент, який ми навели.

Щож варта сей аргумент? Він односторонній, бо бере під увагу тільки один одинокий факт, а цілу плеяду противних фактів замовчує, начеб їх не було. Се правда, що ми в досвіді стрічаємо психічні появи тільки в злуці з матерією. Однак сей висказ, що би йому не приписувати більшого значіння, аніж він у дійсности має, треба так доповнити: в правильнім загальнім людським досвіді стрічаємо і т. д. Атжеж завсіди були і є на світі одиниці, котрі рішучо твердять, що їм доводилося стрічати духів і без тіла. Матеріялісти а лишне відкидають такі твердження поодиноких людей, зводять ті незвичайні прояви на привид, на пустий обман — тощо. Одначе ся справа не така проста, як вона матеріялістам, чи загалом атеїстам представляється. Отже вже й тут матеріялісти не беруть під увагу тих незчислимих моментів, якими психічні прояви свідчать, що вони ніяк не даються звести на матеріяльні прояви. Певна річ, що матеріялісти й самі находять тут трудности, однак вони вдоволяються тим небулярним: „якось воно мусить годитися, коли разом виступає...“ В усіх світоглядах головне сформовання свідомости. Коли вже раз чоловік пристав на якусь підставову

*) Маємо тут на думці внутрішню послідовність (льогіку) тих філософічних світоглядів, а не поодиноких людей, які були їх прихильниками; в дійсности деякі з тих осіб у наслідок виховання й проти внутрішньої послідовности свого світогляду приймали надзмісловий світ, як на пр. французькі священники: матеріяліст Петро Gassendi (в XVII. ст.) та сензуаліст Condillac (у XVIII. ст.).

думку, то перебирає також її суцільну льогічність. А думка противній думці смертельний ворог. Коли вже хтось стоїть при тому, що матерія є α та ω в буттю, то противній тій думці факти й моменти в його свідомости не будуть допущені до повного слова; їм буде вільно лише стільки сказати, щоби не демаскувати думки, яка сформувала свідомість на свій лад. Хто безправно засів на престолі, той мусить бути тираном, бо довкола себе бачить самих ворогів. А хто хоче кожному дати належне йому право, сей мусить усіх до кінця й совісно вислухати.

Психічні закони не даються звести на фізичні. Се — можна сказати — аксіома в нинішній науці. Приймають нині отсю аксіому навіть філософи, котрі не признають (особового) Бога. (Для приміру гляди розділ під загол.: „Душа і тіло“ в „Психології“ Harald-a Höffding-a, польський переклад А. Mahrburga, Warszawa 1911.) Вони приневолені далше відсунути єдність фізичних і психічних появ — далше, чим се видавалось типовим матеріялістам XVIII та XIX віків. Смішне нині порівняння тих матеріялістів, що мозок так виділює з себе думки, як пр. нирки міч... Смішна їх надія, що колись (з розвоєм науки) прийдуть часи, коли люди вже не потребуватимуть учитися, щоби стати вченими, і не потребуватимуть родитися талани (поети, музики і т. д.), але стануться вченими, поетами і т. д., коли заживуть відповідно спрепаровані хемічні субстанції...*) (Розуміється, якби матеріялізм був оправданий, то се було би можливе.)

Щоби виказати, що психічні появи є чимсь зовсім иншим, як фізичні, для сього не потребуємо багато слів тратити. Тільки пригадаємо собі те, що ми вже вияснили,**) говорячи про органічну природу, про моральні закони, про свободу людської волі. Вже між найпримітивнішим органічним еством а неорганічною матерією лежить непромостима пропасть. В органічному естві є якась осібна сила, якась осібна природа, додана до матерії, і саме та природа становить різницю між органічним еством а неорганічною матерією. Ми виказали, що прикмети людської волі просто противляться прикметам матерії: людська воля може зачинати своє ділання сама від себе, а матерія може ділати тільки під впливом зовнішнього імпульсу; ділання людської волі не дається вхопити в математичні формули, ділання матерії точно підходить під математичні формули і т. ин. Моральний закон, якому піддана людська душа, свідомість, акт пізнання,

*) Найпростіше було би: їсти людський мозок!

**) В попередних статтях.

чуття — все те свідчить, що прикмети людської душі є зовсім іншого рода, аніж прикмети матерії. Всяка матеріальна річ обмежена на свою дійсну величину в просторі і на даний момент у часі; отже якби думання було матеріальним процесом, то ми не могли би поняти якоїсь більшої величини від тої, котру займає наш мозок; ми не могли би думками вихилитися в будучність та в минувшість і т. ін. Частиці в матерії ествують одна побіч другої, а про думки та про чуття не можемо сказати, що вони ествують одно побіч другого. Стоплювання многих понять в одно поняття,*) многих психічних актів в одну свідомість — се щось такого своєрідного, що воно зовсім противне законам матеріального світа, оскільки ми ті закони знаємо. А ми мусимо просуджувати природу матерії після того, що знаємо, а не після того, чого не знаємо. Годі отже сущну різницю між психічними і фізичними проявами відкидати в той спосіб: Хоч психічні та фізичні прояви виступають перед нами яко такі, котрі не даються нами звести до одного спільного пня, то вони всеж таки мусять належати до одного пня. — Сеж значило би опрокидувати звісне через незвісне.

Як ми вже сказали, годі вичислити всіх тих моментів, котрими наша душа свідчить, що вона є своєрідною природою, а не спеціальною прикметою матерії. Чоловік, що в своїй свідомості почувається яко особняк, збирає ці моменти через ціле своє життя на кожному кроці: його свідомість, думки, воля, совість, любов, гнів, жаль, гріх, каяття, віра, надія, правда і лож і т. д. повчають його в тій річі. І не диво, коли народи всіх часів та всіх сторін світа жили і живуть у тому переконанню, що в чоловіці є якийсь дивний принцип, відмінний від матерії, якась відмінна природа — душа. Не диво, коли найбільші уми в людському роді Плятон, Аристотель, св. Тома з Аквіну, Descartes, Leibnitz, Коперник, Newton, Kant і ин. були того самого переконання.

4. Не можуть ослабити сього переконання ті подвиги матеріалістів, де вони покликуються на се, що психічні ділання залежні від фізичних. Кожному психічному діланню відповідає якийсь фізіологічний рух у мозку; ушкодження якоїсь части мозку (апоплексія потягає за собою наслідки також у психічному життю утрата мови, пам'яті, спеціальних понять...). Отже — заключають з того матеріалісти психічні процеси вдійсности є процесами мозкової субстанції. Одначе сей аргумент не є нічим іншим, як специ-

*) Так н. пр. щоби повстало поняття трикутника, мусять в одно стопитися отсі поняття: щось, площа, лінія, рівний, 3, кут. Алеж також ці поняття по більшій часті в вже зложені.

фічним повторенням того підставового аргументу, що „психічні появи в досвіді завжди виступають у нерозлучній звязи з матерією“. І в обох тих формах сього аргументу заключення матеріялістів не є оправдане. Коли вже раз душа на сьому світі виступає в субстанціяльній звязи з (своїм) тілом, то нема в тому ніякого дива, якщо психічні процеси є залежні від фізіологічних.

Наше заключення не може дальше посунутися, як до тої точки, що психічні процеси залежні від фізіологічних процесів людського тіла. А що вони мали би бути тотожними з фізіологічними процесами, се не тільки *gratis asseritur*, але навіть у супереч фактам. Атже психічні процеси не даються поняти яко матеріальні процеси.

Сю залежність психічних процесів від фізіологічних оборонці душі вміло й достаточнo вияснюють. Психічні процеси залежать від мозку яко від свого середника, через котрий душа діляє. Така залежність може заходити навіть між двома окремими субстанціями. Так н. пр. не може чоловік грати на попсованому фортеп'яні.

Переконаємось отже, що нема ніяких таких аргументів, котрі слушно опрокидували би існування душі; а всі труднощі, які тут заходять, даються достаточнo пояснити.

5. З того, що ми досі сказали про душу, вповні оправдано можна лише стільки заключати, що душа є своєрідною природою, зовсім відмінною від матеріальної природи. Але чи душа живе також по смерті тіла? Чи є духи також без тіла? Ось наше властиве питання тут на сьому місці, коли говоримо про надзмісловий світ. Розпадається воно на дві частини: а) Чи Бог є духовий? б) Чи душа живе й по смерті тіла? Вперед відповімо на се друге питання.

Не є се все одно доказати: що душа є своєрідним принципом, а доказати: що душа живе також по смерті тіла. Атже всяке органічне істство має свою „душу“, яка також є своєрідним принципом, а не матеріальним. Одначе з того ще не виходить, що „душі“ всіх органічних іств живуть також по смерті свого тіла. Треба нам отже оглянутися за іншими аргументами.

Єсть старий доказ на безсмертність душі, який ґрунтується на поєдинчості душі (*argumentum ex simplicitate animae*). Оскільки знаємо, перший раз приходить сей доказ у Платона.

Він так представляється: Душа се поєдинче (*simplex*) істство без ніяких складових частин. Отже вона не може поділитися на частини; а се значить, що вона не може пропасти. Отже душа є безсмертна.

Годі однак сьому доказови признати повну слушність. А се з тої причини, що він бере під увагу тільки одну

форму пропадання — себто: в наслідок розкладання на часті, а замовчує властиву форму пропадання — тобто: цілковите вигаснення єства. Розложенням на складові часті річ навіть не мусить пропасти: так матерія, розложена на часті, не пропадає. Розложенням на часті завсіди пропадає тільки цілість річи. Так н. пр. збуренням хати зникає цілість хати, однак остається матеріял, з якого вона була збудована. Саме отся форма пропадання зводить людей так, що вони її генералізують і абсолютизують. Щоби матерія пропала, мусіла би просто вигаснути, а не розложитися на часті. Отже хоч душа поєдинча, то вона могла би в той спосіб пропасти. Вдійсности так пропадають усі „душі“ звірят, хоч вони також поєдинчі.

Щоби обговорюваний аргумент набрав сили, треба би його змінити в той спосіб, щоби він покликувався не на поєдинчість, але на субстанціальність душі. Людська душа в порівнянні з „душами“ звірят така звершена, що вона є не тільки своєрідною природою, але навіть субстанцією; тільки що в тілі виступає в органічній звязи з тілом. Отже, яко така, вона може єствувати і по розлуці з тілом.

Однак з того аргументу ще не слідувало би, що людська душа безсмертна, (с. є. що вона має жити на віки), тільки що по смерті тіла жде нас ще друге життя. Властиві докази на „друге життя“ душі можемо черпати зі стану моральних законів на сьому світі та з інстинкту нашої душі. Моральні закони тут у сьому життю не мають остаточної екзекутиви, а вони доконче мусять мати повну екзекутиву, бо інакше перестали би бути законами. Се може наступити тільки в другому життю. Ось се чільний доказ у тій проблемі, а такий могутній, що, хто його заперечує, послідовно повинен би заперечити цілу людську природу: повинен би згодитися на се, що чоловік є аморальне єство та що чоловік так може й має жити. Піддержують сей аргумент непоборимі інстинкти людської душі, як творення понять про Абсолюта, про вічність, про безконечність, природна склонність до віри в Бога, жадоба пізнати ціле буття (почин і кінець), жадоба якогось незвичайного надземського щастя, страх перед смертю, який переслідує нас через ціле життя, і т. ин. Все те свідчить нам, що по тілесній смерті ще щось нас чекає, що перед нами ще „друге життя“.

Инша річ, що також сей аргумент сам собою ще не може вповні ясно переконати нас про властиву безсмертність душі. Він вповні певно каже лише стільки, що по сьому життю жде нас ще одне життя, якесь висше життя. Але чи те життя має тревати на віки віків, се переступає його властиву силу. Якби курятко в яйці могло

думати, з певністю могло би переконатися про се, що його жеде ще якась інше життя, де йому придадуться очі, ноги, дзюб і т. ін. (що в яйші для нього зовсім зайве); але чи те друге життя буде вічно, чи лише до часу тревати, про се куря не могло би довідатися. Хиба тільки з того, що природа наводить нас на поняття вічності, можемо догадуватися, що в другому життю матимемо до діла з вічністю (отже що друге життя буде вічно тревати), бо таких провідних понять природа не дає нам на марне — атже се одно з оружій, яким нас природа - мати вивінувала для боротьби за наше „єствовання“. Сю думку гарно віддають німецькі стихи: *Ich habe Unsterblichkeit im Sinn, und gerade das ist der Beweis, dass ich unsterblich bin!* *)

Певна віра у властиву безсмертність душі ґрунтується на об'явленню, як н. пр. і се, що у Бозі є три особи.

(Продов. буде)

Місії

ПІДЛИПЦІ, дек. золочівський. В днях 12—17. VI. 1926 р. відбулася місія в Підлипцях. Се вже дев'ята місія в золочівськiм деканаті в часі ювілею св. Йосафата. Місія в Підлипцях відбулася під проводом оо. Василіян (оо. Манько, Лучинський, Котович), а до помічі в богослуженнях і в часі сповідий послужили майже всі оо. кондеканальні.

На сім місці треба піднести ревність і енергію о. пароха Кедринського, який перед двома літами, будучи завідателем в Тростянці малім, урядив там місію з великим успіхом, а тепер, ставши парохом Підлипець, доложив всяких старань, не щадив ні сил ні жертв, щоби і сю свою нову парохію відродити духово в ювілейнім часі. Перша наука почалася серед зливноґо дощу і блискавиць, але на-рід тим не відстрашився. На початок місії прийшли навіть сусідні процесії з Івачова і Плугова. Другий день місії знова почався дощем і непогодою, але народу була повна церква. Третій, четвертий і п'ятий день місії були дуже гарні. І коли прийшлося вкопувати місійний хрест, відбулася процесія з найбільшим торжеством. До посвячення хреста стануло 14 священників разом з о. шамбеляном Дром Юриком з Золочева, який довершив посвячення і на закінчення відправив Службу Божу. Крім гарно виголошених проповідий, незвичайне вражіння викликували і степенували релігійний настрій світляні образи, які продукував

*) Цитов. після Prof. Udeis: *Der moderne Gott!* Berlin 1908. Стр. 22.

щоденно вечером у церкві при помочи скіоптікона о. Лучинський. Нарід мов на яві бачив гарно віддані сцени з життя Ісуса Христа, цілу Голгофту і образи з життя Пр. Діви.

До сповіди приступило около 1500 осіб. Діти мали свій день до сповіди і св. Причастія, а катехизацію над ними обняв великий приятель діточих сердець о. Лучинський.

В. Л.

В п. ТАТАРИНІВ дек. комарнянського відбулася від 10—14. жовтня 1926. р. заходом місцевого пароха о. Евд. Васильчака духовна місія під мистецьким проводом о. Івана Фединського, пароха Любіня великого, дек. горюдецького, і золотоустого проповідника о. Євгенія Костишина, пароха Балучина, дек. глинянського. — Товпи народа з Татаринова і сусідних сіл нетерпеливо вичікували прибуття оо. місіонарів, котрі в супроводі численної, народними барвами пристроєної, бандерії прибули о 5. год. вечер. При вході в церкву о. парох привитав короткою промовою оо. місіонарів, віддаючи їм ключі від церкви, а ті, вступивши в церкву, виголосили 2 проповіді. Всі науки оо. місіонарів були глибоко обдумані і так краснорічиво голошені, що постягали людей також з околичних сіл. Церква не могла помістити народа, тому науки голошено коло церкви, де відбувалися також всі богослуження.

Оо. місіонарі виголосили також 4 станові проповіді: для дівчат, хлопців, господинь і господарів в церкві при затворених дверех, а люди з тих наук виходили дуже зворушені і глибоко переняті ними. О. Костишин виголосив надто науки до шкільних дітей, котрі другого дня місій приступили до св. Сповіди, а третього дня до св. Причастія. За ті науки належить о. Костишинови повне признання.

Кожного дня сусідні священики служили по черзі богослуження, а третього від 2. год. пополудні почалася сповідь вірних, котрої слухали всі деканальні священики. Четвертого дня в храмовий призник Покрова Преч. Д. М. від 6. год. рано до 1-о пополудні слухано св. сповіді так, що до спільного св. Причастія приступило понад 2.000 людей Торжественну Сл. Божу з двома діяконами відслужив о. декан Пелех з Лівчиць, котрий через весь час місій був присутний.

По укінченій Сл. Божій поблагословив о. декан місійний хрест, прикрашений квітами і медаліками, почім начався величавий похід з хрестом улицями села при участі кількатисячної товпи народа.

По закопанню хреста виголосив науку про значіння місійного хреста о. Фединський, а нарід з сльозами горнувся товпами до ціловання хреста. Старші люди згадували

місію з 1901. р., але таких наук, як тепер чули, не памятають і такого здвигу народа не бачили.

Дня 15. жовтня о 6. год. рано в присутности цілої парохії зложив в церкві о. парох подяку оо. місіонарам за їх працю з просьбою прибути за рік на св. Покрову на відновлення місії, а нарід серед плачу і ридання прощав їх, вистелюючи зіллям дорогу около $\frac{1}{4}$ км., де чекали їх підводи і бандерія 61 коний, котра відпроварила оо. місіонарів аж до Комарна.

Мило згадує нарід ті дні і всі просять Бога дочекати відновлення місії.

ОДРЕХОВА дек. сяніцький. Заходами о. П. Ясеницького, місцевого пароха відбулася св. місія в днях 3—6. грудня 1926 р. Одрехова се парохія, найдальше висунена на захід в сяніцькім деканаті, числить 2.500 душ, з одною гарною, мурованою церквою. Місійні науки голосили ОО.: Іван Цегелик, К. Полянський і Н. Гентіш. Невтомимі ОО. місіонарі, котрі почавши від першої місії в деканаті (Сянічок—Прусик), майже по всіх місіях в деканаті проповідали Слово Боже аж до останньої місії в селі Сухерова Мимо зимової пори нарід горнувся до церкви слухати ОО. місіонарів і до св. Тайн. ОО. місіонарі не жалували ні труду ні праці. Місія для парохії Одрехова була правдивою „овечою купіллю“. Закам'янілі грішники сокрушилися і покалися. Вистарчить згадати, що до св. Причастія приступило 2.000 душ і шкільна дітвора. Нарід був дуже перенятий місійними науками, а люди, розходячися зпід місійного хреста, говорили: „Ми ще такої хвилі не бачили і не чули таких наук“.

о. В. Р.

В МОЛОДЯТИНІ, дек. Пістинь, відбулася старанням місцевого пароха віднова місії в днях від 8—14. січня с. р. під проводом оо. Редемптористів із Станиславова.

Нарід, памятаючи величаву місію з 21. лютого 1926. р., нетерпеливо доживав обіцяної віднови.

Всі придорожні хрести і каплиці в селі прибрано вінками. Молодь построїла майстерно привітну браму, а церкву пристрєсно гірляндами та світлом.

Другої днини Різдва Хр. т. є 8. І. прибули ОО. Місіонарі. Нарід урадований повитав великим здвигом незабутих „отців місіонів“, спроваджуючи їх процесією, серед співу, світла і дзвонів до Божого Дому.

І хоч була студена зима, церква була весь час битком виповнена вірними, що лакомо ловили золоті слова, що пили невибагливо, спокійно, а так ясно, переконуючо, щиро — від серця та в серце.

І згадалися всі обіцянки, постанови, присяги, відновлено обіт, зроблений в св. хрещенню, розпам'ятано найважніші

правди віри та останні річі, і оновилася душа, скріпилася віра, зросла надія і любов.

Дванайцять священиків сіло до слухання св. сповіді. Висповідалось понад 2.000 народу, зросло Тов. Серця Христового.

В пам'ять віднови місії поставив один з парохіян великий гарний дубовий хрест на місці, де колись була старенька церква.

о. К. Б.

Нові книжки

Biblische Geschichte für das Bistum Breslau. Amtlich herausgegeben vom Fürstbischöflichen Ordinariat zu Breslau. Freiburg im Br. 1927. Стр. XVI+308+12 (географічні образки і мапи). Старий Завіт обіймає 127 стр., решту Новий Завіт.

Се видання доведене до досконалости. Прегарні ілюстрації, а в додатку кваєвиди з св. Землі, мапи — се найдеться і в інших німецьких виданнях. Видання бреславської єпархії особливо відзначається точністю і проглядністю опрацювання біблійного тексту. Параграфи короткі, а кождий поділений на уступи з своїми власними заголовками. Так пр. 78. Judith (Jud. 7—16), підзаголовки: 1. Holofernes vor Bethulia. 2. Judits Gottvertrauen. 3. Judith im Feindes lager. 4. Tötung des Holofernes. 5. Judits Triumph.

При кінці книжки в додатку поміщені уступи з святого Письма Старого і Нового Завіта. Наші автори біблійної історії повинні взоруватися на сім німецьким виданням *К*.

Омелян Каім: Книга пророка Йони — учебник і читанка на час св. посту. — Проповіді на великий піст за дозволом автора і накладні в Ротенбургу переклав о. Плятон Карпинський, гр. кат. парох Острівця. Жовква 1927. Стр. 43. Ціна? На зміст книжочки складається шість проповідей, які легко читаються. Душпастирі зможуть покористуватись ними.

„Natio“, ч. 1—2. Січень—лютий 1927. Журнал присвячений національним справам у Польщі. Зміст: Др. Дмитро Левицький: Сучасне політичне становище української нації. Фабіян Єремич: Білоруси, їх політичне становище і змагання. Ісаак Грінбавм: Жидівська справа. Ервін Гасбах: Німці в Польщі. Др. Д. Ольсейко: Минуле і сучасне Литовців у Виленщині. Хроніка. З життя: українського, білоруського, жидівського, німецького і литовського. Всі стат-

ті писані в мовах: польській, німецькій, французькій та англійській.

Журнал сей почав виходити у Варшаві для інформовання заграничного свѣта про положення непольських народів під Польщею. Видає його УНДО спільно з національними організаціями Білорусинів, Жидів, Німців і Литовців під редакцією д-ра Павла Лисяка. Адреса редакції: Варшава, вул. Пекна 18, М. 6. Ціна одного випуску 2 зол.

ЕЛПИС. Праці професорів Православного Богословського Виділу Варшавського Університету. Кн. I. Варшава 1926. Статті печатаються в польській, українській, російській і французькій мовах. Зміст: Пастирское изучение людей и жизни по святоотеческимъ творениямъ (митроп. Діонисі). Українська вимова богослужбового тексту в XVI віці (І Огієнко). Філософський ідеалізмъ въ древней Греції (Ник. Арсеньевъ). Chrześcijaństwo w Europie wschodniej w połowie X.w. (Wacław Zajikyn). Bibliografja.

Духовний Сіач церковно-народний ілюстрований тижневик. Рік I. Чч. 1—6. Варшава. Сей новий часопис видають православні.

Добра Книжка часопис присвячений поширенню української книжки. Виходить квартално. Ч. 1 (2). Друкується в 12.000 примірників і розсилається даром усім читальням, кооперативам книгарням, видавцям, учителям, священикам, інтелігентам та визначнішим селянам й міщанам.

Всячина

„Навчаюча церква“. В католицькій церкві здавна прийняте розмеження церкви на „навчаючу“ (ecclesia docens) і „слухаючу“ (eccl. audiens). До навчаючої належать тільки єпископи, а до слухаючої всі інші члени церкви, отже й священики. Таке розмеження має свою підставу в догмах католическої церкви, що відносяться до властей єпископа. Тільки єпископи мають на соборах рішати й голос — себто: право декретовання науки церкви. Для священиків, як видно, немає властивого місця в тому розмеженні. Вони зачисляються до слухаючої церкви, а в дійсності вони є головним чинником, який силою свого уряду а не з випадкового поручення, як пр. учителі, що навчають у школі релігії, навчає в церкві. Очевидна річ, що тут входять в гру два відмінні моменти: а) вчити - рішати про нуку й б) вчити - обуча-

ти людей. З огляду на перший момент священики не належать до навчаючої церкви, але з огляду на другий момент належать.

В наукових богословських книжках се легко вяснити, щоби оминуту плутанину і неясність. Зате в підручниках для дітий прийнятий поділ церкви на навчаючу і слухаючу спричиняє немало клопоту і плутанини. Возьмім для ілюстрації відповідне місце з найновішого нашого підручника християнсько-католицької релігії для вселюдних шкіл, що його написав о. Рудович.*) В параграфі 76, де викладається наука про Христову церкву, кажеться дослівно так: „Є церков навчаюча і слухаюча. Навчаюча церков се папа й єпископи, а їм помагають священики, що також учать вірних, відправляють Службу Божу й уділяють вірним св. Тайни. Всі вірні належать до слухаючої церкви“. Строго логічно священики після тих слів загалом не належать до церкви, тільки є помагаючим чинником у церкві, як пр. слуга не належить до родини, тільки помагає родині. Кажеться тут, що священики „також учать вірних“ (отже священиків протиставить ся вірним) і що „всі вірні належать до слухаючої церкви“. Автор замовчав, що офіційально священики також зачисляються до „слухаючої церкви“, — замовчав, щоби дітям не здавалося, що сам собі суперечить. А якби хотів дітям належно вяснити цілу справу, то при прийнятті розмеженню членів церкви мабуть не дав би ради. Ажте священиків є сотки разів більше, як єпископів, і вони то мають обов'язок і в церкві і в школі навчати людей Христової науки. В діточій голові не може поміститися така концепція, що те, чого є більше, має бути тільки додатком до того, чого є значно менше. Смішно виходить, якщо внук мав 2 крейцарі і просив бабцю: „дайте мені, бабцю, ще 7 крейцарів, щоби я собі купив пачку тютюну“ (автентичне). Або що 100 косарів „помагають“ дідичеві косити збіжжя, а не „косять“. А дітям саме такі образи заповняють уяву

З огляду на сю трудність я запропонував би розбити прийняте двочленне розмеження членів церкви на трочленне. Єпископів назвав би я „володіючою“ церквою, єпископів і священиків „навчаючою“ церквою, а вірних „слухаючою“ церквою. Так уступила би плутанина і для священиків найшлось би властиве місце в розмеженню церкви. Ясно, що термін „володіюча“ церква мав би заступити значіння поняття „вчити - рішати про науку“ (мати право декретовання науки), яке дотепер у ка-

*) Вибільний Катехизм християнсько-католицької релігії для вселюдних шкіл. Львів 1926. Стр. 158.

тол. богословських книжках вибивалось на чільне місце. А сей термін zarazом виразно вказує й на інші власти єпископів.

о. Др. Г. Костельник

Чудо чи сугестія? В Румунії, в селі Раданці, вернув з Америки Василь Кліпе з долярами. Його швагер, Андрій Сілі, вивів його до ліса і підняв на нього сокиру, щоб його вбити. Василь просив його: „Накрий мене коцом, щоб я не бачив, як ти мене вбиваєш“. Андрій послухав і підняв знов сокиру, щоб убити швагра. В тім моменті скорчилась йому рука і ціле тіло. Василь чекав на смерть і дивувався, що через довший час не відчув ніякого удару. Відкрив коц, а його швагер стоїть над ним з піднятою сокирою начеб скамянілий. Пішов Василь до села, віззав людей, котрі висадили Андрія на віз і відвезли до шпиталю. Андрій заедно держав сокиру в піднесеній руці, і годі йому було виняти її з руки. Мусіли відрізати топорище, але кавалок з нього остав йому в руці. Лікарі не могли йому допомогти. Третього дня зі страшним ревом Андрій помер. Василь збудував капличку в честь Богородиці на тому місці в лісі, де Андрій хотів його вбити. Чи се властиве чудо, чи сугестія? На всякий випадок се дуже придатний примір для проповіді.

Polonica. Сальцбурська *Kathol. Kirchenzeitung* в ч. 6. з с. р. майже в цілости випечатала статтю о. Горчинського (*Kirchenzeitung* подає „Holezynski“), яка була випечатана в „Новій Зорі“ ч. 36 з 1926. р.

В тій самій німецькій газеті в ч. 4 з с. р. випечатана стаття ks. Pechnika, звісного оборонця польських справ, під загол. „Polonica“, де автор „опрокидує“ всі заміти, що були появилися в *Kirchenzeitung* ще в 1926. р., а виходили на некористь Поляків. Очевидно, автор так пере свою річ, що всі вини звалює на Українців. Є там мова про те, що Українці з національних мотивів не хочуть прийняти celibатської реформи, а Поляків „ein solcher „Nationalismus“ mutet ganz fremdartig“; про шкапліри, про вервицю, про календар, про коханих „Вірменів“, про абстиненцію галицьких Українців в польських процесіях і т. ин.

Редакція часопису подавала до сеї статті нотки, піддаючи під сумнів деякі твердження автора. Німцям відчинилися очі на правдивий стан головно тому, що на польським Шлеску мають своїх братів і знають, як їм ведеться. Редакція (в нотці) покликала на одну статтю в краківським „Przegląd Powszechny“ (ч. 481 з 1924. р.), де кажеться, що „в Польщі все на брехні стоїть“. На се ks. Pechnik відповів в „Gazet-i Kośc.“ ч. 9 з с. р., що а) „*Kirchenzeitung*“ в останніх літах обнизила „swój poziom“ і печатає статті переважно тяжкі і нецікаві; б) на купіозний цитак з „Przegląd-y Powsz.“: „Nie mogłem znaleźć u siebie te-

go zeszytu „Przegl. Powsz.“, ale kto zna to pismo, nie przypuści nawet, że ono mogło tak wyrazić się o całym narodzie i całej prasie naszej — nie wyjmując katolickiej i przeznaczonej dla duchowieństwa. Jeżeli ktoś tam napisał coś podobnego, mogło to odnosić się tylko do prasy partyjnej, walczącej z Kościołem i katolicyzmem“.

Ось зразок „опрокидувань“ сього автора! Наводять йому назву, число, рік і повні слова — а він не провірює факту (який дуже легко міг провірити), але снує свої „wynurzenia“, як йому треба... То раз безсторонна полеміка! Німецький часопис вдійсности навів правдиві слова „Przegląd-u Powsz.“, нічого не перекручуючи. Ось ті слова: „Як широка і довга Польща, даремно шукати би тут правди, бо всюди, завсіди і всі або її скривають або змінюють, коли не просто фалшують. Ніде се не виступає так ярко, як у прилюдному життю. Для ділання і поступовання тут лож стала правилом. Все стоїть на ложі. Ложю поборюється своїх противників; ложю обороняється своє становище; при помочи ложі впливається на маси і ложю твориться ложю пересяклі настрої, яких надуживається для осягнення ложних цілей. В тій загальній ворохобні проти правди всі однозгідно подали собі руки“. Слова ясно говорять самі про себе. Їх автор жалується на загальне явище в прилюднім життю в Польщі, без усяких застережень і без якоїсь спеціальної мети. Кс. Rechnik своєю постановою до тих слів також зі своєї сторони підтверджує їх правдивість.

Польські „маріявіти“ в останніх часах роблять заходи, щоби прилучитися до православної церкви. В тій цілі їздила їх делегация до царгородського патріарха. Там дістали відповідь, що сю справу може порішити тільки православна єрархія в Польщі. З „Gazet-i Kościeln-oj“ довідуємося, що маріявітів є звиш 100 тисяч. Важніші їхні осередки: Плоцьк, Плонськ, Цеглов, Лешно, Блонс, Лодзь і ин. Посідають 70 костелів, священників 36. Парохів і єпископів вибирає нарід. На чолі церкви стоять: архієп. Ковальський, трьох єпископів, двох електів (т. є. вибраних, але ще не висвячених єпископів), 30 священників, чин „Сестер Маріявіток“, що числить 600 „монахинь“, які поділені на три хори: „służebne, czynne, i bogomyślne“.

Бувший прем'єр Вол. Грабський признав був Маріявітам 500 зл. запомоги. А вони ті гроші відіслали назад і ще від себе додали 500 зл. разом з листом від архієп. Ковальського, де була заява, що Маріявити зобов'язались що року давати польській державі запомогу 500 зл., або й більше, як тільки зможуть...

На чолі кожної парохії стоїть парох і двох асесорів з народу. Вірні обов'язані платити на церкву не більше і не

менше як 2 зл. річно від кожного повнолітнього. Зате ніяких потреб нема. Священники є вегетаріани і всі жонаті з „монахинями“ т. зн., що в чині „Сестер Маріявіток“ є 36 „сестер“ замужніх.

Курси для конвертитів. Виленський архієп. Ялбжиковські zorganizував тримісячний теологічний курс для священників, навернених з православ'я. Як подають, теперішній курс числить 12 слухачів.

Студенти і релігія. „Академічний Комітет“ на познанським університеті урядив з початком сього шк. року анкету на релігійну тему. З 2040 учасників сеї анкети дало відповідь 1963 студентів і то 1670 подалося за віруючих, 227 за невіруючих, а 66 за „віруючих з застереженнями“. Отже 85·2% віруючих, а 11·2% невіруючих. Найбільше віруючих є між студентами з Познанщини, найменше з тих земель, що належали до Росії (російська школа!).

Статистика єпархії Лінц (в Австрії). Для порівняння з життям у наших єпархіях подаємо найновішу статистику єпархії Лінц. В 1926. р. висвятилось 13 (світських священників. Умерло 20 · 14 світських, 6 монахів). Єпископські візитації обняли 20 стацій. Місії або їх відновлення були в 61 місцевості. Основано 6 нових Марійських Конгрегацій. Звиш 1100 дітей легітимовано (стало *legitimi thori*). Від віри відпало 496 осіб, на катол. віру перейшло 261 осіб. Подружних розводів було 400.

В глибині Африки. Місіонар, о. др. Беркг, котрий по дев'ятьлітнім побуті в східній Африці повернув до Америки, видав незвичайно цікаву книжку під заг. „На слідах Пігнейців“, з котрої дещо подаємо.

І так пр. недалеко від Наіроки мешкає дуже релігійне плем'я Кікуїв. Вони вірять, що „гріх є коренем усього зла“ і спроваджує смерть. Також вірять, що смерть є заразлива, в виду того мусяться уникати небіщиків, щоби не стягнути на себе заразків смерті. Тому там мерця не ховають, але полишають його в хаті, а в стіні роблять отвір, щоби гієни могли легко дістатися до середини й пожерти небіщика.

Цікаві весільні звичаї має плем'я Вагікугу. Як лиш наречений зложив будучому тестеві титулом задатку дев'ять овець, посилає трьох приятелів з порученням, щоби напали з засідки на наречену, пірвали їй мимомовно плачу та вереску привели силоміць до дому його матери. Тут проводить дівчина дев'ять днів на плачу, а наречений перебуває тимчасом на польованні. Властиве весілля відбувається десять днів пізніше. Над ранком з'являються приятельки нареченої, щоби через голосне падькання виразити жаль ізза втрати товаришки діточих забав. Позістають вони в хаті через три дні й через увесь час плачуть та безнастанно ридують.

По їх відході молодий ставить хату, яка складається з кільканайцяти патикив і з кількох наручий великого листа та розпочинається подруже життя.

Члени племені Вакамба, котрі мешкають на сході від Наіроки, — мають — як на африканські відносини — високо розвинену штуку лічення зубів. По вирванню зіпсованих горішніх зубів заступають їх іншими, котрі витягають зі щоти антильопи. Такі „штучні“ зуби вбивають в отвори, повсталі по вирванню зіпсованих зубів, і обробляють їх молотком так довго, доки не осадяться з належною силою. Члени сего племені відзначаються незвичайним слухом, бо розмовляючи тихим голосом, знаменито розуміються на віддалі поверх сто метрів. *о. Ковалів*

Що говорять цифри. Землю замешкує окола півтора мільярда людей. Хочаби розмовитися з усіма племенами і народами, мусілиб ми знати 3064 язиків, а хочаби збудувати для кожної релігії по одній святині, мусілиб постройти 1100 храмів.

Смертельність людей представляється цифрово в сей спосіб, що на 1000 дітий вмирає 250 до сего року життя, а до 17 року половина, т. є. 500. З другої половини тільки 60 людей осягає 50 року життя, а двоє 70 рік. Протягом одного року вмирає 34 мільонів, а в одному дні 91.000, в одній годині 3.800 так, що можна сказати, що кожної секунди вмирає один чоловік.

Сі страти зістають вирівнані через народини, котрих є на рік о вісім мільонів більше, ніж випадків смерті. На цілій землі відбувається протягом одного року 40 мільонів хрестин, а $8\frac{1}{3}$ мільонів весіль.

Припустім, що сільський листонош відбуває що дня дорогу 18 кілометрів, що дає на один день 11,112 кроків. Є се праця не надто велика: не один листонош почувавсяб щасливим, якби не мусів відбувати ще більшої дороги. Але кількість кроків у місяць винесе вже 504 km, себто 311.136 кроків, а в році 6.048 km або 3,734.632 кроків, при чому треба прийняти, що місяць має тільки 28 днів, бо в неділі листоноші вільні від служби.

Коли такий листонош відслужить 45 літ, потрібних до узискання емеритури, відбуде за весь час своєї служби неймовірний простір, а саме 272.160 km або 139,677.120 кроків. Поспішний поїзд, що жене зі скорістю 80 km на годину, потребувавби на переїзд такої віддалі 141 днів і 18 годин безпереривного руху. *о. Ковалів*

Амфітеатр Флавія або римський Кольосей. Амфітеатром називано у старинних Римлян будинок призначений до боротьби глядіаторів і диких звірят. Сього рода боротьби ввели щойно цезари. Перші амфітеатри були деревляні; щойно Statilius Laurus здвигнув за Августа кам'яний амфі-

театр. Підстава амфітеатру була округла, а найчастіше еліптична. Середина називалася *arena*, бо була висипана піском, клітки диких звірят були розміщені на самій долині в глибині муру й звалися *caveae*. Сидження для видців були розміщені кругом еліпси від долини чимраз вище в гору. До сиджень вели коритарі й двері, які звано *vomitoria*, бо по скінченні представлення викидали тут громади людей.

Наслідники Нерона Веспасіян і Тит бажали притримати блиск золотого дому Нерона й завалили *Domus aurea*, а на його місці здвигали інші будівлі, як пр. Лук Тита. Палати цезарів позамикали в окрузі Палатину; замість Кольосу Нерона поставили Кольос сонця, а вкінці місце, де був став Нерона, висушили і пострйоли амфітеатр кольосальних розмірів, званий амфітеатром Флявія, бо сі два кроваві лицарі, що його здвигнули, походили з роду Флявія. Зачав його ставити Веспасіян в 72. р., Тит будову продовжав, а Доміціян скінчив. Трійцять тисяч Жидів через вісім літ працювало при його будові, а дванадцять тисяч їх трупом пало при сій тяжкій праці. Будівничим був Гавденцій, християнин, пізнійший мученик. Значну часть матеріялу взято зі збуреного „золотого дому Нерона“. Є се будова еліптична, довга на 200 метрів, широка 167 метрів. Сто тисяч людей могло вигідно поміститися: 87 тисяч на сидячих місцях, а 20 тисяч на стоячих. Внішні стіни будовано з огнетривалого мармору з Тіволі. Кольосей має чотири порядки будовання, один над другим: дорійський, йонський, коринтійський, а четвертий в виді аттики, прикрашений коринтійськими стовпами. Долиною навколо є портик утворений з 80 луків, на яких спочиває велитенська будова, що зноситься на чотири поверхи в гору до висоти 49 метрів. Дві гарні, великі брами, розміщені на кінцях довшої осі, служили: перша, від сторони *Forum*, для входу глядіаторів; друга, від сторони Лятерану, служила для впровадження різних машин, дерев та інших приладів потрібних до ігрищ. Дві брами розміщені на кінці коротшої осі служили до входу цезарів. Рештою портиків себто брам входили звичайні видці. Для уникнення замішання сі портики були означені числами; і так видно ще числа від XXII до LIV. Від сторони Есквіліну на середущій брамі поміж числами XXXVIII а XXXIX нема ніякого числа; се вказує на те, що туди входив цезар. Від сторони *Mons Coelius* є підземна дорога до Палатину.

Скільки христ. мучеників лягло в Кольосею під топором ката або згинуло в обіймах диких звірят! Треба знати, що сі глядіатори, які з собою через кілька віків (до 325 р.) боролися, були в значній части словянського походження. Взяті в неволю, витали цезара тим страшним „*Caesar! Morituri te salutant!*“ і гинули. А сі боротьби були

такі страшні, що по здобуттю Дакії над Дунаєм десять тисяч глядіторів боролось через 123 днів і убито одинадцять тисяч звірят. Історик Dio Casius (LXVI. 25) оповідає, що при отворенні Кольосою урочистости тревали сто днів, а на них убито десять тисяч звірят. Сі морди тревали так довго, як довго сиділи на Олімпі поганські боги. Щойно від хреста Христового поплило нове життя. Константин В. заборонив сі боротьби. В XI. і XII. вв. Кольосей служив за твердиню для заможних родин, які верховодили в Римі й тоді знищено його найбільше. В XIV. ст. лицарі уряджували тут турнії й боротьби з биками. В 1381. р. перероблено Кольосей на шпиталь. Як папи мешкали в Авініоні, то з Кольосою зроблено лом каміння й продавано кождому, хто хотів. Пізнійше збудовано з його каміння Венецьку палату, палату звану Cancellaria, палату Farnese, палату Barberini, аж вкінці, як 1703 р. земля під Кольосеєм затряслася, впав один його лук, а з тих відломків побудовано порт Ripetta. Так повсталася в Римі поговорка: „Quod non fecerunt barbari, facere Barberini“. Щойно Венедикт XIV. положив кінець сему вандалізмови 1750 року. Сей учений папа посвятив Кольосей, зрошений кровю стільки святих, і построїв в нім 14 капличок до відправлювання Хрестної Дороги (Via Crucis), а на середині арени поставив великий деревляний хрест. Оснувалося брацтво, яке кождої неділі й кождої п'ятниці на дві години перед Ave Maria (Ангел Господень на вечір) збиралося в своїй ораторії, поміщеній в Кольосою, й процесіонально відбувало стації Хрестної Дороги. Один з реформатів від св. Бонавентури з Палятину проводив процесії й мав коротку науку.

Пій VII., Лев XII., Григорій XVI. і Пій IX. заєдно направили мури Кольосою. По окупації Риму нові господарі викинули хрест, який стояв на середині арени, повикидали стації, цілу арену розкопали й не дозволили на ніякі відправи. Щойно Мусоліні знов повставив хрест в Кольосою.

Св. Павло за мурами Риму. За Остіанською брамою красується чудовий Собор св. Павла. Коли вийдемо до сеї святині, то мусимо признати, що се щось ще красшого, ніж св. Петро на Ватикані. Се правдиво світляний ліс кольосальних гранітових колюмн, які відбиваються мов у зеркалі від гладкої мармурової підлоги. Базилика поділена рядами колюмн на п'ять нав. Вісімдесят колюмн у коринтійським стилію двигає на собі багато різьблену, сріблену стелю. Сибір, Мексик і Африка прислали найгарніші мармори та маляхити на будову сеї святині. Поверх сто великих вікон освітляє цілу базилику. Стіни головної нави покриті вгору по обох сторонах фресками *), які представля-

*) Фрески — се образи, мальовані на свіжій тинку фарбою, в воді з вапном.

ють події з життя св. Павла. Понад колюмнами, а понизше фресків, поміщено мозаїкові портрети папів в виді великих медаліонів. Портретів є 250, зачавши від св. Петра аж до Пія IX. Сі мозаїки виконані у ватиканській робітні, а праця над ними така мозольна, що один чоловік потребує цілий рік часу на виконання такого портрету. Є се тільки погруддя в медаліонах, але такі великі, що якби стояли на землі, то чоловік стоячи при них, головою ледви досягавби верху медаліону. Майже на самім кінці базилики зноситься великанський тріумфальний лук, який спочиває на двох кольосальних колюмнах з сірого граніту. На луку поміщено мозаїкові образи з V. віку, які представляють Христову славу: по середині Христос; з його голови біють лучі; по боках чотири євангелисти; в долині 24 апокаліптичних старців, які кланяються перед Христом; ще низше св. Петро з ключами і св. Павло, спертий на мечі. В престолі зложено тіло вибраного Сосула Христового, апостола народів, св. Павла, з виїмком голови, котра враз з головою св. Петра уміщена в архібазилиці св. Йоана на Лятерані. В базилиці св. Павла заслугує ще на згадку каплиця св. Розп'яття (del Crocifisso). Славна вона тим, що Христос мав промовити з хреста до св. Бригіди, як вона перед ним молилася (1370. р.). Під сим Розп'яттям знаходиться мозаїкова Мадонна, перед якою зложив торжественний монаший обіт св. Ігнатій Льойоля, основатель чина Єзуїтів.

Недалеко відси, в місці званім „ad Aquas Salvias“ є церква „св. Павла при трьох жерелах“. Переказ подає, що голова св. Павла, коли її зрубали, трикратно відбилася від землі і в тих місцях витиснули три жерела. На сім місці побудовано церкву. При першім жерелі є колюмна, до якої св. Павло, в часі своєї мученичої смерті, мав бути прив'язаний.

о. Ковалів

Відповіді на прислані нам запитання

— Чи можна освятити вино, що замерзло в чаші? — Можна, бо вино в формі льоду не перестало бути правдивим вином (його есенція не улягла зміні). Одначе тому, що вино в чаші легко дається розігріти, замерзле вино можна освятити тільки „in casu necessitatis“. Вино, що тільки зверху стялося в лід, ще не треба вважати за замерзле.

— Чи можна освятити агня, що має діру наскрізь? — Можна, одначе „non decet“, бо ми повинні старатися, щоби Богу приносити жертву „з найкрасших плодів“ — після людського осуду. А діравий агнець насуває нам думку несовершенности. Не треба викроювати таких агнів.

Печатається з позволенням Митрополичого Ординаріату у Львові.

Редактор-видавець о. Д-р Гавриіл Костельник.

З друкарні Ставропігійського Інституту

СВІЙ ДО СВОГО !

СВІЙ ДО СВОГО !

П Е Р Е П Л Е Т Н Я

ПЕТРА ПОДОЛЯКА

у Львові ул. Жолківська ч. 28.

Приймає всілякі переплетничі роботи, як Євангелія, служебники, молитвослови, канцелярійні книги, книжки до бібліотек в найкращих оправах. Брошування гуртових накладів по дуже приступних цінах. Робота солідна і точна. Видавництвом значний опуст. Для провінції виконується в протягу 24 годин.

Піддержуйте свій промисл !

ПЕТРО ГЕЛЕМЕЙ БРОНЗІВНИЧА РОБІТНЯ Львів, вул. Вірменська 30.

ВИКОНУЄ дешево й солідно всякі відновлення церковних знарядів, як : окуття до євангелій, павуки, чаші, монстранції, процесійні хрести, також нові хрести і мідяні кулі, золочені в огні (на куполи).

ПРИЙМАЄ замовлення на церковні дзвони з як найлучшого матеріалу з милозвучним голосом по низьких цінах і догідних услівях.

Замовлення полагоджує точно і в умовленім часі

Кравецька робітня Михайла СТЕЦЯ

ЛЬВІВ, ул. ЗЕЛЕНА ч. 30.

Абсольвента Академії Крою в Штутгарті і Липську

для Високпреподобного ДУХОВЕСТВА

Реверенди, папістники, пальта і колпаки. — Має на складі ріжного рода: шовкові, морові і гарні вовняні, рипсові. Для Вп. Панів виходять роботи скоро і елегантно по найновішим модним взорам.

